

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şebnem ALP

**HIDIRLIK KULESİ
ANTALYA'DA BİR ANIT MEZAR
ARKEOLOJİSİ, RÖLÖVE-RESTİTÜSYON-RESTORASYON PROJELERİ**

Danışman

Doç. Dr. Burhan VARKIVANÇ

Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı

Antalya, 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA	i
ÖZET	v
SUMMARY	ix
I. GİRİŞ	1
II. ARAŞTIRMA TARİHİ	4
III. TANIM	13
III.1. Alt Kat	13
III.2. Üst Kat	32
IV. TİPOLOJİ	40
IV. 1. Yapı Kütleşi	40
IV. 2. Mezar Odası	42
V. TARİHLEME	46
VI. REKONSTRÜKSİYON	49
VII. KULLANIM SÜRECİ	59
VIII. RÖLÖVE – RESTORASYON – RESTİTÜSYON PROJELERİ	67
VIII.1. Rölöve	67
VIII.2. Restorasyon (Koruma-Onarım) Projesi	75
VIII.3. Restitüsyon (Dönemleme) Projesi	84
IX. SONUÇ	85
TABLULAR	
LEVHALAR VE EKLER DİZİNİ	
LEVHALAR	
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

ÖNSÖZ

Antalya'nın önemli Roma Dönemi eserlerinden olan Hıdırlık Kulesi'nin, danışman hocam Doç. Dr. Burhan Varkıvañ tarafından tez konusu olarak önerilmesi, mimarlık eğitimi almış ve yüksek lisans eğitimini arkeolojide tamamlamaya çalışan birisi olarak büyük bir şanstı.

Yüksek lisans eğitimimin başından beri, hoşgörölü ve yapıcı yaklaşımı ile her konuda yardımlarını gördüğüm, çalışmamın başından sonuna kadar bir çok yönden değerli katkıları ile beni bilgilendiren ve yönlendiren, danışman hocam Doç. Dr. Burhan Varkıvañ'a teşekkür ederim.

Çalışmaya ışık tutacak, kütüphane kaynaklarından ve arşiv fotoğraflarından yararlanmamı sağlayarak, doğru sonuca ulaşmamda büyük katkıları olan Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi Müdürü Kayhan Dörtlük'e ve enstitü çalışanlarına teşekkür ederim.

Son olarak, yüksek lisans eğitimim süresince, benimle birlikte uzun ve sıkıntılı bir döneme sabırla katlanan, her türlü maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, anneme, babama, özellikle arazi çalışmasındaki büyük yardımlarından dolayı eşim Selim'e, bu süreçte kendisine yeterince zaman ayıramadığım sevgili oğlum Alkım'a ve yardımlarından dolayı iş arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

Vitruvius	Vitruvius, Zehn Bücher über Architektur (Çev. C. Fensterbusch ² 1991).
	Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Hazırlayan Zuhuri Danişman 1971).
	Piri Reis, Kitab-ı Bahriye III (Hazırlayan Y. Semenoğlu 1973).
Hirschfeld	W. Hirschfeld, Vorläufige Monatsberichte I. Berl. Akad. (1874) 715.
von Lanckoronski	K. G. von Lanckoronski, Städte Pamphylens und Pisidiens I. Pamphylien (1890).
Paribeni - Romanelli	F. Studniczka, Abh. Leipzig 22.4, 1904, 22. R. Paribeni - P. Romanelli, "Studi e ricerche archeologiche nell'Anatolia meridionale" MonAnt XXIII, 1914, 5 vdd. R. Paribeni, ASAtene III, (1916-1920) 1921, 1 vdd. H. C. Butler, Sardis I,1 (1922). RE VI A,1 (1922) 737 vdd. bkz. Thyra (Ebert).
Colini	A. M. Colini, II fascio littorio (1933).
	D. Krenker – M. Schede, Der Tempel von Ankara (1936). D. Krenker – W. Zschietzschmann, Römische Tempel in Syrien (1938).
	Mostra augustae della Romanita, Catalogo ⁴ (1938).
Goetze	B. Goetze, Das Rundgrab in Falerii (1939).
Erten	F. Erten, Antalya Livası Tarihi (1997). K. Güngör, "Anadolu'da Hızır geleneği ve Hıdırellez törenlerine dair bir inceleme", Türk Etnografya Dergisi 1-2, 1956, 70 vdd.
Fellmann	R. Fellmann, Das Grab des L. Munatius Plancus bei Gaeta (1957). Museo della civiltà romana. Catalogo (1958). M. Floriani, Squarciapino. Scavi di Ostia III. Le necropoli 1 (1958).
Pace	EAA I (1958) 62 bkz. Adalia (Pace).
Crema	L. Crema, Enciclopedia Romana XII,1. L' architettura romana (1959). C. Toksöz, Antalya, Perge, Aspendos, Side, Alanya Şehirleri (1959).
	H. Metzger – P. Coupel, L'acropole Lycienne. FdX II (1963). H. von Gall, Die paphlagonischen Gräber. IstMitt Beiheft 1 (1966). C. Erder, Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa (1967). A. Machatschek, Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korikos im Rauhen Kilikien (1967).
Kleiner	G. Kleiner, Die Ruinen von Milet (1968).

	F. Krefutter, "Achamenidische Palast und Grabtüren" AMI 1, 1968, 99 vdd.
Coupel – Demargne	P. Coupel – P. Demargne, Le Monument des Néréides. L'architecture. FdX III (1969). A. Boethius – J. B. Ward Perkins, Etruscan and Roman Architecture(1970).
Toynbee	J. M. C. Toynbee, Death and Burial in the Roman World (1971). E. S.-Equini, La Necropoli di Hierapolis di Frigia. MonAnt (1972). W. Alzinger, Augusteische Architektur in Ephesos (1974). C. Erder, Tarihi Çevre Bilinci. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayın No. 24 (1975). P. Roos, The Rock-Tombs of Caunus I. The Architecture. SIMA 34.1 (1974). B. Fletcher, A History of Architecture (1975).
Büsing–Kolbe	The Princeton Encyclopedia of Classical Sites (1976) 111 bkz. Adalia (Bean). İ. Ünal, Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler (1976). W. v. Sidow, "Ein Rundmonument in Pietrabbondante" RM 84, 1977, 296.
Gabelmann	A. Büsing–Kolbe, "Die griechische Türen" JdI 93, 1978, 66 vdd. L. Haselberger, "Der Paläopyrgos von Naussa auf Paros" AA 1978, 361 vdd.
Hasol	H. Gabelmann, Römische Grabbauten der frühen Kaiserzeit (1979). D. Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (1979). C. Praschniker – M. Theuer v.d., Das Mausoleum von Belevi. FiE VI (1979).
	J. -P. Adam, L'architecture militaire grecque (1982). G. Koch – H. Sichtermann, Römische Sarkophage (1982).
Pechlivanidis	W. Kovacovics, Römische Grabdenkmäler (1983). G. Daux – E. Hansen, Le Trésor de Siphnos (1987). D. Berges, Hellenistische Rundaltäre Kleinasien (1986). H. Stierlin, Kleinasiatiches Griechenland (1986). E. Özgür, Aspendos (1988). R. Arık, Antalya'daki Selçuklu Bezeme Sanatlarında Merkezi Saray Stilinin Etkileri (1989). G. P. Pechlivanidis, Attaleia kai Attaleiotes (1989). H. Thür, Das Hadrianstor von Ephesos (1989).
Schäfer	Th. Schäfer, Imperii Insigna. Sella Curulis und Fasces (1989).
Fedak	J. Fedak, Monumental Tombs of the Hellenistic Age (1990).

	<p>H. Winfeld-Hansen, bkz.: S. Q. Gigli (Ed.), La Via Appia (1990) 105 vdd. G. E. Bean, Kleinasien 2⁵ (1991).</p>
<p>Eck</p> <p>Stupperich</p> <p>von Hesberg</p> <p>Birley – Eck</p>	<p>W. Eck, “L. Matcius Celer M. Calpurnius Longus. Prokonsul von Achaia und Suffektkonsul unter Hadrian” ZPE 86, 1991, 97 vdd. G. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi (1991). R. Stupperich, “Das Grab eines Konsularen in Attaleia” IstMitt 41, 1991, 417 vdd. J. Borchhardt – B. Borchhardt-Birbaumer, “Zum Kult der Heroen, Herrscher und Kaiser in Lykien” AW 23, 1992, 105 vdd. R. Ginouvès, Dictionaire méthodique de l’architecture Grecque et Romaine II (1992). H. von Hesberg, Römische Grabbauten (1992). K. Jeppesen, “Das Mausoleum von Halikarnassos” JdI 107, 1992, 64 vdd. A. R. Birley – W. Eck, “M. Petronius Umbrinus. Legat von Cilicia, nicht von Pamphylia” EpigrAnat 21, 1993, 45 vdd. J. Borchhardt, Die Steine von Zemuri (1993). W. Hoepfner, AA 1993, 111 vdd. G. Koch, Sarkophage der römischen Zeit (1993). L. Bulut, “Kabartma Desenli Samsat-Ortaca Seramikleri” Sanat Tarihi Dergisi 7, 1994, 1 vdd. H. von Hesberg – S. Panciera, Das Mausoleum von Augustus (1994). S. Redford, Ars Orientalis 23, 1994, 220 vdd. RE Suppl. XII (1995) 110 vdd. bkz. Attaleia (Jameson). B. Varkıvanç, “Das Heroon von Mezargedigi in der Nähe von Kaunos” Lykia 2, 1995, 102 vdd. P. Fountaine, Nürnberger Blätter zur Archäologie 12, 1995/96, 70 vdd. A. Dienstel, bkz.: Götter, Heroen, Herrscher in Lykien” Ausstell.-Kat. Wien (1996) 182 vd. S. Redford, “Seljuk pavillons and inclusures in and arround Alanya” KST 18.1, 1996, 453 vdd. A. Çay, Hıdırellez “Kültür-Bahar Bayramı”² (1997). S. Durugönül, Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien. Asia Minor Studien 28 (1998). Z. Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon (1999).</p>
Bean	<p>G. E. Bean, Eskiçağda Güney Kıyıları² (1999). F. Büyükyörük - C. Tibet, “1998-1999 Yılı Antalya Doğu Nekropolü Kurtarma Kazıları” Adalya 4, 1999-2000, 115 vdd.</p>

	<p>R. Arık, Kubad Abat Selçuklu Sarayı ve Çinileri (2000).</p> <p>N. Çevik, Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri (2000).</p> <p>U. Hailer bkz.: F. Kolb (Ed.), Lykische Studien 5. Die Siedlungskammer des Yavu-Berglandes. Asia Minor Studien 41 (2000) 222 vdd.</p> <p>K. Jeppesen, The Maussoleion at Halikarnassos IV (2000) 95 vdd.</p> <p>D. Kuban, Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu. Kuram ve Uygulama (2000).</p> <p>S. Redford, Landscape and the State in the Medieval Anatolia, Seljuk Gardens and Pavillions of Alanya, Turkey. BAR 893 (2000).</p>
Gros	<p>P. Gros, L'architecture Romaine. 2. Maisons, palais, villas et tombeaux (2001).</p>
Çimrin	<p>F. Beaufort, Karamanya (Çev. A. Neyzi – D. Türker 2002).</p> <p>H. Çimrin, Bir Zamanlar Antalya. Tarih, Gözlem ve Anılar² (2002).</p> <p>Ch. Texier, Küçük Asya Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi III (Çev. A. Suat 2002).</p>
Yılmaz	<p>L. Yılmaz, Antalya (2002).</p>
	<p>Ş. Gümüş, Turgut Mezarı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi-Muğla 2003).</p>
	<p>A. Aydın, “Boğsak Adası’ndaki Merkezi Planlı Yapı” Adalya VII, 2004, 263 vdd.</p>
Okatan	<p>J. Cormack, The Space and Death in Asia Minor (2004).</p> <p>N. Çevik - B. Varkıvanç - S. Bulut - İ. Kızılgut, AW 35, 2004-1, 41 vdd.</p> <p>F. Okatan, Attaleia Kent Kapıları (Akdeniz Üniversitesi. SBE YL Tezi 2004).</p>
Hellenkemper – Hild	<p>H. Hellenkemper – F. Hild, Lykien und Pamphylien. TIB 8 (2004).</p> <p>İ. Karamut, “Antalya Müzesi çalışmaları 2003” ANMED 2, 2004, 119.</p> <p>A. Aydın, “Kilikya ve İsaüriya’daki Trikonkhos Planlı Yapılar” Adalya VIII, 2005, 241 vdd.</p>
Çevik-Varkıvanç-Akyürek	<p>N. Çevik - B. Varkıvanç – E. Akyürek (Ed.), Trebenna. Tarihi, Arkeolojisi ve Doğası / Trebenna. History, Archaeology and Nature (2005).</p>
	<p>B. Varkıvanç, “Doppeltüren aus dem lykisch-pamphylich-pisidischen Grenzgebiet” AA 2005, (baskıda).</p>

ÖZET

Hadrianus Takı'ıyla birlikte, Roma Dönemi Attaleiası'ndan büyük oranda sağlam ve özgün olarak günümüze ulaşmış iki yapıdan birisi olan Hıdırlık Kulesi, Antalya merkez Kaleiçi, Kılınçarslan Mahallesi'nde konumlanır. "Hıdırlık Kulesi" adlandırılmasını, Hıdrellez kutlamalarının günümüzde de sürdüğü bir yeşil alan olan anıt civarının "yeşil, sulak alan" tanımına uyan yapısı, olasılıkla Hıdrellez kutlamaları ile ilintili olarak Türk devrinde almıştır. Yapı, küçük onarım ve kullanıma bağlı bazı değişikliklere karşın özgün formunu oldukça iyi korumuş, bu güne kadar ciddi bir bilimsel çalışma ve yapısal anlamda ciddi bir onarım görmemiş, kaderine terk edilmiştir.

Yapı, kuzeydoğu-güneybatı ve güneydoğu-kuzeybatı aksında yerleştirilmiş; altta 17,20x17,30 m. ölçülerinde kareye yakın bir plana sahip kaide bölümü ve kare planlı kaidenin merkezine yerleştirilmiştir, 7,95 m. çapında silindir formundaki üst kattan oluşmaktadır.

Kuzeydoğu cephesi ana giriş cephesi olup, hem altta hem de üstte cephe merkezine yerleştirilmiş kapılar vardır. Mezar odasına giriş kapısı İon tarzında bir kapı olup, özellikle yapının bu cephesinde görülen yoğun dolgudan dolayı, kapının orijinal yüksekliği günümüzde tespit edilememektedir. Kapının her iki yanında, 6'şar tane, "faskes" olarak adlandırılan kabartmalar yer almaktadır. Güneydoğu cephesinde üç, güneybatı cephesinde tespit edilebilen iki ve kuzeybatı cephesinde de bir tane olmak üzere, cephelere yansıyan mazgal açıklıkları göze çarpmaktadır. Ayrıca, kuzeybatı cephesinde, ana kapıdan daha küçük olup orijinalde üst kata çıkışı sağlayan bir kapı daha yer almaktadır. Cephe merkezine yerleştirilmiş bu kapının da orijinal yüksekliği zemin dolgusundan dolayı tespit edilememektedir.

Kaleiçi'ne dönük ana cepheden, ana mezar odasına ulaşımı sağlayan dromos şeklindeki giriş koridoruna girilir. Bu koridorun sonundaki -bu gün mevcut olmayan- bir kapıyla ana mezar odasına ulaşılır. Bu mekana açılan üç adet büyük niş bulunmaktadır. Bu nişlerden güneybatı cephesindeki dışa bakan duvarında, yaklaşık 1,90x2,15 m. boyutlarında, modern onarımlarla sonradan kapatılmış büyük bir açıklık göze çarpmaktadır. Ayrıca, güneybatı ve güneydoğu nişlerde bulunan yükseltilmiş platform,

güneybatı niş içinde dağılmış durumdadır. Giriş koridoru ve mezar odası içindeki bütün mekanların üstü, yarım daireye yakın formda tonozla örtülmüştür.

Kuzeybatı cephesindeki kapı moloz taşlarla doldurulduğu için, üst kata çıkış günümüzde ana mekanın güneydoğusundaki niş içinde sonradan açılan açıklık aracılığı ile sağlanmaktadır. Bu açıklık kaide üstüne ulaşılan taş bir merdivene açılmaktadır. Kuzeydoğuya dönük, üstü yarım daire formunda kemerli bir girişin açıldığı dairesel bir merdivenle üst kata ulaşılmaktadır. Üst katın merkezinde zeminden yükseltilmiş ve orijinalde mezar sahibinin bir heykelini taşıyan kare formunda bir kaide yer almaktadır. Seyirdim yolu ile kaide arasındaki döşeme oldukça deforme olmuş, yer yer tuğla ile kaplanmış, orijinal döşeme kotu tespit edilememiştir. Seyirdim yolu kenarındaki den-dan bloklarının bir kısmı in situ konumundadır: Bu blokların arasındaki korkuluk bloklarının ise büyük bir kısmı -kuzeydeki üç blok dışında- yok olmuştur. Yapının sur sistemine dahil edildiği dönemde, den-dan blokları arası, güneybatı, güney ve güneydoğu yönlerinde moloz taşlarla doldurularak yükseltilmiştir.

Hıdırlık Kulesi hakkındaki ilk bilgilerimizi aldığımız ünlü gezgin Evliya Çelebi'nin "Kız Kulesi" olarak adlandırdığı ve savunma sisteminin bir parçası olarak gördüğü yapının bir mezar yapısı olduğunu 1874 yılında ilk kez W. Hirschfeld ileri sürmüştür.

K. G. von Lanckoronski'nin ardından pek çok araştırmacı ve bilim adamı tarafından incelenen yapının, Romalılar'a ait bir mezar yapısı olduğu; benzerlerini Roma mezarlarında yada mausoleumlarında bulunduğu, konsüllük makamını simgeleyen fasceslerden dolayı kentin yerlisi bir Roma konsülünün mezarı olabileceği ve yapının İ.S. 1. yada 2. yy. içlerine tarihlenmesi gerektiği kanısına varılmıştır.

Hıdırlık Kulesi, gerek formu, gerekse anıtsallığı ile Roma Dönemi'nin geleneksel mausoleum tipini en iyi şekilde yansıtan ve Kent Roma'ya özgü tipi ile Anadolu için tek örnek olan bir anıt mezardır. Çok katlı mezar anıtı tipinin en erken ve en anıtsal örnekleri Erken Klasik Dönem'den itibaren Anadolu'da görülmeye başlanmış, en anıtsal örneğini Halikarnas Mausoleumu ile bulmuştur. Hıdırlık Kulesi, gerek formu gerekse plan şeması ile, Anadolu'da gelenekselleşen mausoleum tipinden uzak olup, benzerlerine büyük ölçüde İtalya'daki anıtsal mezar yapılarında rastlanmaktadır.

Özgün işlevi mezar olan ve bu işlevini Geç Antik Dönemin sonuna kadar sürdüren yapı, Hıristiyanlığın tüm antik dünyaya egemen olması ve çok tanrılı dinin yasaklanması ile en geç İ.S. 4. yy. sonlarında ve en azından pagan mezarı işlevini yitirmiş olmalıdır. Yapı, zamanı günümüz verileri ile kesin olarak saptanamasa da, olasılıkla 7. yy.'da savunma sisteminin bir parçası haline getirilmesi ile farklı bir amaca hizmet etmeye başlamıştır. Erken Bizans Dönemi ile birlikte işlevi değiştirilerek, önce dinsel bir yapı sonra da kentin savunma sisteminin parçası haline getirilmiş ve bu işlevini 19. yy.'a kadar sürdürmüştür. Son olarak da 1950'li yıllarda Antalya Belediyesi'nin malzeme deposu olarak kullanılan, günümüzde de genel kullanıma kapalı olan yapı, Büyükşehir Belediyesi'nin sınırlı sürelerde düzenlediği kültürel ve sanatsal etkinliklerde ziyarete açılmaktadır.

Yeni işlevlerine yönelik eklentiler, bazı kalıcı tahribatları ve mekansal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bunlar yanında gerek üst katın eklentilerle daha da arttırılan ağırlığı, gerekse tektonik hareketler yapı bütünlüğünde gözle görülen kayma, çatlama, ayrılma gibi statik dengeyi rahatsız eden sonuçlar doğurmuştur. Eksik yerlerin tamamlanması yönündeki gelişigüzel girişimler ise yapının orijinal dokusunu tamamlamaktan ve yapı statliğini desteklemekten uzak kalmıştır.

Yapı ilk bakışta tüm özgün özelliklerini koruyor gibi algılansa da, özellikle ikinci kullanım evresinin beraberinde getirdiği eklemeler ve değişiklikler ile orijinalde var olan bazı özellikler ortadan kalkmıştır. Söz konusu eklemeler, doğal aşınma ve kayıplar yanında, özellikle 1930'lu yıllardaki sur duvarlarının yıkımına yönelik uygulamalar sırasında büyük ölçüde yapıdan uzaklaştırılmıştır. Bu süreçlerdeki uygulamaların, her iki kattaki özgün donanımların yitirilmesinde etken olmasına karşın; günümüzde izlenemeyen bazı orijinal ayrıntıların rekonstrüksiyonu yapılabilmektedir. Kalan izler de yapının mezar işlevi yanında, değişik dönemlerde savunma kulesi ve kutsal mekan olarak kullanıldığına işaret etmektedirler.

Kulenin 1955 yılındaki tescilinden sonra, ayrıntılı bilimsel araştırmaları ve onarım çalışması yapılmayan ve kaderine terk edilen yapı, bu çalışma kapsamında ayrıntılı olarak ele alınmış, bunun yanında rölöve çizimleri, restitüsyon ve restorasyon projeleri bilgisayar ortamında hazırlanarak gelecekteki kaçınılmaz düzenleme ve onarımlara zemin hazırlanmıştır.

Rölöve çalışmaları, rölöve çizimleri, malzeme analizleri yanısıra malzeme ve strüktürde oluşan sorunlar analizleri olarak alt başlıklar altında irdelenmiştir. Restitüsyon projesi, yapıda varolan izlere, yapı ile ilgili yazılı kaynaklar ve görsel belgelere, benzer kütle, fonksiyon ve plan şemasına sahip diğer yapılarla olan tipoloji araştırmalarına dayanarak hazırlanmıştır. Restorasyon (Koruma-Onarım) Projesi hazırlanırken, yapının koruma ve kullanım sorunlarını çözmeye yönelik müdahale ilkeleri belirlenmiştir. Yapının sadece orijinal halini değil, zaman içinde geçirmiş olduğu bütün evreleri korumak ve sergilemek amaçlanmıştır. Arkeolojik verilerle doğrulanmayan, herhangi bir belge ve bilgiye dayanmayan bölümlerde tamamlamadan kaçınılmış, yapının tamamlanması amaçlanmamıştır. Mevcut izlerin sağlamaştırılması ve yapının yaşamını sağlıklı olarak sürdürmesini sağlayıcı önlemlerin alınması restorasyon projesinde önerilmiştir.

SUMMARY

With Hadrianus Takı, Hıdırlık Tower which is located in Kılınçarslan District, in Kaleiçi, in the Center of Antalya is one of the two buildings stayed mostly well-built and original until now Attaleia of the Rome period. The name of Hıdırlık Tower was given in the period of Turks which means “green, marshy place” that is liable for its edifice probably with the connection of Hıdırellez celebrations. Edifice, had kept its original form due to the changes tackling with its usage, until today it has not been seriously mended in terms of scientific studies and it is left as it is.

Edifice, which is built with the axle of Northeast-Southwest and Southeast-Northwest; the edifice was located in the centre of a pedestal which is squared planned and a part of a pedestal that has a close plan to a square. At the bottom with the measures of 17,20x17,30 m. and it also has cycling that is formed of cylinder with the diameter of 7,95 m.

Northeast side is the main entrance and there are some templates which are located both at the bottom and on the ceiling. The entrance door to the tomb is a kind of Ion style, especially because of the dense filling in this side of the edifice, the original height of the door can not be detected today. On both sides of the door, 6 pieces of relievos which are called “faskes” are located per gate. The cracks of the crenel are conspicuous on the Southeast side three, on the Southwest side detected two, on the side of Northwest one. On the other hand, on the side of Northwest, there is another door which is smaller than the main gate provides a way to the upstairs. The original height of this gate which is located in the center of the front can not be determined because of ground filling.

From the main side that faces to Kaleiçi, one can enter the aisle shaped dromos which provides the transportation to the tomb room. It is reached to the main tomb room – which does not exist today – at the end of this aisle. There are three big niş opening to this place. One of these niş is on the Southwest side of the wall which faces to the outside a huge crack is conspicuous, it is about 1,90x2,15 m. sizes, that is closed later with a modern mending. On the other hand, the raised platform is scattered in the Southwest niş which is on the niş of

Southwest and Southeast. All of the places which are at the entrance aisle and in the tomb rooms are covered with vault with a shape of semi-circle.

Since the gate in the Northwest side is filled with large stones, the way to the upstairs is provided with a crack that is opened later in the **niş** which is on the Southeast side of the main place today. This crack opens out to a pedestal with stairs built from stone. The upstairs is reached with an open top arched circle shaped stair which faces to the Northeast. A square shaped pedestal which carries the statue of the owner of the tomb in original exists in the center of the upstairs. The flooring between Seyirdim way and the pedestal has been quite deformed, it is covered with bricks on some places, and the original flooring code has not been detected. Some of the blocks of den-dan which are located next to the Seyirdim way are in shape of in situ: Both the parapet among the blocks and most of the blocks – apart from three blocks in North – had been disappeared. In the time when the building was involved in the sur system, the space among the den-dan blocks had been raised by filling that area with huge stones in the directions of Southwest, South and Southeast.

It was the first time W. Hirschfeld put forward that the building was a tomb edifice in the year of 1874 and it was a part of a defence system and also it was called “Kız Kulesi” by Evliya Çelebi who is a famous traveler from whom we got the first information about Hıdırlık Tower.

After K. G. Von Lanckoronski, a lot of researchers and scientists made a lot of scientific researchs on this edifice, and it was detected that the edifice belonged to Romes; the similar ones are found in the mausoleum or in the tombs, because of the fasces which symbolizes the consul position any local people detected that it would be the tomb of Rome concul and that edifice must be dated between the dates of 1. century or 2. century.

Hıdırlık Tower, it reflects the traditional mausoleum of the Rome period not only in terms of its form, but also in terms of its monumentality and the city is the sole monument tomb for Anatolia with its Rome type. The earliest and the most monumental samples of Multi-storey tombs had started to be seen at the

beginning of Early Classical Period, Halikarnas Mausoleumu is the most monumental sample of it. Hıdırlık Tower is far from the traditional mausoleum type in Anatolia in terms of its form and its the scheme of plan, but the similars are found in the edifices of tombs in Italy.

The edifice whose function is tomb and it lasts its function until the end of the Late Archaic Period, Christianity has been sovereign all around the Archaic World and with the prohibition of the multi-God religion at last A. C. 4. century and the pagan tomb must be lost its funtion. The edifice, although its time can not be detected with the today's data certainly, probably it started to serve for a different aim after it had been a part of the defence system in the 7. century. With the former Byzantium period its function had been altered, first, a edifice about religion and then it became a part of the defence system of the city and it had lasted its function until the end of 19. century. Lastly, it was used as the depot of Antalya municipality and nowadays it has been used as a closed area for general usage by the metropolis municipality which arranges cultural and artistic activities performed in certain times.

The additions for its new function resulted for some stable ruins and variety of places. All of these things that destroys the balance resulted for larger cracks at the top floor, and some landslides, cracks and leavings that can be seen with naked eye because of the tectonics movements. Some randomly attempts to complete the deficient places are far away from supporting the edifice's statics and completing the structure of the original edifice.

Although the edifice seems that it saves its all original properties at first sight, especially with the additions from the second usage phase and the varieties which can only be seen at the original one do not exist any more. The additions mentioned above are mostly ruined because of natural corrosion and losses, especially the ruins for ramparts in the 1930s. Although the applications in this process result for disappearing the riggings on the two floors, some original details that can not be seen today can be made as a rekonstrüksiyon. The rest of the traces points out that it was also used as a defence tower and a holly place in different periods apart from its function as a tomb.

After the official registration of the tower in 1955, it was held for reconstruction, besides, the projects of röleve drawings, restitüsyon and restoration are prepared with the computers, so this resulted for inevitable arrangements and mending.

All kinds of problems are evaluateated as sub-titles of the studies of rölöve drawings, the analyses of material and strüktür. The project of Restitüsyon was prepared according to the researchs of tipoloji of other plans and function, and also with the written and visual documents. While the project of restoration (protection – mending) was being prepared the principles were detected to solve the problems of protection and usage. It was aimed to exhibit not only the original structure of the edifice, but also all of the phases that the edifice that had had in the past. If there is not any information and documents about some missing parts of the edifice, those parts are not completed, by doing so it was aimed to complete the edifice. The precautions about the provement of the present permissions and to keep the edifice survive longer are recommended in the restoration project.

I. GİRİŞ

Arşiv kayıtlarına¹ Merkez, Kaleiçi, Kılınçarslan Mahallesi², 96 ada, 34 parselde kayıtlı, Büyükşehir Belediyesi mülkiyetinde tescilli anıt eser olarak geçen Hıdırlık Kulesi, Antalya Kaleiçi'nin güneybatı köşesinde, Attaleia kenti dış surlarının denize bağlandığı noktadadır (Lev. 1)³. Kaleiçi'nin en önemli akslarından birini oluşturan ve Hadrianus Takı'yla başlayan Hesapçı Sokak'ın, falezler üzerinde (Lev. 3,1) denize ulaştığı noktada yer almaktadır. Mevcut yol kotundan aşağıdaki düz bir alanda, Antalya Körfezi'ne ve yat limanına hakim bir noktada konumlanmıştır.

Yapının, Antik Çağ'da mezar, yada sonrası dönemdeki dinsel ve savunma işlevli kullanımı ile ilişkilendirilemeyen "Hıdırlık Kulesi" adlandırılması, olasılıkla Hıdrellez kutlamaları ile ilintili olmalıdır⁴. Bu kutlamaların yapıldığı yerler, genellikle günün anlamına uygun sulak, yeşillik bölgelerdir. Günümüzde Hıdrellez kutlamalarının halen sürdüğü bir yeşil alan olan Hıdırlık Kulesi civarının "yeşil, sulak alan" tanımına uyan yapısını 1960'lı yıllara kadar korunmuştur⁵. Geleneğe uygun olarak Anadolu'nun birçok bölgesinde "Hıdırlık" denilen mesire yerleri mevcuttur ve Hıdrellezle ilgili olarak halkın genellikle bayram için gittiği mahaller tamamen bu inançla ilgilidir⁶. Kule, L. Yılmaz'ın da belirttiği gibi⁷, "Hıdırlık" adını Türk devrinde almıştır. Yapının Erken Bizans Dönemi ile birlikte kentin savunma kulelerinden bir haline getirilmesi yanında özgün üst yapısının

¹ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi - Anıt Fişi No: 40 U

² Anıtın bulunduğu mevkinin adı sözü edilen anıt fişinde ve Antalya'nın 1920'li yıllara kadar mahalle adlarının anıldığı Pechlivanidis, 80'de "Makbule-i Rum/Kaleiçi" başlığı altında sıralanan mahalleler arasında "Hıdırlık Mahallesi" olarak geçmektedir.

³ Lanckoronski, Res.4; Erten, metinresim 10 vd.; Pace, 63 Res. 96; Pechlivanidis, 72 vd. 78 vd.

⁴ Yapı ve yapı kıyısındaki derin falezlerin eteğinde yer alan mağara şeklindeki girintiden kaynaklanan adlandırma nedeni ile, Pace ve Hellenkemper - Hild tarafından ayrıca "Deliktaş" olarak da adlandırılır: Pace, 62; Hellenkemper – Hild, 322.

⁵ Çimrin, metinresim 109. Ayrıca Çimrin, 357'ye göre "Baharın başlangıcı olarak kabul edilen Hıdrellez, Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Antalya'da da 6 Mayıs günü, kısmen bu gün olduğu gibi kutlanırdı. İnanişe göre, ölümsüzlüğe erişmiş Hızır ve İlyas peygamberler, her yıl Hıdırlık Kulesi'nde buluşup, görüşürler. İşte bu buluşmanın günüdür "Hıdrellez". Adını da iki peygamberden, Hızır ile İlyas'tan almıştır."

⁶ Örn. bkz.: K. Güngör, "Anadolu'da Hızır geleneği ve Hıdrellez törenlerine dair bir inceleme", Türk Etnografya Dergisi 1-2, 1956, 70; A. Çay, Hıdrellez "Kültür-Bahar Bayramı"² (1997) 20.

⁷ Yılmaz, 7.

den-danlarla sergilediği burç görünümü (Lev. 5 vd.), “kule” olarak adlandırılmasında etken olmuştur.

Kule, Hadrianus Takı'ıyla birlikte, Roma Dönemi Attaleiası'ndan günümüze, büyük oranda sağlam ve özgün kalmış iki yapıdan birisidir. Hatta Hadrianus Takı, fonksiyonu ve konumu gereği sürekli kullanılmış, bunun doğal sonucu olarak da zaman içinde kısmen tahrip olması nedeniyle değişik dönemlerde onarım görmüş, özgün yapısını kısmen yitirmiştir⁸. Hıdırlık Kulesi ise, küçük onarım ve kullanıma bağlı bazı değişikliklere karşın özgün formunu oldukça iyi korumuş ve yapısal anlamda ciddi bir onarım görmemiştir.

Gerek formu, gerekse anıtsallığı ile Erken Roma Dönemi'nin geleneksel mausoleum tipini en iyi şekilde yansıtan ve Kent Roma'ya özgü tipi ile Anadolu için tek örnek olan bu anıt mezar, bu bağlamda sıkça, ancak kısa değinmelerle ele alınmış⁹; yapıda günümüze kadar ciddi bir bilimsel çalışma ve onarım yapılmamış, bazı sanatsal etkinlikler kapsamında kullanılması dışında kaderine terk edilmiştir. Özgün formu ve sağlamlığı ile bölgeyi ziyaret eden bazı gezginlerin de dikkatini çeken yapı, 20. yy. bilim adamlarınca işlevi, tarihi, mezar sahibi gibi konularda ele alınmış olsa da, kısa içeriklere sahip bu çalışmaların en kapsamlısı geleneksel yapı tanımından öte gidememiş ve teknik, donanım, kullanım sürecindeki işlevi ve buna bağlı değişiklikler konusunda somut ve ayrıntılı incelemeler ilgi dışı kalmıştır. Çalışma yapıdaki tüm ayrıntıları arkeolojik açıdan ele almakta, farklı kullanım süreçlerine ilişkin tüm verileri değerlendirmektedir.

Özgün işlevi mezar olan yapının, köklü kültür değişiminin yaşandığı Erken Bizans Dönemi ile birlikte işlev değiştirerek kentin savunma sistemine eklenmesi, işlevine bağlı olarak bazı eklentileri, kalıcı tahribatları ve mekansal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bunlar yanında gerek üst katın eklentilerle daha da artırılan ağırlığı, gerekse tektonik hareketler yapı bütünlüğünde gözle görülen kayma, çatlama, ayrılma gibi statik dengeyi rahatsız eden sonuçlar doğurmuştur. Eksik yerlerin tamamlanması yönündeki gelişi güzel girişimler ise yapının orijinal dokusunu tamamlamaktan, yapı statliğini desteklemekten uzak kalmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi mülkiyetindeki yapının

⁸ Takın kullanım evreleri, tahribatı ve onarımları konusunda genel olarak bkz.: Okatan, 40 vdd.

⁹ Bkz. aş. “Araştırma Tarihi” bölümü.

tescili, 20/07/1955 tarihinde K. Turfan tarafından yapılmış¹⁰; anıt fişinde, o dönemde belediyenin malzeme deposu olarak kullanıldığı, Selçuklu Dönemi'nde onarım gördüğü ve sağlam olduğu da belirtilmiştir¹¹. Yapının, yukarıda da belirtildiği gibi büyük oranda sağlamlığını koruması “tam ve sapsağlam” izlenimi uyandırmış olmalı ki, günümüzde ve gelecekte gerekli, hatta bazıları ivedi olan sağlamlaştırma, onarım ve tamamlama girişimlerine yönelik belgelenmeler günümüze değin yapılmamıştır.

Yapının ayrıntılı olarak belgelenmesi de bu çalışma kapsamına alınmış; optik/elektronik aletler kullanılarak arazi eskizleri, arazi ölçüm ve dökümleri, fotoğrafik olarak farklı ortam ve aşamalarda belgelenmiştir. Gelecekte kaçınılmaz olan onarımlar ve önlemler göz önüne getirilerek -kullanım süreçlerine tanıklık eden eklemeler ve değişiklikler dışında- yapının varlığını koruyacak, özgün durumunu yansıtacak girişim önerileri getirmektedir.

Yapı özgün işlevi ile bir mezar anıtı olmasına karşın, bu çalışmada “Hıdırlık Mezar Anıtı” yerine, sonraki kullanım evrelerinde aldığı ve günümüze kadar bilinen adı ile “Hıdırlık Kulesi” olarak anılması tercih edilmiştir. Araştırmacıların mezar sahibi konusunda düşünceleri, aşağıda “Tarihleme” bölümünde sunulmuş, gelecekte yapılacak kazı ve araştırmalarda kesinleşmesi umuduyla, yapının bu isimlerden biri ile adlandırılmasından kaçınılmıştır.

¹⁰ Bkz. Anıt Fişi.

¹¹ Bkz. Anıt Fişi.

II. ARAŞTIRMA TARİHİ

Yukarıda da değinildiği gibi ayrıntılı bir çalışma kapsamında ele alınmayan yapı, özellikle Erken Roma Dönemi'nde Kent Roma'da gelenekselleşen bir mausoleum tipinin Anadolu'daki tek örneği olması nedeniyle özel bir dikkat çekmesine karşın; genelde, tipi ve içerdiği fascesleri ile ancak kısa değinmelerle ele alınmıştır¹².

Attaleia, 14. yy.'dan itibaren ünlü gezginlerin uğrak noktası haline gelmesine karşın Hıdırlık Kulesi'ne ilişkin ilk anımlar 17. yy.'da Evliya Çelebi ile başlamaktadır.

1333'de Antalya'ya gelen İbn-i Batuta, kentin güzelliği, halkı, mahalleri ve yiyecekleri yanında sur duvarlarından da söz etse de Hıdırlık Kulesi'ne hiç değinmez¹³.

16. yy.'ın ortalarında kenti ziyaret eden Piri Reis'in ayrıntılı anlatımı da kent surlarından ve limandan öteye gitmez¹⁴.

Hıdırlık Kulesi hakkındaki ilk bilgilerimizi, 1671-1672 yılları arasında kente gelen ünlü gezgin Evliya Çelebi'den alıyoruz. Sur duvarları, kuleleri, kent kapıları ve mahalleri ile kenti ayrıntılı bir şekilde yansıtan Evliya Çelebi, Erken Bizans Dönemi'nde savunma sistemine bağlanan yapıyı haklı olarak sur duvarlarından bağımsız düşünememiş, buna bağlı bir kule olarak değerlendirmiştir. Buna karşın, yapının bu sistemden farklılığını ve önemini dolaylı olarak vurgulamış, yapının düzgün kesilmiş traverten blok taşlarını "*safi beyaz mermerden*" yapılmış olarak açıklamıştır¹⁵. Kaleyi tasvir eden Evliya Çelebi, "*kalenin Antalya Körfezi sonunda, minare yüksekliğinde bir kaya üstünde kavisli bir şekilde yer aldığını, etrafının 4400 adım genişliğinde olduğunu ve toplam 80 kulesinin bulunduğunu*" belirtir. Çelebi'ye göre "*batıda Paşa Sarayı köşesinden Narin Kuleye ve*

¹² Hirschfeld, 715; F. Studniczka, Abh. Leipzig 22.4, 1904, 22; Colini, 77 vd. No. 6 Lev. 4; Mostra augustae della Romanita, Catalogo⁴ (1938) 629 No. 1; Goetze, 13. 16 dn. 78; Fellmann, 78 vd.; Museo della civiltà romana. Catalogo (1958) 421 vd. No. 2; M. Floriani, Squarciapino. Scavi di Ostia III. Le necropoli I (1958) 193 Lev. 38,2; Pace, 62; Toynbee, 156; W. v. Sidow, "Ein Rundmonument in Pietrabbondante" RM 84, 1977, 296 dn. 114; W. Kovacovics, Römische Grabdenkmäler (1983) 75; H. Stierlin, Kleinasiatishes Griechenland (1986) 141 Res. 109; RE Suppl. XII (1995) 125 vd. bkz. Attaleia (Jameson).

¹³ İbn Battuta Seyahatnamesi I (Çev. A. Sait Aykut 2000) 402 vdd.

¹⁴ Piri Reis, Kitab-ı Bahriye III (Haz. Y. Semenoğlu 1973) 276 vd.

¹⁵ Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Haz. Zuhuri Danışman 1971) 171 vdd.

Varoş Kapısı üzerinden Mehterane Kulesi'ni geçip doğuya Lala Kulesi'ne kadar iki kat kale duvarıdır. Bu taraf kırk kule, 1300 adımdır. Buradan güneye bin adım ve on sekiz kuledir. Buradan Kız Kulesine kadar bin adım ve on beş kuledir. Bu Kız Kulesi katmer gül gibi birbiri içinde safi beyaz mermerden hünerli bir usta elinden çıkmış muhakkak görülmesi gereken bir kuledir"¹⁶. Evliya Çelebi'nin Kız Kulesi olarak adlandırdığı yapı Hıdırlık Kulesi'ni çağrıştırmaktadır. "... katmer gül gibi birbiri içinde..." tanımından anlaşılana da, Hıdırlık Kulesi'nin alttaki kare bir kaide merkezine yerleştirilmiş silindirik üst yapının, den-danlardan oluşan bir taçla sonlandırılmış olan kütlesi olmalıdır. "...safi beyaz mermerden yapılmış..." tanımlaması her ne kadar Hıdırlık Kulesi için doğru bir tanım olmasa da, yapının özenli taş işçiliği, yapısal ayrıntıları göz önüne getirilirse "... hünerli bir usta elinden çıkmış muhakkak görülmesi gereken bir kuledir." anlatımı ile Hıdırlık Kulesi'nin söz konusu edildiği kabul edilmelidir.

1817 yılında kente deniz yoluyla gelen Kaptan F. Beaufort, sur duvarlarından, kapılardan ve kent halkından bahsetmiş; ancak kentin ve limanın denizden gravürünü (Lev. 3,2) resmetmesine, Hıdırlık Kulesi'ni de sur duvarlarının parçası, yani burç olarak göstermesine karşın, böylesine önemli ve özgün bir yapıyı olasılıkla salt savunma yapısı olarak algılayıp anlamamıştır¹⁷.

Yapının varlığı, Evliya Çelebi'den uzun süre sonra, 1862 yılında kenti ziyaret eden Ch. Texier'in de gözünden kaçır¹⁸. Texier de, İbn-i Batuta ve Piri Reis gibi, kentin konumundan bahseder, Selçuklular'ın daha önceki dönemlerden kalan kale ve kuleleri tamir ettirdiklerini belirtmekle yetinir. Formu ile kentin savunma sistemine bağlı diğer ve asıl kulelerden tamamen farklı olan Hıdırlık Kulesi'nin bu üç gezgin tarafından anılmaması ilginçtir.

Evliya Çelebi'den tarafından savunma sisteminin bir parçası olarak görülen yapının bir mezar yapısı olduğunu 1874 yılında ilk kez W. Hirschfeld ileri sürmüştü, yapının bu dönemde "*barut deposu*" olarak kullanıldığını belirtmiştir¹⁹.

¹⁶ age., 172.

¹⁷ F. Beaufort, Karamanya (Çev. A. Neyzi – D. Türker 2002) 15 vdd.

¹⁸ Ch. Texier, Küçük Asya Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi III (Çev. A. Suat 2002) 436-444.

¹⁹ Hirschfeld, 715.

Yapı, tüm anıtsallığına karşın, K. G. von Lanckoronski ve ekibinin 1884 yılında kente gelişine kadar hak ettiği dikkati çekemez. Eserinin birinci cildinde Pamfilya'nın önemli kentleri, dolayısıyla Antalya hakkında da geniş anlatımlarda bulunan von Lanckoronski²⁰, kentin diğer yapıları yanında savunma sistemlerini ve Hıdırlık Kulesi'ni de ele alır; ayrıntılı anlatımları, yorumları ve bunu destekleyen çizimleri (Lev. 4. 5,1) ile yapıya farklı bir açıdan yaklaşır: “(K) ile gösterilen yuvarlak büyük kule, kare bir alt yapıya sahip olup, kent surunun güney başlangıcında yer almakta ve henüz Antik Dönem'e aittir”²¹. “Yukarıda yuvarlak forma sahip olan kule, kent surunun güney-doğu köşesinde yer alıp, sayfa 8'deki planda (K) ile gösterilmektedir. Denizın yakınında yer alan kule, altta 11.18 m. uzunluk ve genişliğe sahiptir. Yüksekliği denizden, den-danların üst noktasına kadar 14 m.'dir. Zeminde yapının subasman kotunda, profilli bölüm görülüyor. Yapı, olağan üstü bir kapalılık göstermekte ve bu boyuta karşın altta küçük bir mekan içermektedir. Yuvarlak üst yapı ise, bir iç odaya sahip olmayıp, ortada 4.56 m. kalınlığında kare bir masif duvar göstermektedir ve bu duvar oldukça kalın ve basık bir kemer üzerine oturmaktadır. Alttaki tonozlu odaya giriş, kentin doğusuna dönük yüzden gerçekleşir ve burada 1.70 m. genişliğinde kapıya sahiptir.Yapının üç yüzünde duvar açıklıkları olup, buradan oldukça az gün ışığı içeriye girmektedir. Alt katın kuzey duvarında aynı yükseklikte iki ve dar bir açıklık yer almaktadır. Bu açıklık 90 cm. genişliğinde duvar içindeki bir merdivene ulaşır ve bu merdiven yukarıda, yuvarlak yapının başladığı yerde sona erer. Alt yapının üzerindeki profilli bölümü sınırlayan, ana kapı üzerindeki niş ulaşılır ve buradan da silindirik duvar içine oyulmuş 78 cm. genişliğinde, ikinci bir merdiven ile platformun üzerine çıkılır. Ortadaki (A) ile gösterilen masif alan, yuvarlak çevre duvarları arasındaki oda, yoğun dolgu içermektedir. Taban kaplamaları olmayan platformun sudan arındırılması için, üç yüzünde (B) ile gösterilen dikey oyuklar yer almaktadır. Ve bunlar büyük olasılıkla (C) ile gösterilen metal yada pişmiş toprak künklerle sahipti. Tüm yapı, oldukça iyi işlenmiş ve düzleştirilmiş sıkı bloklara sahiptir. Yapının Res. 15'de resmedilen profillerini Hadrianus Takı'ndaki alışılmış dışı profilleri tekrarlamaktadır. Ana kapının iki yanında 6'şar tane, şerit şeklindeki fascies olarak adlandırılan bezekler vardır. Yapı olasılıkla orijinalde, tamamen izole bir konuma sahip olmalıdır ve bu konum kolay saldırıya uğratılacak bir konum değildir. Ve yapının işlevi

²⁰ von Lanckoronski, 11. 25 vd. Res. 6. 14 vd. Lev. 9.

²¹ von Lanckoronski, 11.

kesin belli değildir. Üst katın ortasındaki duvar, olasılıkla ağır bir yükü; belki mancınığın belki de bir deniz fenerinin yükünü taşıyor olmalıydı.’’²²

Lanckoronski, sur sistemi ve kulenin yapısal ayrıntılarını teknik ve bilimsel açılardan gözlemleyerek Hıdırlık Kulesinin savunma sistemine sonradan eklendiğini, asıl fonksiyonunun başka olup, özde bağımsız bir yapı olarak yapıldığını saptar. Yapının sur duvarı ile organik bir bağ içermemesini ve diğer savunma kulelerinden tipolojik farklılığını doğru bir şekilde gözlemlemesi yanında fasceslerin varlığını da saptaması dönemsel olarak bir kanıya varmasında etken olmuş; yapıyı en azından Bizans Dönemi öncesine tarihleyebilmiştir. Özgün işlevi konusunda kesin yorumda bulunamasa da “*üst katın ortasındaki platform*” ile savunma sistemi içindeki işlevi konusunda doğru olabilecek bir öneride bulunmuştur.

1916-1920 yılları arasında kentte bulunan ve çeşitli incelemeler yapan İtalyan araştırmacılar R. Paribeni ve P. Romanelli, K. G. von Lanckoronski’nin anlatımlarına ek olarak ve en önemlisi Hıdırlık Kulesi’nin, Romalılar’a ait bir mezar yapısı olduğunu söyleyerek, bundan sonraki araştırmacıların da önünü açmıştır²³. Paribeni ve Romanelli, “*binanın güneydoğu tarafından sura bittiğini ve bir zamanlar bina içinde önemli savaş aletlerinin muhafaza edildiğini, aynı zamanda fener olarak da kullanıldığını*” söylemişlerdir. Kendileri, “*bu tür mezarlara Pamfilya ve civarında rastlanmadığı, ancak Roma yakınlarında görüldüğünü; Sicilya ve Tella’da bu tür mezarların bulunduğunu ve bunların tepesinin taçlı olduğunu*” belirtmişlerdir. Hıdırlık Kulesi’nin tarihi hakkında herhangi bir yorum yapmayan bu araştırmacılar, “*bu tür mezarların cadde üzerinde bulunması gerektiğini*” ileri sürmüşler, buna dayanarak da, “*Hıdırlık Kulesi’nin bulunduğu alandan Magydus’a (Lara) giden bir kapının bulunması gerektiğinden*” söz etmişlerdir.

Bölgenin 29 nisan 1919’da Mondros Mütarekesi uyarınca İtalyanlar tarafından işgal edilmesi sırasında kent ve civarındaki tarihi eserlere duyarlılıkla yaklaşan S. Fikri Erten’in yapıyı kısa bir şekilde ele alarak, “*kalenin güneyinde ve sahil kenarında, kare kaide üzerinde silindir*” şeklinde tanımladığı Hıdırlık Kulesi’nin, “*bazı seyyahlara göre Bergamalılar’dan kaldığını; başka bir rivayete göre de, vaktiyle Yunan’daki aziz ismine izafeten kilise olarak kullanıldığını; ayrıca, Osmanlı topçu müfettişlerinden biri tarafından*

²² von Lanckoronski, 25.

²³ Paribeni - Romanelli, 40 vd.

Antalya Kalesi'nde arama yapıldığını ve Hıdırlık Kulesi'nde eski devirlere ait zırh, ok ve şövalyelere ait silah ve savaş malzemeleri ile ilgili depo bulunduğunu” belirtmektedir²⁴.

Yapıyı, Falerii'deki yuvarlak mezar kapsamında değerlendiren B. Goetze (1939), yapının “*fascesler ışığında M. Calpurnius Rufus adlı bir konsüle ait*” olduğuna ve “*İ.S. 2. yy. 'a tarihlenmesi*” gerektiğine inanır²⁵.

Geta yakınlarındaki L. Munatius Plancus Mezarı'nı inceleyen R. Fellmann (1957), yuvarlak mezarlar kapsamında Hıdırlık Kulesi'ne de değinir²⁶. Kısaca tanımladığı yapının “*ikinci katına açılan niş formulu kapının olasılıkla bir heykel içerdiğini*” belirtir. Fellmann'a göre, “*ikinci katın merkezinde, orijinalde den-dan yüksekliğini aşan dörtgen altlık da bir heykel*” taşınmış olmalıdır. B. Götze'nin, mezar sahibi ve tarihi konusundaki görüşlerini destekler.

B. Pace, 1958 yılındaki yayınında²⁷, fasceslere göre “*eyalet valisine ait Roma Dönemi bir mezar*” olduğunu belirterek, yapının “*Anadolu ve doğu için istisna bir yapı*” olduğunu vurgular; “*tip, teknik ve fasceslere göre Hadrianus Dönemi*”ne tarihler.

20 yy. ortalarında bölgeyi ziyaret eden G. E. Bean, ilk yayınlarında Hıdırlık Kulesi'ni kısaca tanımlayarak mausoleum olamayacağını savunur²⁸. Kendisinin “*Turkey's Southern Shore*” adlı yayınının güncelleştirilmiş baskısında ise²⁹ “*bazı bilim adamlarının savunma amaçlı, bazısının da deniz fener işlevi önerdiğini*” belirtilir; Ancak, “*kare planlı kaide üzerinde, silindirik yapısı ile benzerlerinin, Roma mezarlarında yada mausoleumlarında bulunduğunu; ayrıca, ana giriş cephesinde kabartma şeklindeki, Roma konsüllük makamını simgeleyen değnek demetlerinin, Latince adıyla fasceslerin işlenmiş olduğuna*” dikkati çekilir. Bütün bu verilerden dolayı da “*yapının, kentin yerlisi bir Roma senatörünün ve konsülünün mezarı olabileceğini belirtir ve yapının tarihini İ.S. 2. yy. içlerine*” verilir.

²⁴ Erten, 36 vd.

²⁵ Goetze, 16 dn. 78.

²⁶ Fellmann, 78 vd.

²⁷ Pace 62.

²⁸ The Princeton Encyclopedia of Classical Sites (1976) 111 bkz. Adalia (Bean); G. E. Bean, Kleinasien²⁵ (1991).

²⁹ Bean, 24. Ayrıca krş. aş. dn. 34.

Bölge araştırmacısı C. Toksöz 1959 yılındaki yayınında, yapıyla ilgili gözlemlerini anlatırken, “üst katın kenarında balkon şeklindeki gezinti bölümünden dolayı gözetleme ve ışık kulesi izlenimini verdiği; ancak, kesin fonksiyonun bilinmediğini” belirtmektedir³⁰.

Yapı, 1970 yılında A. Boethius ve J. B. Ward Perkins tarafından “İ.S. 1. yy. mezarları içinde; liman üzerinde kare altlık ve yuvarlak üst yapıya sahip mausoleum” olarak kısaca anılarak resmedilir³¹.

Yapıyı ayrıntılı olarak inceleyen araştırmacılardan biri olan R. Stupperich, Hıdırlık Kulesi’nin arkeolojik yönüne kısaca değinerek, ana giriş kapısının iki yanında yer alan fasceslere yoğunlaşır, bu betimlemelerden yola çıkarak mezar sahibinin kimliğini saptamaya yönelir³². Stupperich, 1991 yılındaki bu araştırmasında “Hıdırlık Kulesinin G. E. Bean tarafından sıkça tartışılsa da tereddütsüz bir şekilde büyük bir mezar yapısı olduğunu, tipolojik olarak yalnızca Roma’da ve onun yakın çevresinde İ.Ö. 1. yy. ile İ.S. 1. yy.’in ilk yarısında senatör aileleri için geleneksel olduğunu” belirtmiştir. Ayrıca, “bölgenin yerlisi -Roma’nın memuru, ama Kent Romalı olmayan- ve Nero Dönemi’nde yaşamış Attaleialı M. Calpurnius-Rufus’un mezarı olabileceğini ileri” sürmektedir.

Fascesler bağlamında yapıyı inceleyen Th. Schäfer³³, “Lancronski’nin, yapının bir savunma yada deniz feneri kulesi olarak kullanılmış olduğu görüşünün geçerliliğini yitirdiğini ve bunun yalnızca Bean tarafından kabul edildiđini³⁴, yapının mezar olduğunu ilk kez W. Hirschfeld’in ortaya koyduğunu” belirtir. Schäfer’e göre “ R. Paribenni tarafından ileri sürülen yapı sahibinin Attaleia kolonisinin bir magistratı olduğu düşüncesi

³⁰ C. Toksöz, Antalya, Perge, Aspendos, Side, Alanya Şehirleri (1959) 23 vd.

³¹ A. Boethius – J. B. Ward Perkins, Etruscan and Roman Architecture (1970) 299. 407 Lev. 214.

³² Stupperich, 417 vdd.

³³ Schäfer, 373 dn. 855.

³⁴ Schäfer’in bu görüşü, G. E. Bean’in 1968 yılında basılan “Turkey’s Southern Shore” adlı kitabının Almanca çevirisinden (Kleinasien 2⁴ [1986] 33) alınarak yansıtılmıştır. 1968 yılı baskısının gözden geçirilen ve genişletilen diğer İngilizce baskılarında, Hıdırlık Kulesi’ne ilişkin bilgiler editör J. M. Cook tarafından yukarıda anıldığı şekilde genişletilmiş ve güncelleştirilmiş olup, bu yeni anlatım kitabın bu çalışmada kullanılan Türkçe çeviri baskısına da (G. E. Bean, Eskiçağda Güney Kıyıları² [1999]) yansımıştır. Krş. yuk. s. 8.

12 fasces sayısı ve yapının anıtsallığı nedeni ile olası değildir.”³⁵ ve yapıyı “Hadrian Dönemine tarihleyen erken araştırmalara karşı olarak İ.S. 1. yy. gibi daha erken bir tarihe veren W. Sydow ve W. v. Kovacovics’in haklı olduğunu” belirtir³⁶.

Antalya’da bulunan ve Prokonsül L. Marcius Celer M. Calpurnius Longus’a ait bir yazıtı yeniden yorumlayan W. Eck, kendisinin Hadrianus Dönemi’nde Konsüllük makamına sahip olduğunu ileri sürerek yapının M. Calpurnius Longus tarafından yaptırılmış olabileceğini sorgular; bu bağlamda yapının tarihini tartışmaya açarak İ.S. 1. yy. ortaları önerisini olası bulmaz³⁷. Kendisi, A. R. Birley ile birlikte yayınladığı bir başka araştırmada ise yapı, ayrıntılı olarak tanımlanır; dönemin siyasal yapısı ve yapıdaki fascesler göz önüne alınarak, yapının M. Petronius Umbrinus adlı bir konsül için İ.S. geç. 1. yy.’da inşa edildiği savunulur³⁸.

H. von Hesberg (1992)³⁹ ise “*Tümüliis yapıları ile Roma İmparatorluğu eyaletlerinde, Cumhuriyet Dönemi ve İ.S. 1. y.y. da oldukça sık bir şekilde karşılaştığını*” ve Hıdırlık Kulesi’ni kastederek “*Anadolu’daki liman kenti Antalya’da, kübik bir podyum içinde geniş bir mezar odası içeren ve büyük bloklardan inşa edilmiş bir yapının*” yer aldığını belirtir. von Hesberg’e göre “*tümüliisün alt kıyısında büyük su boruları (çörtenler kastedilmektedir) ile silindirin merkezindeki dörtgen altlığı ilginçtir*” ve bu görünüş, “*olasılıkla yabancı bir tarzın alınmasıdır ve görüldüğü kadarıyla dıştaki 12 fascese göre Attaleia’da ölen bir konsülün mezarı*” olmalıdır.

Antalya yazıtlarını inceleyen L. Yılmaz⁴⁰, “*kulenin Hıdırlık adını Türk devrinde aldığını*” belirtir. Yılmaz’a göre “*bugünkü halde limanı güney yönünde sınırlandıran mendireğin başladığı kale burcunun civarındaki M.S. 1. yy’a ait taş bir arşitrav parçası üzerinde yer alan bir kitabeye dayanılarak, surun ‘Hıdırlık Burcu’ndan’ sonra kuzeye doğru devam ettiği de rahatlıkla söylenebilir. Bu surette hiç değilse Roma Devri için şehrin doğusunda etrafı surlarla tahkim edilmiş yeni bir yerleşim alanının teşekkül ettiği*

³⁵ Schäfer, 373 dn. 857.

³⁶ Schäfer, 374 dn. 862.

³⁷ Eck, 101 dn. 22.

³⁸ Birley – Eck, 50 vd. Eck, daha önceki makalesinde dile getirdiği M. Calpurnius Longus olasılığını (krş. Eck, 101 dn. 22.) bu kez önermez.

³⁹ von Hesberg, 107.

⁴⁰ Yılmaz, 7.

sonucuna varmak mümkün görünmektedir. Böylece bu devirde şehrin kuzeyden ve kuzeybatıdan surlarla çevrildiği ve askeri bir öneme sahip olduğu anlaşılan limanın da üç yandan surlarla kuşatıldığını düşünmek gerekir. Mevcut kitabeler, Selçuklu devrinde sur inşaatları, onarım, yenileme ve ilavelerinin bu tarihte son bulduğunu göstermektedir. Bütün bu veriler, şüphesiz Selçuklu Antalyası'nı bir bütün olarak gözlerimizin önünde canlandırmaktan uzaktır. Fakat mevcut diğer sur, burç ve kalıntılara dayanarak yine de bir değerlendirme yapma imkanı bulunabiliyor. Buna göre Selçuklu devrinde büyük bir nüfusu barındırdığı anlaşılan şehrin doğu kesimini kuşatan dış surun güney ucundaki bazı kalıntılar burada Selçuklu devrinde bir inşaatın yapıldığını düşündürmektedir. Gerçektende şehir planında 1-4 numaralı Hıdırlık Burcu ile yine şehir planında 3-1 numaralı burç arasındaki surun bu devirde elden geçirildiği hatta surun iç yüzeyindeki bazı kalıntılara bakılırsa burada bir takım binaların ilave edildiği de görülmektedir. Bu kesimdeki yoğun yapılaşma ne yazık ki mevcut kalıntıları büyük oranda kaldırmıştır.”

Yapıyı, konumu, formu ve fascesleri ile kısaca tanımlayan J. Cormack, mezar sahibinin kişiliği ve statüsü ile yapının tarihi hakkında Stupperich'in görüşlerini tekrarlar⁴¹, yapının tipolojik benzerleri konusundaki önerileri destekler.

Yapıya ilişkin son bilimsel araştırma H. Hellenkemper ve F. Hild tarafından yapılmıştır. Yapıyı kısaca tanımlayan ve yapı kıyısındaki derin falezlerin eteğinde yer alan mağara şeklindeki girintiden kaynaklanan “Deliktaş” adlandırması ile de anan bu araştırmacılara göre Hıdırlık Kulesi “Geç Roma – Erken Bizans Dönemi’nde kule olarak kentin savunma sistemine eklenmiştir. Benzer anıtlar ışığında olasılıkla Flaviuslar Dönemi’nde (İ. S. 1. yy.’ın 2. yarısı) inşa edilmiştir ve mezar sahibi fasceslere göre bir konsül olmalıdır”⁴². Yapının sur duvarları ile bağlanmasını “Geç Roma – Erken Bizans Dönemi”ne tarihleyen yazarlara göre “burçlara eklenen Roma Dönemi devşirme malzemeni 4. veya 5. yy.’da nekropollerden ve kentten getirildiğini” ileri sürerler⁴³.

Yapı bu bilimsel çalışmalar yanında günümüz Antalya araştırmacıları H. Çimrin ve G. P. Pechlivanidis’e de konu olmuştur. Çimrin, Hıdırlık Kulesi’nin “deniz feneri ve limana gelen gemileri gözetleme kulesi olarak kullanıldığını belirtmekle birlikte; alt kattaki

⁴¹ Cormack, 121 Res. 22.

⁴² Hellenkemper – Hild, 322 vd.

⁴³ Hellenkemper – Hild, 333.

mekanın duvarlarında yüzlerce yıl su sızmasından dolayı kaybolmaya yüz tutmuş fresk kalıntılarında dolayı bazı kaynaklarca mezar olarak gösterilmiş olmasını dikkate almak gerektiğini” belirtir⁴⁴. Çimrin’in sözünü ettiği fresk kalıntılarının bir kısmını alt kattaki mezar odası duvarları üzerindeki az da olsa görebilmek olasıdır. Pechlivanidis’e göre, “Hıdırlık Kulesi Cenevizliler’ce inşa edilmiştir. Orta Çağ’da Antalya’nın dış kalesi ile bağlantılıdır. Dış tehlikelere karşı korunmak için gözetleme kulesi olarak yapılmış olması muhtemeldir.”⁴⁵

⁴⁴ Çimrin, 68.

⁴⁵ Pechlivanidis 25.

III. TANIM

III.1. Alt Kat

Kuzeydoğu - güneybatı ve güneydoğu - kuzeybatı aksında yerleştirilmiş yapı, iki farklı geometrik formun birleşmesinden oluşmuştur (Lev. 4 vdd.). İlk bölüm, kare bir plana sahip olan kaide bölümüdür. Tüm yönlerde profilli bir silme ile sonlanan bu bölümden silindir formundaki ikinci bölüme geçilir. Özenli işçiliğe sahip profilde, bir astragalos üzerinde kyma recta⁴⁶, bununda üzerinde damlalığa sahip saçak izlenmektedir (Lev. 4,2 Ek I,13)⁴⁷. Alt ve üstte benzer profiller ile sınırlandırılmış silindir, kare planlı kaidenin merkezine yerleştirilmiştir (Lev. 4,2 Ek I,15 vdd.).

III.1.1. Kuzeydoğu Cephe (Lev. 4,2. 5,2. 6,2. 7,2 Ek I,15)

Yapının kuzeydoğu cephesi, Kaleiçi'ne dönük ana cephedir. Bu kattaki iç mekana ve üst kata girişi sağlayan kapılar cephenin merkezine yerleştirilmiştir (Lev. 7,2-4 Ek I,3-4-15). Bu cephenin zemin kotu $\pm 0,00$ hattına göre, doğu köşede +0,18 m., kaide saçak silmesi altında +5,17 m.; kuzey köşede -0,38 m., kaide saçak silmesi altın da +5,03 m.'dir. Cephenin orta noktasında zemin kotu -0,13 m, kaide saçak silmesi altı kotu +5,06 m.'dir. Günümüzde doğu köşenin zemini ile kuzey köşenin zemini arasında 0,56 m. kot farkı vardır. Cephede 9 sıra taş görülebilmektedir (Ek II,15). Bloklar düzgün işlenmiş olup, dikey yüzler (içe doğru) kısmen dik açılı, kısmen de dar açılı işlenmiştir. Bloklar, dikey derzlerin çakıştığı bölümlerde 7-8 cm. genişliğinde anathyrosis içermektedir. Taşın yumuşak ve oldukça gözenekli yapısına rağmen, bazı bloklarda sivri uçlu keski izlerinin korunduğu görülmektedir. Kapının sol tarafındaki yükselen duvar üzerinde, silme altından itibaren, 4. ve 5. blok sıralarının birleştiği derzde bir hatıl deliği ile 8 adet girinti bulunmaktadır (Lev. 9,2 vd. 55. 66. Ek I,15). Bu girintilerden köşeye yakın olan 1. ve 3. ile kapıya yakın olan sonuncusu, verdiği dörtgen form ile günümüzde saptanamayan bir zeminde yükselen ahşap bir konstrüksiyonun inşa edildiği izlenimini vermektedir. Diğer girintiler ise, aynı hizada olmalarına karşın farklı aralıklar ve form içermektedirler. Ahşap

⁴⁶ Krş.: C. Erder, Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa (1967) 21 vdd. Lev. A.

⁴⁷ Ek I içinde rölöve projeleri yer almakta olup, Ek I,1 tanımlamasında rölöve projesindeki "Rölöve Projesi Pafta No: 1" başlıklı çizim kastedilmektedir. Aynı şekilde, Ek 2 içinde restorasyon projeleri yer almakta olup, Ek 2,1 tanımlamasında restorasyon projesindeki " Restorasyon Projesi Pafta No: 1" başlıklı çizim kastedilmektedir.

bir konstrüksiyonla bağdaştırılamayacak bu girintiler, özellikle Bizans Dönemi'ndeki, dübel ve kenet yuvalarından kurşun alınmasına yönelik tahribatları anımsatmaktadır. Benzer bir girinti, batı köşedeki 4. sıranın ilk bloğu (KD/4-1)⁴⁸ üzerinde de görülmekte olup, yuvarlağa yakın formu ve 2 cm. lik sığ derinliği yanında bu hizada tekil olması nedeniyle anlamlandırılmamaktadır (Lev. 9,1. 55. 66. Ek I,15).

Bu cephenin merkezinde, İon tarzındaki ana kapı, hem kuzey, hem de doğu köşeden 7,40 m. uzaklığı ile cephenin tam merkezine yerleştirilmiştir. Kapının sol sövesi beden duvarından 0,35 m., sağ sövesi de 0,33 m. öne doğru çıkıntı yapmaktadır (Lev. 8,1-3. Ek I,3-10 vd.).

Günümüzde yapı içi ve dışındaki dolgu nedeniyle orijinal yüksekliği saptanamayan ana kapının monolit bloklardan oluşan söveleri üzerinde iki sıra bloktan oluşan bir hyperthyron yer almaktadır⁴⁹. Söveler, lento ve hyperthronun yapımında yapı ile aynı tür malzeme kullanılmasına karşın, hyperthronun üzerindeki saçak bölümü çok gözenekli ve nitelsiz bir taştan yapılmıştır (Lev. 8,1. 55. Ek I,15).

Kapının her iki yanında, 5. sıranın üst tarafında ve hyperthronla aynı hizada, bu katmanın her iki yanında duvar içine uzanan büyük dörtgen açıklıklar göze çarpmaktadır (Lev. 8,1. 55. 66. Ek I,14 vd.). Bu açıklıklar İon kapılarında karşımıza çıkan ve genelde kapılara sonradan eklenen volütlerin girme yuvalarıdır⁵⁰. Kapının solundaki girinti 30 cm. genişliğinde, 27 cm. yüksekliğinde olup, içi geç dönem kullanımları sırasında küçük taşlar, kiremit kırıkları ve kireç katkılı harçla doldurulmuştur. Sağdaki girinti ise, 27 cm. genişliğinde, 27 cm yüksekliğinde ve içi boştur. Volütlerin yükseklik ve kalınlıklarına işaret eden izler saptanamamıştır. Sağ sövenin dış hizası göz önüne getirildiğinde, lentonun üst seviyesine kadar sarkmış olması gerekmektedir (Lev. 75).

Kapının sağında, tüm alt yapı boyunca bazı bloklar arasında derz açılmaları göze çarpmaktadır. Bu durum, kapının sövelerinde de görülmektedir (Lev. 8,1. Ek I,14 vd.).

⁴⁸ Blok numaraları doğu köşeden başlayarak verilmiştir. Blok konumları ve boyutları konusunda bkz. aşağıda "Tablolar".

⁴⁹ Lanckoronski ve ekibinin kenti ziyaretleri sırasında ana giriş kapısı önündeki ek nedeniyle (Lev. 5,3) hyperthyronun görülememesi, kendisinin bu bölümü gerçeği yansıtmayacak şekilde ve yalın olarak (Lev. 4,2) tamamlamasına yol açmıştır: Lanckoronski, Lev. IX.

⁵⁰ Büsing-Kolbe, 88 vdd. Res. 4. 7.

Kapı yapılarında geleneksel olan yukarıya doğru daralma⁵¹ sonucu alt ve üst genişlik arasında 11 cm. fark oluşmuştur. Bu daralma, çerçeve dışında, kapının her iki yanında ana duvarla birleştiği bloklar üzerinde daha da göze çarpmaktadır. Kapı genişliği günümüz zemininde 1,64 m., lento altında 1,53 m.'dir.

Oldukça iri bloklardan oluşan sövelerin görünen yükseklikleri 2,17 m.'dir. Söveler ve lento üç kademeli bir yüzeye sahiptir. Dışta 0,43 m. genişliğinde olan sövelerin dışındaki çerçeveden sonra yaklaşık 45 derece bir eğimle içe girinti yapan söveler iki fascia içermektedir. Aynı profil ve fascialar blok halindeki 0,45 m. yüksekliğindeki lento bloğu üzerinde de devam etmektedir. Yatay şerit biçimindeki bu kademelerin (fasciaların) genişlikleri, sol tarafta 0,12-0,14-0,8 m., sağ tarafta 0,13-0,13-0,6 m., lento da ise 0,14-0,15-0,8 m.'dir. Sövelerin taşıdığı lento monolit bir bloktan oluşmaktadır. Ancak, günümüzde sol taraftan 0,84 m. mesafede kırık durumdadır. Lento üzerinde ayrıca yer yer çatlaklar da oluşmuştur (Lev. 8,1. 66 Ek I,14 vd.).

Sövelerin girişteki derinlikleri farklıdır. Sol söve derinliği 0,68 m., sağ söve derinliği 0,76 m.dir. Her iki sövenin bu yüzlerinde bazı işçilikler karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık yarı yükseklikte yatay bir kapı kilidine ilişkin iz göze çarpmaktadır: Kapı sağ sövesinin dış kenarına yakın bölümünde, lento altından 0,77 m. aşağıda, 0,17x0,21 m. boyutlarında dikdörtgen bir oyuk; diğer sövenin yaklaşık bunu karşılayan noktasında, lento altından 0,64 m. aşağıda, 0,31x0,35 m. boyutlarında, üst kısmı hatıl girişi için eğik kesilmiş bir başka oyuk vardır (Lev. 8,2 vd. Ek I,14 vd.). Bu hatıl yuvalarının altında, her iki kenarda da lento altından 1,3 m. aşağıda, sövenin dışta görünen derinliği boyunca uzanan yatay girintiler vardır. Bu girintiler düzlem olarak birbirini karşılamaktadır. Oldukça derin ve kaba bir işçilik gösteren girintiler kapı sistemiyle pek ilişkili görülmemektedir. Girintiler hamamlardaki raf sistemlerini çağrıştırmaktadır⁵². Sağ söve girintisinin altında bulunan dış köşeye yakın, 0,12x0,12 m. ölçülerindeki dörtgen sığ oyukta yorumlanamamaktadır. Sövenin aynı yüzeyine, lento altından 1,84 m aşağıya, 0,20 m çapında malta haçı⁵³ formunda bir haç motifi işlenmiştir (Lev. 8,4. 53. 64 Ek I,14).

⁵¹ Kaynakça için bkz. aş. dn. 120.

⁵² Çevik – Varkıvanç – Akyürek, 63 Res. 83.

⁵³ Malta Haçı hakkında bkz.: Hasol, metinresim 211.

Lento üzerinde 0,27 m. yüksekliğinde ve kapı boyunca uzanan 2,41 m. uzunluğunda hyperthyronun bölümü yer almaktadır. Malzemeye ve kullanıma bağlı olarak oldukça yıpranmış olan hyperthyronun sol köşesindeki çatlak lentoya kadar uzanmaktadır. Ayrıca, orta kısmı da parçalanmış ve kopmuştur. Aynı durum sağ köşe içinde söz konusudur. Lentodan 0,21 m. öne profilli çıkıntı içerip çatlak ve kırıklara sahip olan bu bölümün, tam kapı merkezinde yer alan düzgün yüzeyi de büyük olasılıkla iki bloktan oluşmaktadır. Şu anda dört parçaya ayrılmış, bir kısmı da yok olmuştur. Üç kademeli profil içeren bu bölüm altta iç bükey bir profil göstermektedir.

Hyperthyronun bölümünün üstünde, volütler üzerine kadar uzanan ve cephe duvarı içine giren 0,69x2,94 m. boyutlarında oldukça yıpranmış ve parçalanmış olan korniş bölümü yer alır. En sağlam yerinde 0,37 m. yükseklik tespit edilebilen ve 0,74 m.'lik bir parçası sağlam kalmış olan bu bölüm, frizden 0,13 m. kadar öne doğru çıkıntılıdır. Bu bloğun sol yarısı büyük oranda korunmuş, sağ yarısı oldukça parçalanmış ve günümüzde inşaat demiriyle desteklenmiştir (Lev. 8,1. 55. 66 Ek I,14 vd.). Oldukça niteliksiz görüntü içeren saçak, altta geisopodes ile başlamaktadır. Oldukça küçük ve narin işlenmiş dişlerin 8 tanesi korunabilmiştir. Dişlerin ortalama genişlikleri 3,5 cm., yükseklikleri 4,5 cm., derinlikleri ise 2,5 cm.'dir. Bunun üzerindeki damlalık dik bir şekilde yükselmekte, eğik bir profil sonrası yine dış bükey bir profille sonlanmaktadır. Korniş kısmı, yapı beden duvarlarından 0,69 m. öne doğru çıkıntı yaparak bütün olarak işlenmiştir. Bu bölümde kullanılan taş, kapının diğer bölümlerinde kullanılan taşlardan daha niteliksizdir. Hem bu nedenle, hem de zaman içinde görmüş olduğu müdahalelerden dolayı çok az bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu kısımda yoğun olarak seramik parçaları, harç ve beton kalıntıları vardır.

Kapının üstünde ve tam merkezinde, iki tarafa kırılmış bir çatı izine rastlanmaktadır (Lev. 6,3. 8,1. 55. 66). Kapının sağında ve ana duvar üzerindeki bu iz, kireç, ince kum ve kiremit kırığından oluşan ve yukardan aşağıya doğru eğimli uzanan bir harç tabakasıdır. Bunun solunda ise, çatı konstrüksiyonunun beden duvarı üzerine yaslanması sonucu oluşan bir renk değişimi göze çarpar.

Yapının bu cephesinde, kapının her iki tarafında 6'şar tane fasces⁵⁴ görülebilmektedir (Lev. 9. 55. 66). Fascesler, yaklaşık olarak kapının her iki yanındaki cephe duvarının, kapıya yakın olan yarısında bulunmaktadır. Sol taraftakiler, KD/4-3, KD/4-4, KD/5-3, KD/5-4, KD/6-4 ve KD/6-5 numaralı bloklar üzerinde; sağ taraftakilerde, KD/4-6, KD/4-7, KD/5-5, KD/5-6, KD/6-6 ve KD/6-7 numaralı bloklar üzerinde dik ve ters bir konumda uzanmaktadır. Taş yüzeyine kabartma halinde işlenmiş fascesler, taş bloklar üzerinden yaklaşık 2 cm. öne doğru çıkıntılıdır. Kalınlıkları sol taraftakilerde 8-9 cm. arası; sağ taraftakiler de 6-8 cm. arası değişmektedir. Kapının sağ ve solunu karşılaştırıldığında genelde düzgün bir işçilik göstermelerine karşın, bazı fasceslerin dış hatlarında dalgalı bir akış gözlenmektedir. Yukarıdan 6. sıranın ortasına gelecek şekilde, dörtgen formda kapıya doğru yönelmiş balta ağızları göze çarpar. Balta ağızları, küçük hiza sapmaları göstermektedir. Bu farklılık formlarına da yansımıştır. Genelde dörtgen form göze çarpsa da, kapının solunda yer alanlar öne doğru incelirken, sağında yer alanlar ise kalınlaşmaktadır⁵⁵. Fasceslerin alt uçları kapının sol bölümünde üzerine işlendikleri bloğun alt kenarına kadar uzanırken, sağ bölümde bu kenarın 1 cm. üzerinde sonlanmaktadır. Roma'daki fasceslerle karşılaştırıldığında son derece stilize edildikleri görülmektedir.

Aynı cephenin, KD/1-2, KD/1-3, KD/2-2, KD/3-2 ve KD/3-3 numaralı blokları üzerinde yer yer ince bir katman halinde, ince bir sıva katmanına rastlanmaktadır (Lev. 9 vd. 55. 66 Ek I,15). Bu katman üzerindeki 20-30 cm² lik alan içerisinde renkli boya ile yapılmış bölünmeler göze çarpmaktadır. Beyaz üzerine kırmızı izlerden anlaşıldığı kadarıyla, yangın izlenimi de veren bu kararmalar üzerinde düzenli bir zikzak bezemesi görülebilmektedir.

Aynı cephenin, doğu köşesinde, silme sırasındaki KD/S1 numaralı 1. taş devşirme bir blok olup orijinal yapıya ait değildir (Lev. 7,3. 55 Ek I,15) ve olasılıkla, kulenin savunma sistemine dahil edildiği dönemde kullanılan bloklardan biri olmalıdır. Profilleri yapıdaki diğer profillerden farklılık gösterir.

⁵⁴ Romalılar'da Liktorlar tarafından taşınan ve en üst düzey yöneticilerin (magistrat) ve rahiplerin sembolü olan fascesler, balta eklenmiş uzun çubuk demeti ile sembolize edilmiştir: Bu konuda genel olarak bkz.. Colini; Schäfer; KIPauly 3 (1979) 645 vd. bkz. Liktor (Schmidt).

⁵⁵ Kalınlaşma gerçek formu yansıtmaktadır. Bkz. Schäfer, Lev. 78 vd.

Cephedeki en kısa blok 0,48 m. uzunluğu ile KD/1-7 numaralı taş; en uzun blok ise, aynı zamanda, hyperthyron bölümünün üstündeki saçaklığı oluşturan 2,94 m. uzunluğu ile KD/4-5 numaralı taştır.

Cephedeki taş sıraları yatayda paralellik gösterirken, düşeyde derzler birbiri üzerine gelmemekle birlikte belirli bir sırayı da takip etmemektedir. Her bir blok taş farklı uzunluktadır. Bloklar arasındaki derzler genellikle sıfırdır. Ancak, yerinden oynamış, malzeme kaybına uğramış bloklarda derz araları açılmıştır. Silme sırası ve üzerindeki sıra dışında, diğer taş yüzeylerinde herhangi bir işleme, kabartma, bosaj vb. uygulama yoktur. Blokların birleşme yüzeyleri kullanılan malzemenin niteliksizliğine karşın, oldukça düzgün kesilmiş ve özenle işlenerek birleştirilmiştir.

II.1.2. Güneydoğu Cephe (Lev. 9 vd. 57. 68 Ek I,17)

Günümüzde çevre düzenlemesi nedeniyle doldurulan zemin yüksekliği, doğuya doğru bir blok yüksekliğinde (yakl. 60 cm.) artmaktadır. Diğer, cephelerde de olduğu gibi, burada da değişik boyutlarda blok kullanılmıştır. En uzun blok GD/6-6 numaralı blok olup 2,57 m. uzunluğunda, en kısa blok da GD/9-18 numaralı blok olup 0,56 m. uzunluğundadır. Belirli bir örgü düzeni izlenememektedir. İyi korunmuş olan bu cephede, GD/6-7 numaralı taşta oldukça yoğun yıpranma söz konusudur. En üst mazgal penceresinde de kırıklar vardır. Cephede 3 mazgal açıklığı göze çarpmaktadır (Lev.11,2). Üstteki mazgal açıklığı, bulunduğu blok sırası yüksekliğinde iken, diğer ikisi ise 2 blok yüksekliğindedir. Mazgal genişlikleri, dışta ortalama 0,15 m. içte ise 0,32 m. açıklığındadır. Üstteki mazgal penceresi, GD/3-9 ve GD/3-10 numaralı taşlar arasına; ortadaki mazgal açıklığı, GD/5-9, GD/5-10, GD/6-7 ve GD-6-8 numaralı taşlar arasına; alttaki mazgal açıklığı ise, GD/8-10, GD/8-11, GD/9-10 ve GD/9-11 numaralı taşlar arasına yerleştirilmiştir. Cephe iyi korunmuş olmasına karşın, güney köşede komşu yüzeydeki tahribatlar ve yapının güneye doğru esnemesi nedeniyle bu kornişten başlayarak kaymalar izlenmektedir. Benzer açılmalar cephenin doğu kesiminde de gözlenmektedir. Güney köşeye yakın GD/8-15 nolu blok üzerinde kireç katkılı bir sıva kalıntısı bulunmaktadır.

Güneydoğu cephesi, Karaalioğlu Parkı'na yöneliktir. Bu cephenin, doğu köşesinde zemin kotu +0,1 m., silme altı kotu ise +5,17 m.; güney köşesinde ise, zemin kotu -0,91 m.,

silme altı kotu +5,2 m.'dir. Cephenin orta noktasında zemin kotu -0,68 m., silme altı kotu +5,13 m.'dir. Doğu köşenin zemin kotu ile güney köşenin zemin kotu arasında 1,09 m. kot farkı vardır. Bu sebepten, cephe üzerinde güney köşede 10 sıra blok; doğu köşede ise 9 sıra blok görülebilmektedir. 10. blok sırası altındaki diğer bloklar toprak altında kalmaktadır.

Cephedeki taş sıraları yatayda paralellik gösterirken, düşeyde derzler birbiri üzerine gelmemekle birlikte belirli bir sırayı da takip etmemektedir. Her bir blok taş farklı uzunluktadır. Bloklar arasındaki derzler genellikle sıfırdır. Ancak, yerinden oynamış, malzeme kaybı olmuş bloklarda derzler açılmıştır.

Silme sırası ve üzerindeki sıra dışında, diğer taş yüzeylerinde herhangi bir işleme, kabartma, bosaj vb. uygulama yoktur. Yüzeyleri düzgün kesilmiş bloklar özenli bir derz işçiliği ile birleştirilmiştir.

III.1.3. Güneybatı Cephe (Lev 12. 58. 69. Ek I,18.)

Güneybatı cephesi, Akdeniz'e dönüktür. Bu cephenin güney köşesindeki zemin kotu -0,90m., silme altı kotu +5,20 m.; batı köşesindeki zemin kotu -0,81 m., silme altı kotu +5,04 m; cephe ortasında ise, zemin kotu -0,96 m., silme altı kotu +5,13 m.'dir. Cephe 10 sıra taş görülebilmektedir.

En uzun blok GB/4-3 numaralı blok olup 1,90 m. uzunluğunda, en kısa blok da GB/6-2 numaralı blok olup 0,41 m. uzunluğundadır.

Batı köşesine yakın bölümde, yapının sur sistemine katıldığı dönemden kalma sur parçası vardır (Lev 5 vd.13. 48. vdd. 59. vdd. Ek I,2 vdd.). Blok yüzeyleri büyük oranda iyi korunmuş olmasına karşın, yapının en fazla tahrip olan ve derz açılmalarının en yoğun karşılaşıldığı cephesidir. Bazı bloklarda yer yer çatlama göze çarpmaktadır. Cephe merkezinde, yaklaşık 1,90x2,15 m. boyutlarında, modern onarımlarla sonradan kapatılmış büyük bir açıklık göze çarpmaktadır⁵⁶. Bu açıklığın yapının savunma sistemine dahil

⁵⁶ Paribeni ve Romanelli, 41 'de "deniz cephesinde mazgal altındaki duvarın altının yıkık olduğunu ve bu bölümün daha ilkel bir şekilde (moloz taşlarla) yapılmış olduğu" belirtilir. Yapının "Fotoğraflarla Eski Antalya 1910-1974". Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayın No 11 (2002) 59'da yayınlanan bir fotoğrafında güneybatı cephesindeki açıklığın sadece alt yarısında moloz duvar izlenebilmektedir. Bu

olduğu dönemlerde saldırılar sonrası parçalanmış olması ihtimali güçlüdür. Bu açıklığın varlığı, yapının bu yüzündeki yıpranmalarda, derz açılmalarında, bu yüzey yarısının kısmen dışa doğru esnemesinde etken olmuştur. Bu sadece yapının alt bölümünde sınırlı kalmayıp, 2. kat yüksekliği boyunca izlenmektedir. Yapı köşelerindeki bloklar ise, aynı düzlemde sıkı derz bağlantılarına sahiptir.

Cephe merkezine yerleştirilmiş mazgal açıklıklarının en üstteki GB/3-7 ve GB/3-8 numaralı taşlar arasına; ortadaki GB/5-7, GB/5-8, GB/7-8 ve GB/7-9 numaralı taşlar arasına yerleştirilmiştir. Duvardaki onarım nedeniyle günümüzde izlenemeyen alttaki olası mazgal açıklığı da cephe merkezinde meydana gelen tahribat sırasında yok olmuştur. Üstteki ve ortadaki mazgal açıklıkları arasındaki bloklarda, muhtemelen alttaki tahribatın sonucu olarak, blok ucunda kopma ve iki blok arasında boşluk oluşmuştur.

Cephedeki taş sıraları yatayda paralellik gösterirken, düşeyde derzler birbiri üzerine gelmemekle birlikte, belirli bir sırayı da takip etmemektedir. Her bir blok taş farklı uzunluktadır. Bloklar, cephenin sağında ve solunda genellikle özenli bir derzle birleştirilmiştir. Ancak, orta bölümdeki blok taşlar arasında, tahribatın sonucu olarak 5 cm.'ye varan boşluklar oluşmuş, bazı bloklar yerinden oynamış, bloklarda malzeme kaybı ortaya çıkmıştır.

Aynı cephede, GB/5-10 numaralı taş üzerinde yer yer kireç, kum ve kiremit kırığı katkılı harç kalıntılarına rastlanmıştır. GB/8-7, GB/8-8, GB/8-9 numaralı taşlar üzerinde de yakın zamanda yapıldığı anlaşılan kireç, boya, badana izleri vardır. Silme sırası ve üzerindeki sıra dışında, diğer taş yüzeylerinde herhangi bir işleme, kabartma, bosaj v.b. uygulama yoktur. Blok yüzeyleri düzgün kesilmiştir.

Cephenin, batı köşesine yakın bölümündeki sur duvarının falezlere kadar olan bölümü ile surun Yat Limanı tarafına dönen parçası zeminde izlenebilmektedir (Lev. 13. 48 vdd. 59 vdd. Ek I,2 vdd.) Yapı ile falezler arasındaki kısmı belli bir yüksekliğe kadar korunmuştur. Bu parçanın en iyi korunan kısmı yapıya bitişik olan bölümü olup, yüksekliği de mevcut zeminden 1,91 m.'dir. Duvar çift kabuklu duvar tekniğinde yapılmıştır. Her iki

yayında 1930 yılına tarihlenen fotoğraf, sur duvarının Paribeni-Romanelli'nin 1916 yılı fotoları ile karşılaştırıldığında 1916 öncesi olmalıdır. Bu açıklığın belirli bir dönemde geçiş olarak kullanılmış olması olasıdır, zira açıldığı nişin taban blokları da taşınmışlardır.

kenarda yapıyla aynı cins taştan kesme taş bloklar ve bunların ortasında moloz taşlar, kiremit ve tuğla parçalarından oluşan moloz dolgu kullanılarak duvar örülmüştür.

III.1.4. Kuzeybatı Cephe (Lev 5,3. 6,3 vdd.14. 56. 67. Ek I,16.)

Kuzeybatı cephesi, yat limanına yöneliktir. Cephenin, kuzey köşesindeki zemin kotu -0,46 m., silme altı kotu +5,03 m.; batı köşesindeki zemin kotu -0,81 m., silme altı kotu +5,04 m.; cephe ortasında ise, zemin kotu -0,73 m., silme altı kotu +5,04 m.dir. Cephenin batı köşesinde 10 sıra taş, kuzey köşesinde de 9 sıra taş görülebilmektedir.

Cephenin silme altındaki 6 sıra taşı düzgün blok yüzeylerinden oluşmakta olup 7. sıra ve aşağısı oldukça gözenekli ve yıpranmış yüzeyler yansıtmakta olup derz araları iri moloz taşlar, kiremit kırıkları ve çimento harcı kullanılarak doldurulmuştur. Cepheyi kuşatan silme sırası da oldukça gözenekli ve yıpranmış bloklardan oluşmuştur. Cephedeki en kısa blok, 0,71 m. uzunluğa sahip KB/2-5 numaralı bloktur. En uzun blok ise 2,36 m. uzunluğu ile kapı lentosu olarak kullanılan, profilli, KB/7-7 numaralı bloktur.

Cephenin merkezinde, ana cephedeki kapıya oranla daha küçük ve alçak bir giriş kapısı yer almaktadır (Lev 13,2). Kapının görünen yüksekliği 1,57 m.'dir. Günümüzde harç ve iri moloz taş karışımı bir duvar örgüsü ile kapalı olan bu giriş olasılıkla, yapının savunma sisteminin bir parçası olarak kullanıldığı dönemde işlevini yitirmiştir⁵⁷. Kapatmada da tüm yapıda kullanılan cinsten taşlar kullanılmıştır.

Kapı, KB8/6-KB8/7 numaralı taşlar ile KB9/8-KB9/9 numaralı taşlar arasına yerleştirilmiştir. Bu taşlar aynı zamanda kapı sövelerini, KB7/7 numaralı taş da kapı lentosunu oluşturmakta olup, 0,54 m. yüksekliğe sahiptir. Özellikle lento üzerinde iyi izlenebilen profiller, söveler üzerinde oldukça tahrip olmuştur. Sol söve üzerinde izlenebilen profil genişliği 0,28 m.'dir. Sağ sövesi oldukça yıpranmış olan kapı çerçevesi, görünen tüm yanlardan 7 cm. çıkıntı yapan bir profille çevrelenmekte, ana kapı ile benzer şekilde bir kademelendirme göze çarpmaktadır. Profilin devam ettiği lento, yekpare tek parçadan oluşmakta olup, boyu 2,36 m.'dir. Kapının 0,17 m. sağ tarafında, lento altındaki 2 blok yüksekliğinde, iç mekanda bu cephedeki nişin merkezine gelen bir mazgal açıklığı

⁵⁷ Ayrıntılı açıklama için bkz. aş. s. 61 vd.

vardır. Bu açıklığın dıştaki genişliği, üstte 0,17 m., altta 0,11 m., içte ise 0,52 m.'dir. Kapı ve mazgal pencere arasında iki adet blok taş bulunmaktadır.

Cephedeki taş sıraları yatayda paralellik gösterirken, düşeyde derzler birbiri üzerine gelmemekle birlikte belirli bir sırayı da takip etmemektedir. Her bir blok taş farklı uzunluktadır. Bloklar arasındaki derzler genellikle sıfırdır. Ancak, yerinden oynamış, malzeme kaybı olmuş bloklarda derz araları açılmıştır.

Kuzeybatı cephesinde, yukarıdan 7.-8.-9. ve 10. sıradaki taşlar üzerinde ve derz aralarında, kireç katkılı harç kalıntılarına rastlanmıştır. Bu dört sıradaki taşların hem yapısal olarak çok gözenekli olması, hem de dış etkenlerle taş yüzeylerindeki malzeme kaybı ve parçalanma sonucu, hem iki blok arası hem de taş yüzeylerindeki boşluklar kireç katkılı bir harçla doldurulmuştur. Bazı taşlar üzerinde de yakın zamanda yapıldığı anlaşılan kireç, boya, badana izleri vardır. Silme sırası ve üzerindeki sıra dışında, diğer taş yüzeylerinde herhangi bir işleme, kabartma, bosaj vb. uygulama yoktur. Blok yüzeyleri düzgün kesilmiş ve sıkı bir derz bağlantısı ile birleştirilmiştir.

III.1.5. Mezar Odası

III.1.5.1. Giriş Koridoru (Lev. 15-17. 48. 59. 52 vd. 63 vd. Ek I,3. 10 vd.)

Mezar odasına yapının kuzeydoğu cephesindeki 1,55 m. genişliğinde ve 2,06 m. yüksekliğindeki ana kapıdan girilir. Mevcut kapı boşluğu günümüzde, iki kanatlı demir bir kapıyla kapatılmış durumdadır. Girişin hemen ardında iri bloklardan oluşturulmuş ve çimento harcı ile bağlanmış 4 basamak bulunmaktadır (Lev.15,1. 48. 59. 52-53. 63-64. Ek I,3 Ek I,10-11). Bu basamaklarla -1,30 m. kotuna inilmektedir. Bu kot mezar odası girişindeki uzun koridorun görünen zemin kotudur. Koridorun görünen zemini çakıl ve topraktır; bazı bölümlerinde ise, yer günümüz kültürel etkinliklerinin ardında bıraktığı mum katmanlarına rastlanmaktadır.

Yapıya ana kapıdan, sol taraftaki duvar uzunluğu 7,70 m., sağ taraftaki duvar uzunluğu da 7,62 m., genişliği 1,84 m. ve yüksekliği de 4,30 m. olan bir koridor ile girilir. Ana kapı ile cephe duvarı görünürde yukarı doğru genişleyen bir ayrılma göstermektedir. Bu ayrılma, koridorun tavanında, sol tarafta 0,32 m., sağ tarafta ise 0,15 m.'dir. Bu durum tonozun kilit taşı seviyesindeki bloklara da yansıyor, bu noktada 0,13 m genişliğinde,

0,32 m. yüksekliğinde bir açıklığa neden olmuştur (Lev. 52 vd. 63 vd. Ek I.10-11-14). Cephe blokları ile koridor duvarları arasında organik bir bağ yoktur. Kapı lentosunun arkasında kenar uzunlukları 0,12-0,15 m., derinlikleri ise 0,12 m. iki dörtgen girinti yanında, koridor duvarlarının cephe ile birleştiği noktanın kapı lentosu hizasında sol taraftaki, 21x19x6 cm., sağ taraftaki 19x18x10 cm. boyutlarında karşılıklı birer dörtgen girinti daha bulunmaktadır.

Koridorun duvarlarını oluşturan blokların yükseklikleri, 0,58 m. ile 0,62 m. arasında değişmektedir. Tonoz altından itibaren 6 sıra vardır. En alttaki sıranın bloklarının görünen yüksekliği 0,20 m.'dir. 7. sıradan itibaren tonoz başlamaktadır. Koridor üstü, yarım daire şeklinde kuzeydoğu - güneybatı yönünde uzanan bir tonozla örtülmüştür. Tonoz, merkezde bir kilit taşı ve onun her iki yanında üçer sıra ince uzun bloklardan oluşmuştur. Tonozun başladığı kot +2,00 m., kilit taşının altı ise + 3,00 m. kotundadır. Yapı genelinde karşımıza çıkan açıklıklar ve çatlaklar, koridorun özellikle giriş bölümünde oldukça fazladır. Sol duvarda 1,45 m. genişliğinde, 2,25 m. derinliğinde ve 1,85 m. yüksekliğinde; zeminden 0,79 m. yüksekliğinde büyük bir açıklık göze çarpmaktadır (Lev. 16,1-3. 48. 52. 59. 63 Ek I,10). Bir nişi andıran bu açıklığın görünen hali ile orijinal olmadığı düşünülmelidir. Ancak orijinalde daha küçük bir nişin varlığı da söz konusu olabilir⁵⁸. Bu açıklık yapı gövdesinin dolgu malzemesi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Yapının iç ve dış duvarları arasında kalan dolgu malzemesi, genelde rastlanan moloz taş sistemi olmayıp, oldukça düzgün yüzeylere sahip ve duvar yüzlerini oluşturan blok yüksekliklerinin tekrarlandığı iri bloklardan oluşmuştur. Bu iri blokların kullanılması, yapının yıpranmalara karşın ayakta kalmasını sağlamıştır. Bunlar, oldukça düzgün bir işçilik gösteren yaklaşık aynı boyutta bloklardan oluşmaktadır. Genelde uzun bloklar kullanılmış olmasına rağmen, tek tek küçük bloklar da vardır.

Koridor sonunda, dörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Şu anda mevcut olmayan, ancak, lento ve yan duvarlar üzerinde izleri bulunan, bu kapıyla ana mekana geçilmektedir (Lev 15,1. 16,1. 52-53. 63-64. Ek I,10-11) Genişliği 1,84 m. ve görünen yüksekliği de 2,69 m.'dir. Kapı lentosunu oluşturan yekpare blok günümüzde ortadan ikiye ayrılmış durumdadır. 0,62 m. yüksekliğindeki lento, koridor tarafındaki yüzünde, yapı dışındaki her iki kapıda da karşımıza çıkan bir profil içermektedir. Bu profil lentonun alt

⁵⁸ Bu tür nişlere ile nadiren koridorlarda, özellikle mezar odalarında rastlamak olasıdır. Örn. bkz. Toynebee, 213 Fig. 21.

kenarının 0,28 m. üzerinde yatay olarak uzanmakta ve her iki uçta aşağıya doğru kıvrılmaktadır. Bu da, bu profilin günümüzde varolmayan kapı söveleri üzerinde de devam ettiğini göstermektedir. Söve altında kapı kanatlarının hareket alanı için 5 cm. derinliğinde bir girinti göze çarpmaktadır. Bu girinti ışığında, sövelere sahip orijinal kapı açıklığı 1,26 m., söve kalınlıkları ise ort. 27 cm. genişliğinde olmalıdır. Koridorun ana mekana açılan yüzü ise düz bir yüzey içermektedir. Lentonun, iç mekan tarafındaki alt yüzeyi 0,29 m. genişliğinde ve 5 cm. derinliğinde bir çıkıntı içermektedir ve içeriden bakıldığında sol tarafı oldukça yıpranmış durumdadır. Lento altında, ana mekana bakan tarafında, çıkıntı ile lentonun bulunduğu yerde 0,12 m. çapında birer yuvarlak girinti yer almaktadır (Lev. 17,3). Gerek ana mekana bakan yandaki çıkıntının, gerekse bu mil delikleri, koridor ile ana mekanın iki kanatlı bir kapı ile birbirinden ayrıldığını göstermektedir. Zemindeki dolgu nedeniyle kapının yüksekliği ve eşik kotu hakkında bilgi edinilememektedir. Lentonun içe bakan yüzü hizasında ve oturduğu blokların alt derzi kıyısında 10x10x4 cm. boyutlarında karşılıklı iki yuva yer almaktadır. Kapı lentosundan oldukça geride olan bu açıklıkların, gerek konumu gerekse yükseklikleri bu girintilerin bir kapı sürgüsü ile ilişkilendirilmesini güçleştirmektedir⁵⁹. Lento ve üzerindeki blokların kaymasını önlemek amacıyla yakın zamanda önlemler alınmış; lento, altında ve yan yüzeylerde devam eden demir profiller ile desteklenmiştir.

III.1.5.2. Ana Mekan (Lev. 18. 48. 51 vdd. 59. 62 vdd. Ek I,1-9 vdd.)

Giriş koridorunun sonundaki bu kapı açıklığı ile, yan duvarlarda 3 büyük nişin bulunduğu alt katın ana mekana geçilir. Bu mekan 4,75x4,66 m. boyutlarında kareye yakın bir orta mekan sahiptir. Bu alanın üstü, kuzeydoğu - güneybatı yönünde uzanan 4,73 m. çapındaki bir tonozla örtülmüştür (Lev. 19 vd. 48. 51 vdd. 59. 62 vdd. Ek I,1-9 vdd.). Tonozun kilit taşı altı ile günümüz zemini arasındaki yükseklik 6,25 m.'dir.

⁵⁹ Açıklıkların koridora doğru açıklık hizasının arkadan sürgü ile sabitlenmesi söz konusu olduğunda kapı kanatlarının yaklaşık 1,26 m. genişliğine sahip olması gerekir. Bu açıklık lentonun orta bölümünde büyük bir blok halinde kırılmasından dolayı lento altında ve yan duvarda uzanan kalın bir profil çerçevesi ile desteklenmektedir.

Bu mekana açılan güneydoğu, kuzeybatı ve güneybatı yönlerinde yerleştirilmiş üç büyük niş vardır. Mekanın aydınlatması, nişler içindeki yukarıda sözü edilen mazgallar ile sağlanmaktadır (Lev. 18. 51 vdd. 62 vdd. Ek I,9 vdd.)

Ana mekanın koridora açılan kuzeydoğu duvarı (Lev. 20,2 vd. 54. 65. Ek I,12), yani kapı açıklığının üzerinde 5 blok dizisi daha içermektedir. Oldukça iri bu bloklar arasında ve lentonun iki sıra üzerindeki dizide küçük bir blok kullanılmıştır. Kapı açıklığını yaklaşık olarak ortalayan bu blok, boyutları dışında, alt ve üst kenar uzunlularının farkı, dolayısıyla da, yan yüzey derzlerinin eğik açılı oluşu ile diğerlerinden ayrılmaktadır (Lev. 20,2). Bulunduğu sıra ile aynı yüksekliğe sahip olan bu blok, bu duvardaki diğer bloklardan farklı olarak, kama taşı formunda kesilmiştir. Bunun nedeni de, lento üzerindeki ağırlığın hafifletilerek, yükün yanlara dağılımını sağlamaktır. Ancak, zaman içinde yapının genelinde ortaya çıkan kaymalar bu duvarın statüğünü olumsuz yönde etkilemiş; bu bloğun aşağıya kaymasına, diğer bir deyişle lentonun kırılmasına neden olmuştur. Benzer bir blok da, koridorun tam karşısındaki nişe geçişi sağlayan kemerin üzerinde göze çarpmaktadır (Lev. 20,1. 51. 62 Ek I,9). Buradaki kemerin kilit taşı üzerinde, kama taşı formundaki bu blok kemerin kilit taşı üzerine gelen ağırlığını hafifletmek amacıyla kullanılmıştır. Diğer iki nişte bu tür bir uygulama görülmemektedir. Kapının üzerindeki, 0,65 m. yüksekliğe ve 2,64 m. uzunluğa sahip lento bloğu, batı köşeye yakın olan kısımdan kırılmış ve kuzey köşeye yakın kısmında da çatlaklar ve parçalanmalar olmuştur. Bunun sonucunda da lento bloğu ortalama 5 cm aşağı sarkmıştır (Lev. 17,1 vd. 54. 65 Ek I,12). Tehlike yaratan bu duruma önlem olarak da yakın zamanda demir profillerle destek yapılmıştır. Bu duvar üzerindeki en küçük blok 0,33 m. genişliğinde; en uzun blok da 2,64 m. uzunluğundaki lento bloğudur.

Kapının solundaki, zeminden itibaren 2. ve 3. blok taşlar oldukça parçalanmış ve bu boşluklara kireç katkılı bir harçla kiremit kırıkları ve küçük taşlarla dolgu yapılmıştır (Lev. 17,3. 52. 63 Ek I,10). Kapının sağındaki 2. bloğun üst kenarı boyunca, 5 cm yüksekliğinde, 3-4 cm duvardan çıkıntılı bir profil göze çarpmaktadır (Lev. 16,4 Ek I,12).

Bu duvar yüzeyinde, özellikle kapı üstünde ciddi strüktürel ayrılmalar ve kapının her iki yanındaki duvar yüzeylerinde de nemlenmeden dolayı renk değişimi görülmektedir.

Her iki yan nişe geçişteki kemerlerin ilk blok dizisi üzerinde, ana mekanı örten tonozun ilk sırasını oluşturan blokların üçü üzerinde oldukça iri boyutlarda 3'er çıkıntı yer almaktadır (Lev. 16,4. 52 vd. 63 vd.). Giriş koridorunun, sağ tarafındaki duvar üzerinde (kuzeybatı) yer alan çıkıntılardan kuzey köşeye yakın olanla birincisiyle, duvar arasında 0,28 m. boşluk vardır. İlk çıkıntı 0,39 m. genişliğe ve 0,50 m. yüksekliğe sahiptir. Bu çıkıntı ilk blok üzerinde yer almaktadır. İlk çıkıntı ile ortadaki arasında 1,02 m. boşluk vardır. Ortadaki çıkıntı da 0,39 m genişliğe ve 0,44 m yüksekliğe sahiptir. Ortadaki ile son çıkıntı arasında da 1,20 m. boşluk vardır. Son çıkıntı da 0,53 m. genişliğinde ve 0,43 m yüksekliğinde olup, batı köşeye 0,85 m. mesafededir. İlk çıkıntının, kemer ayağının merkezine gelecek şekilde yerleştirilmiş olmasına karşın, son çıkıntı kemer ayağının dışında kalmıştır. Ayrıca ortadaki çıkıntı da ne bu cephedeki duvarın merkezini, ne de kilit taşının merkezinin karşılamamaktadır.

Giriş koridorunun, sol tarafındaki duvar üzerinde (güneydoğu cephesi) yer alan çıkıntılardan (Lev. 18,2. 52. 63), doğu köşeye yakın olan birincisiyle, duvar arasında 0,13 m. boşluk vardır. İlk çıkıntı 0,54 m. genişliğinde ve 0,39 m. yüksekliğe sahiptir. Bu çıkıntı ilk blok üzerinde yer almaktadır. İlk çıkıntı ile ortadaki arasında 0,77 m. boşluk vardır. Ortadaki çıkıntı da 0,28 m. genişliğe ve 0,37 m yüksekliğe sahiptir. Ortadaki ile son çıkıntı arasında da 1,59 m. boşluk vardır. Son çıkıntı da 0,58 m. genişliğinde ve 0,34 m yüksekliğinde olup, güney köşeye 0,82 m. mesafededir. Karşı duvardaki çıkıntılarda olduğu gibi, bu duvardaki ilk çıkıntının da, kemer ayağının merkezine gelecek şekilde yerleştirilmiş olmasına karşın, son çıkıntı kemer ayağının dışında kalmıştır. Ayrıca ortadaki çıkıntı da ne bu cephedeki duvarın merkezini, ne de kilit taşının merkezini karşılamamaktadır.

Ana mekânın her iki yanındaki duvarlar üzerinde, karşılıklı duran bu çıkıntılar, ana mekânın solundaki büyük niş içinde de görülmektedir (Lev. 22. 52. 63 Ek I,9) Nişin kuzeydoğu duvarı üzerinde 3 tane çıkıntı gözlenmekte olup, bu çıkıntılar diğer iki duvar yüzeyindekilerden farklı olup, söz konusu nişi örten tonozun ikinci taş sırasına yerleştirilmişlerdir. Bu çıkıntılardan ilki ile duvar arasında 6 cm. boşluk vardır ve 0,36 m. genişliğe, 0,38 m. yüksekliğe sahiptir. İlk çıkıntı ile ortadaki çıkıntı arasında 1,68 m. boşluk vardır. Ortadaki çıkıntı da 0,36 m. genişliğe ve 0,37 m yüksekliğe sahiptir. Ortadaki ile son çıkıntı arasında da 1,47 m. boşluk vardır. Son çıkıntı da 0,36 m. genişliğinde ve

0,42 m yüksekliğinde olup, güney köşeye 6 cm. mesafededir. Diğer duvardakilerden farklı olarak, bu çıkıntılar duvar yüzünde hemen hemen eşit aralıklarla dağılmıştır.

Aynı nişin güneybatı duvarı üzerinde de üç adet çıkıntılı blok kullanılmıştır (Lev. 18,4. 53. 64 Ek I,10). Bu çıkıntılardan ilki ile duvar arasında 0,17 m. boşluk vardır ve 0,25 m. genişliğe, 0,43 m yüksekliğe sahiptir. İlk çıkıntı ile ortadaki çıkıntı arasında 1,08 m. boşluk vardır. Ortadaki çıkıntı da 0,41 m. genişliğe ve 0,39 m. yüksekliğe sahiptir. Ortadaki ile son çıkıntı arasında da 1,61 m. boşluk vardır. Son çıkıntı da 0,30 m. genişliğinde ve 0,38 m yüksekliğinde olup, güney köşeye 6 cm. mesafededir. Karşı duvardakilerden farklı olarak, bu çıkıntılardan ortadaki sağ kenara yaklaşık olarak yerleştirilmiştir.

Görsel ve bezeksel bir yanı olmayan bu çıkıntılar, ana mekanın ve nişin tonozunun inşası sırasında, bazı hatıl yuvalarının tersine, tonoz oluşturulurken kurulan kalıp iskelesi için yapılmış olmalıdır.

Ana mekanın güneydoğu duvarındaki nişe geçişi sağlayan bir kemer ve kemerin her iki yanında kemerin oturduğu 0,60 m. genişliğinde duvarlar yer almaktadır. Sol köşedeki duvarın 2. ve 3. blokları üzerinde, taş yüzeyine kazınarak oluşturulmuş birer haç işareti vardır (Lev. 23,1. 53. 64 Ek I,11). İkinci blok üzerindeki haç, diğerine göre özenli ve eşit kollara sahip olup bir çember içerisine alınmıştır. Aynı duvarda 7. blok üzerinde yer yer boya kalıntıları gözlemlenen ince bir sıva parçasına rastlanmıştır (Lev. 23,2. 55. 66 Ek I,15). Bu duvara dik olarak güneydoğuya uzanan geniş duvar yüzeyi üzerinde oldukça geniş alana yayılan sıva kalıntıları üzerinde bir hale yanında siyah renkli geç dönem karalamaları izlenmektedir. Açıkça okunamayan siyah renkli yazılar arasında XP (Christus) ifadesi seçilebilmektedir ((Lev. 23,3-5). Güneydoğu nişin soldaki dış duvar yüzeyi üzerinde de oldukça yoğun, ancak tahrip edilmiş izlerde bir hale içinde baş etrafında haç olabilecek görüntüyle karşılaşılmaktadır (Lev. 23,6).

Nişe 1,50 m derinliğinde, 3,47 m. genişliğinde basık bir kemerle geçilmektedir. Kemer, günümüz zemininden 3,90 m., bu zeminden 0,85 m. yüksekliğindeki niş zemininden 3,05 m. yüksekliğindedir. Kemerin üzerinden, ana mekanın tonozundaki kilit taşına kadar 6 taş sırası vardır (Lev. 22 Ek I,9-12). Kemerden geçilerek büyük nişe ulaşılır. 2,31x5,12 m. boyutlarındaki nişin tonoz yüksekliği 5,95 m.'dir. Mekanın üstü, kuzeydoğu-

kuzeybatı yönünde uzanan bir tonozla örtülmüştür. Tonozun başlangıç noktası nişin zemininden 4,35 m.'dir. Nişin zemininden tonoz başlangıcına kadar 7 sıra, tonoz içinde de 4 sıra taş vardır.

Mekanın güneydoğu duvarında 9 sıra taş ve farklı kotlarda üç adet mazgal açıklığı vardır. Mekan içine doğru genişleyen bu mazgalların bulunduğu duvarın kalınlığı da 0,79 m.'dir⁶⁰. Üç mazgal boşluğu da yaklaşık olarak duvarın merkezine yerleştirilmiştir. En alttaki mazgal, içte 0,32 m. genişliğe ve iki sıra taş arasına yerleştirilmiş 1,35 m. yüksekliğe sahiptir. Ortadaki mazgal ise, alttakinin bir sıra üstünde olup, aynı şekilde iki sıra taş arasına yerleştirilmiştir. 1,23 m. yüksekliğe, içte 0,34 m. genişliğe sahiptir. En üstteki mazgal da, ortadakinin bir sıra üstünde bir sıra taş arasına yerleştirilmiş, 0,59 m. yüksekliğe, 0,38 m. genişliğe sahiptir. Ortadaki ve üstteki mazgallar, yakın zamanda iç taraftan demir parmaklıklarla kapatılmıştır. Nişin kuzeydoğu duvarı üzerinde, duvardan tonozu kadar devam eden derz aralarında ayrılma vardır.

Ana mekanın güneybatı duvarı üzerinde, güneybatıdaki nişe geçişi sağlayan bir kemer ve kemerin her iki yanında kemerin oturduğu 0,60 m. genişliğinde duvarlar yer almaktadır (Lev. 19,3.51. 62 Ek I,9). Kemer 1,49 m derinliğinde, 3,57 m. çapında ve yerden 3,77 m. yüksekliğindedir. Kemerin üstünde 3 sıra taş olup, kilit taşının hemen üstündeki taş kama taşı formundadır. Kilit taşı mevcut yerinden 7-8 cm. aşağıya sarkmış durumdadır. Bunun nedeni de, yapının özellikle güneybatı cephesinde yıkılmış olan bölümden kaynaklanan strüktürel sorunlarıdır.

Niş 2,08x2,44 m. boyutlarındadır. Mekanın üstü, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan bir tonozla örtülmüştür (Lev. 22). Tonozun altı ile zemin arası 5,95 m. yüksekliğindedir. Zeminden tonozun başlangıç noktasına kadar 8 sıra taş, tonoz içinde de 5 sıra taş vardır. Tonozda ve yan duvarlardaki derz aralarında ciddi kaymalar görülmektedir (Lev. 24,1 vd. 63 vd.).

⁶⁰ Lanckoronski'de, buradaki duvar kalınlığı kuzeybatı nişi arkasındaki duvar kalınlığı ile yanlış bir şekilde aynı boyutta resmedilmiştir (bkz. Lev. 4,2). Bu da buradaki derin nişin daha sık olarak çizilmesine neden olmuştur: Lanckoronski, Lev. IX.

Bu niş yapının en çok hasar görmüş olan bölümüdür. Özellikle güneybatı cephesindeki kayma ve deformasyonlarda bu durum açıkça görülmektedir (Lev. 18,3. 19,1 vd. 63 vd.). Nişin güneybatı duvarında, güney köşeye yakın kısmında, yaklaşık olarak 1,45x1,90 m. boyutlarında bir oyuk oluşmuştur. Bu oyuk da, dışta çimento harcı ve moloz taşlarla (Lev. 12,4. 58. 69); içte ise moloz taş, çimento harcı, briket duvar ve demir korkuluklarla dolgu ve destek yapılarak kapatılmıştır (Lev. 18,3. 19,1-2). Ayrıca, bu oyuk oluşurken nişin zeminini oluşturan platform da dağılmış, sadece her iki kenarda birer tane blok kısmen sağlam durumda kalmıştır⁶¹ .

Nişin güneybatı duvarında, farklı kotlarda iki adet mazgal açıklığı vardır. Mazgallar içeriye doğru genişleyen formda olup, duvar kalınlığı 0,80 m.dir. Dışa cepheye açılan duvar üzerinde olması gereken 3 mazgal açıklığından en alttaki, duvardaki hasardan dolayı yok olmuştur. Ortadaki ve üstteki mazgal açıklığı duvarın merkezine yerleştirilmiştir. Ortadaki mazgal, 5. ve 6. sıralar arasına yerleştirilmiş, içte 0,41 m. genişliğinde ve 1,17 m. yüksekliğindedir. Ortadaki mazgal açıklığının 1 sıra üstünde, içte 0,34 m. genişliğinde ve 0,64 m yüksekliğinde, 8. sıra arasına açılmış üstteki mazgal vardır (Lev. 1-4. 58. 69).

Ana mekanın kuzeybatı duvarı üzerinde, kuzeybatıdaki nişe geçişi sağlayan bir kemer ve kemerin her iki yanında kemerin oturduğu 0,56 m. genişliğinde duvarlar yer almaktadır (Lev. 18,4. 53. 64 Ek I,11). Bu duvarlardan sağdaki üzerinde 3.-4. ve 5. blok taşları üzerinde sıva parçalarına rastlanmaktadır (Lev. 23,7. 53. 64 Ek I,11). Sıva üzerinde çok silik de olsa, sağ tarafında bir θ harfinin görüldüğü hale ve giysi betimlemelerine ilişkin boya kalıntıları izlenebilmektedir.

Basık kemer 1,52 m derinliğinde, 3,52 m. çapında ve yerden 3,92 m. yüksekliğindedir. Kemerin üstünden, tonozun kilit taşına kadar 6 sıra taş vardır.

Kemerden geçilerek ulaşılan niş, 2,51x2,32 m. ölçülerinde, tonoz altından nişin zeminine kadar da 5,38 m. yüksekliğindedir. Mekanın üstü, güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan bir tonozla örtülmüştür (Lev. 25,1 vd. Ek I,3 vdd.). Nişin kuzeybatı duvarında, bir adet mazgal boşluğu vardır. Bu boşluk, dış cephede ortalama 0,17 m. genişliğe, iç mekanda

⁶¹ Krş. yuk. dn. 56.

da 0,52 m. genişliğe sahiptir. Mazgal açıklığı, buradaki duvar kalınlığının diğer nişlerdekinden fazla olması (2,20 m.) nedeniyle içeriye doğru oldukça fazla genişleyen bir formdadır. Mazgal iki sıra taş arasına yerleştirilmiş olup, yakın bir zamanda demir parmaklıkla kapatılmış durumdadır. Zeminden tonozu kadar da 9 sıra taş vardır. 8. sıra diğerlerinden farklı olarak 0,84 m. yüksekliğe sahiptir.

Bu mazgalın hemen yanında, nişin kuzey köşesinde yapının orijinal kullanımında olmayan ve üst kata ulaşımı sağlayan merdivene boşluğuna açılan, 1,10 m. genişliğinde ve 1,50 m. yüksekliğinde basık bir açıklık vardır (Lev. 25,1-3 Lev. 1,3). Bu açıklık olasılıkla, kuzey-batı cephesindeki kapı kapatıldıktan sonra açılmış olmalıdır.

Günümüzde çakıl ile kaplı ana mekan zemini üzerinde birkaç blok yer almaktadır. Bu mekanın doğu köşesinde, giriş koridorunun solundaki duvarın hemen önünde profilli üst kenarda 0,83x0,83 m., altta da 0,71x0,71 m. ölçülerine sahip bir blok bulunmaktadır (Lev. 26,1 vd.). Zemin dolgusu içine gömülmüş bir mimari bloğun görünen yüksekliği 0,32 m.'dir. Bloğun üstten 0,20 m.'lik kısmı profilli ve yanlara 0,12 m. çıkıntılı, kalan bölümü de zemine doğru düz inmektedir. Ayrıca üst yüzeyinde, 0,83 m.'lik kare tablayı, 5,5 cm. genişliğinde ve sığ bir derinlikle bir çerçeve kuşatmaktadır. Bu bloğun çaprazındaki batı köşede, sağdaki nişin hemen sol kenarında ikinci bir blok parçası göze çarpar. Ortalama 0,25x0,60 m. ölçülerindeki bu blok üzerinde “□ Π Λ” gibi Eski Yunanca 3 adet harf tespit edilebilmektedir (Lev. 26,3).

III.1.5.3. Üst Kata Çıkış Kapısı (Doldurulmuş Kapı)

Üst kata çıkış, yapının asıl fonksiyonunda kullanıldığı dönemde kuzeybatı cephesindeki kapı ile sağlanmakta idi (Lev. 14. 56. 67 Ek I,16). Ancak, günümüzde bu kapı dış cephede moloz taşlar, kiremit kırıkları ve kireç harcıyla; iç mekanda ise moloz taşlar, tuğla ve çimento harcıyla doldurularak kapatılmıştır. Üst kata çıkış ana mekanın sağındaki niş içindeki açıklıktan geçilerek sağlanmakta, tek kollu ve 30 basamaklı taş bir merdivenle kaide üstüne ulaşılmaktadır (Lev. 27 Ek I,3 vd.).

Kapının, büyük oranda korunmuş lentosu altında, her iki köşede göze çarpan oldukça büyük mil yuvaları orijinalde iki kanatlı bir kapı ile girildiğine işaret etmektedir. Olasılıkla

yatay bir kilit sistemine sahip kapının ayrıca dikey kilitlendiğine ilişkin izlere lento altında rastlanmamıştır⁶². Girişin sağındaki iki blok üzerinde yatay ve oldukça geniş bir yuva göze çarpar. Yatay kilit sistemiyle ilişkilendirilebilecek bu yuvaların kesin bir yorumunu yapabilmek, açıklığın günümüzde iri bloklar, moloz taş ve tuğla ile doldurulmasından dolayı olası değildir. Lento üzerinde ve lentoya dik açılı olarak yerleştirilmiş, 0,80x0,89x0,60 ve 0,88x0,89x0,60 m. boyutlarındaki iki büyük boyutlu blok girişteki sahanlığın üst örtüsünü oluşturmaktadır. Bu örtü 2. kata çıkan basamaklara koşut olarak kademeli bir şekilde yükseltilmiştir (Lev. 27,2). Giriş zemini giriş sağ duvarından 2,22 m. uzunluğunda toprak dolguya sahiptir (Lev. 27,3). Dolgu nedeniyle bu bölümdeki yükseklik ????? m.'dir. Bu dolgu sonrası yukarı uzanan basamaklar, kapı sol sövesinin 0,90 m. kuzey doğusundan başlar. Ancak, zemindeki dolgunun ve kapının orijinal yüksekliğinin bilinmemesi nedeniyle, bu basamakların ilk basamak olduğunun söylemek güçtür. Zeminin görünürden daha aşağı bir kotta olduğu ve basamakların kapı açıklığına kadar uzandığı göz önüne alındığında, kapı ardındaki sahanlığın günümüzden yaklaşık olarak 0,90 m. daha aşağıda olduğu düşünülmelidir. Girişin hemen karşısında, ana mekanın kuzeybatı nişine açılan, 1,10 m. genişliğinde ve 1,50 m. yüksekliğinde, yukarıda sözü edilen açıklık bulunmaktadır (Lev. 25,2. 56. 67 Ek I,16). Yapının mezar işlevini yitirmesinin ardından bu cephedeki giriş kapatılmış, üst kata çıkışın içerden sağlanması amacıyla bu açıklık oluşturulmuştur. Bu evrede görünürde moloz taş dolgu içeren kapı açıklığının dışta olduğu gibi (Lev. 14) içte de (Lev. 28) daha özenli, daha sağlam örüldüğü göz önüne getirilmelidir.

Yukarıya uzanan merdivenlerin ikişer basamak halinde iri bloklara oyulmuştur. Özellikle orta kesimlerinde yoğun insan kullanımını yansıtan ve yağmur sularının akması ile oluşan aşınmaların izlendiği (Lev. 27,1 vd.) basamakların yapımında yapı ile aynı cins taş kullanılmıştır. Basamak yüksekliği ortalama 0,30 m.'dir. 10. ve 11. basamaklar sağ duvar ile organik bir bağ içermektedir. Basamakların yükseklikleri ve genişlikleri yukarıya çıkışı oldukça zorlaştırmaktadır. Sağ ve sol duvarlar üzerinde, 2. basamak hizasında iki büyük boşluk yer almaktadır. Her iki duvarın üzerinde, 1,70 m. yükseklikte, dörtgen girintilere rastlanmaktadır. Sağdaki girinti 7x9x3 cm. ölçülerinde; soldaki girinti, çıkışa doğru dik açılı ancak, yuvarlak görünüme sahip bir hat içermektedir. Bu görünüş, yapı cephesindeki sövelerin iç yüzlerinde de karşılaşılan, genellikle savunma yapılarında

⁶² Krş. Varkıvaç, Res 9.

izlediğimiz kapı arkası dayak sistemine benzer bir sistemi anımsatmaktadır. Benzer bir oyuk, ilk basamağın dış hizasında yaklaşık 0,65 m. yüksekliğinde ve sadece sol duvarda görülmektedir. Merdivenin ilk basamaktaki genişliği 0,94 m., sahanlık girişindeki basamak genişliği ise 0,98 m.'dir. Sahanlığın olduğu bölümde 17 basamak karşımıza çıkar. Merdivenli koridorun örtüsü 15. basamak üzerine sonlanmakta ve yine bu basamakta yakın zamanda yapılmış demir bir kapı yer almaktadır. 17. basamaktan sonra 0,96x1,60 m. boyutlarında ikinci bir sahanlığa çıkılmaktadır. Buradan da doğu yönüne doğru 90 derecelik bir dönüş ile dört basamak üzerinden podyumun günümüzdeki yürüme zeminine ulaşılır.

III.1.5.4 Kaide Üstü (Lev. 7. 29 vd. 33. 49. 60)

Yapının bu bölümünde, 2. katın oturduğu blokların bir bölümü eksiktir. Son basamaktan, günümüzde var olmayan 0,40 m. yüksekliğindeki bir basamak ile asıl zemine ulaşılmış olmalıdır. Silindirik üst yapı, bu zeminin üstüne oturmaktadır. Podyumun üst zeminini oluşturan bu bölüm, alt yapıyı taçlandıran saçak silmesinden 0,31 m. içerden başlamaktadır. Ayrıca, bu bölümdeki taşların dışa dönük olanlarında kısmen iki kademeli bir fascia izlenmektedir. Bu sıranın sadece güney köşesindeki köşe bloğu in situ olarak durmaktadır (Lev. 34,3). Kuzey köşedeki merdiven çevresinde, doğu ve batı köşeler ile güney köşeye yakın bölümde bu taşlarda eksikler vardır. Alt katın üst döşemesini oluşturan diğer taşlar büyük ölçüde yıpranmış olsalar da in situ durumundadırlar, ancak belirli bir döşeme düzeni içermezler. Zemin oldukça düzgün olmasına karşın taşın cinsinden dolayı delikler içeren bir yüzeye sahiptir. Bloklar kenet, dübel yada harç bağlayıcı benzeri herhangi bir bağlayıcı öge yada eleman kullanılmaksızın yerleştirilmişler, bu da zaman içinde bloklarda kayma, derz aralarında açılmalara neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da bu boşluklarda yoğun bir bitki dokusu gelişmiştir (Lev. 29 vd. 33 vd.).

Zemin üzerinde yapının sonraki kullanım evrelerine ait izlere rastlamak halen olasıdır. Erken Bizans Dönemi'nde yapıyla bütünleştirilen sur duvarının (Lev. 5 vd.), yapıya birleştiği batı köşede küçük moloz taşlar ve kireç katkılı bir harçla örülmüş kalıntısı günümüze kadar korunmuştur (Lev. 12,1. 49. 60). Sur duvarının yapıya diğer yönde (doğuda) birleştiği köşedeki silme sırasındaki bazı blokların eksikliği ise, olasılıkla sur duvarlarının sökülmesi sırasındaki tahribattan kaynaklanmaktadır.

III.2. Üst Kat (Lev. 4,2. 7. 48-69 Ek I,1 vdd.)

Kare alt yapının merkezine yerleştirilmiş 15,76 m. çapındaki silindirin ilk taş sırası profilli bir toichobat (Lev. 29 vd. 33 vd.) şeklinde oluşturulmuştur. Bazı taşları kırık ve eksik olan toichobat (Lev. 34,2 Ek I,13), silindirin beden duvarından 0,30 m. çıkıntılı olup 0,23 m.'lik kısmı düz, 0,38 m.'lik kısmı da profilli olmak üzere toplam 0,61 m.'lik bir yüksekliğinde bloklara sahiptir. Eksik olan yerlerde taş bloklarının oturacağı anathyrosis işçiliği belirgin bir şekilde izlenmektedir. Bu boşluklar sayesinde izlenebilen derz iç yüzeyleri, bazı toichobat bloklarının derzlerinin radyal bir uzantı göstermediğini ortaya koymaktadırlar. Bu sıranın üstünde saçak silmesine kadar 8 sıra taş izlenmekte olup, blok yüksekliği ortalama 0,60 m.'dir. Bunların üzerinde ise, 0,60 m. yüksekliğinde, 0,36 m. duvardan çıkıntılı ve profillere sahip saçak silmesi yer alır. Bu silmenin de üstünde, toplam 0,52 m. yüksekliğe sahip ve silmeden 0,36 m. içeride yer alan bir taş sırası yer almaktadır. Bu sıranın 0,35 m.'lik kısmı düz üzerinde 0,10 m. çıkıntı yapan 0,17 m. yüksekliğinde profilli bir kenara sahiptir. Bu sıra üzerine de den-danları oluşturan yekpare bloklar yerleştirilmiştir.

Silindirik üst yapı bedenini oluşturan bloklar oldukça iyi korunmuşlardır (Lev. 7. 11 vd. 14,1. 35 vd.). Ancak, silindir içine geçişi sağlayan kapının sağ sövesinin ilk sıra taşında büyük oranda parçalanma vardır (Lev. 36. 53. 64) Bazı blokların derzlerinde de kırılma ve parçalanmalar gözlenmektedir. Güneybatı yöndeki çörtlenin sağında ve solunda saçak silmesinden başlayıp, silindirik üst yapı boyunca devam edip alt katta da gözlemlenen strüktürel ayrılma göze çarpmaktadır.

Üst yapı üzerinde güneydoğu, güneybatı ve kuzeybatı yönlerde, hemen hemen cephe merkezine gelecek şekilde yerleştirilmiş, birer adet çörtlen yer almaktadır. Çörtlen çıkıntıları, bağlı olduğu blokla tek parça olarak kesilmiştir. Güneydoğu yöndeki çörtlenin sağ bölümünün yarısı kırılmıştır. Yapı bedeninden ortalama 0,55 m. dışa taşan çörtlen ağızları V şeklinde kesilmiş olup, 0,50 m. yüksekliktedirler. Üste doğru genişleyen formları ile alt kenarda 0,17 m. ve üst kenarda da 0,55 m. genişliğe sahiptirler.

Silindirin kuzeydoğu cephesinden 1,58 m. genişliğinde ve 2,95 m. yüksekliğinde kemerli bir açıklık ile üst kata çıkılmaktadır (Lev. 6,3. 7,2-4). Girişin söveleri üstte ve her iki yanda 0,17 m. yüksekliğinde yalın konsollar ile sonlanmakta, bunun üzerine basık bir

kemer oturmaktadır. Sağ söve tabanında, yukarıdaki konsola ters yönde tekrarlanan bir profil göze çarpmaktadır. Bu profili diğer sövenin aynı yerinde görmek olası değildir.

Sağ söve önünde yer alan biri ince-uzun (5x10x4 cm.), diğeri yuvarlak formlu (Ø 6 cm.) iki oyuk, açıklığın ahşap kapı kasası donatıldığını ve bir kapı kanadı ile kapatıldığını göstermektedir (Lev. 38,1). Eşiğin diğer söve ile birleştiği noktada köşenin kırık olması aynı işçiliğin saptanmasını engellemektedir. Mil yuvasının konumuna göre, kapı kanadı en az 1,45 m. genişliğinde olmalıdır. Sahanlık derinliğinin 1,25 m. olduğu dikkate alınır, açıklığın tek kanatlı bir kapı ile kapatılması, yani geçeneğin kapı kanadının tam açılmadan kullanılmış olması olası değildir. Dolayısıyla iki kanatlı bir kapının göz önüne getirilmesi, sol sövenin alt kısmında tahrip olmuş eşik yüzeyinin de tahribat öncesi ahşap kasa ve ikinci bir kapı kanadı için oyuklara sahip olduğu, bununla da yaklaşık 0,70 m. genişliğinde iki kapı kanadının varlığı kabul edilmelidir. Sol söve üzerinde, 1. ve 3. bloklar üzerindeki yuvarlak ve derin girintilerin kapı sistemi ile ilişkisi olmalıdır. Kapının sol tarafındaki delik ise yatay sürgü deliği olarak değerlendirilebilir.

Kapı boşluğu üzerindeki kemer 7 blok taştan oluşmuş ve kemerin üst tarafı 8 cm. genişliğindeki profilli bir çerçeveye sınırlandırılmıştır.

Kapının her iki sövesinin üstte konsollara sahip olması ve kemerle sonlanması (Lev. 38,1 vd.), ahşap kasaların sövelere monte edilerek bir sistem içermesi, konsollar üzerinde ahşap bir lentonun varlığını zorunlu kılmaktadır. Yapının orijinal halinin mezar işlevini yürüttüğü süreçte bu açıklığın kapatılmadığı düşünülmelidir. Özellikle konsolların ve sövelerin topuğundaki profiller buna olanak tanımamaktadır. Yapının ikinci kullanım evresinde savunma amaçlı düzenlenmesi sonucu bu açıklığın kapatılabilen bir kapıya dönüştürülmüş olması gerekmektedir.

Üst yapı toichobatının profili bu kata girişi sağlayan kemerli açıklık önünde kesintiye uğramaktadır (Lev. 33,3). Toichobatın 3 bloğunun uzandığı giriş önündeki orta bloklar basamak şeklinde işlenmiştir. Girişin sağında ilk bloğun birleştiği yerde olasılıkla profil devam etmekte olup, üzerinde rahat yürünebilecek bir alan oluşturması nedeniyle kesilmiş

ve bu yüzey biraz derinleştirilmiştir. Sol söve yanındaki profil kapı içine kadar uzanmaktadır. Bunun nedeni de girişin bu taraftan kullanılmadığı olmalıdır.

Sahanlık 1,40x1,64 m. boyutlarında, bir niş görünümündedir (Lev. 36). Sol söve arkasındaki yüksek açıklık ile silindirin dıştaki formunu izleyen basamaklar üzerinden üst kata ulaşılmaktadır (Lev. 38,1 vd.). Arka duvarında 5 sıra taş içeren giriş sahanlığının üstü, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan 7 tek parça taştan oluşmuş bir tonozla örtülüdür. Bu taşlar aynı zamanda kemerin taşlarını da oluşturmaktadır. Tonozun üzengi taşı tek parçadır ve sol topuk taşı sağ yanda bir kemer formunda oyulmuş olup, yukarıya uzanan basamaklı koridorun örtüsünü oluşturmaktadır (Lev. 36,3. 52. 63 Ek I,10). Bu koridorun her iki duvarı da üst yapının dairesel dış hattına koşut kıvrılarak yukarı doğru uzanmaktadır. Merdiveni oluşturan blokların yan yüzeyleri radyal bir akış göstermektedir. Basamaklar alt katın basamakları gibi, yine aynı bloktan ikili gruplandırılarak düzenlenmiş olup, bu bloklar duvarları oluşturan bloklarla aynı derz hizasında bulunmaktadırlar. 2. kata çıkış sağlayan basamaklar yan duvarlarla bazen tek bir yanda, bazen de her iki yanda organik bir bağ içerirken, bu basamak blokları her iki yanda da duvar içine uzanırlar ve mezar odasından alt kat üstüne çıkanlara oranla daha az aşınmış ve iyi korunmuşlardır. Günümüzde 17 adet basamak içeren merdivenin genişliği 0,80 m. olup basamaklar ortalama 0,30 m. genişliğe 0,27 m. yüksekliğe sahiptirler (Lev. 38 vdd. 52. 63 Ek I,10). Merdivenin üst örtüsü alt katta olduğu gibi, basamaklara koşut olarak kademeli bir şekilde yükselmektedir. Sol duvar üzerinde, 7. ve 8. basamaklar hizasında, duvara kazınmış haç işaretleri bulunmaktadır ((Lev. 38,2).

Kaide üstünden 17 basamaklı bir merdivenle seyirdim yolu kotuna ulaşılır. Merdivenli koridorun üstü 12. basamaktan itibaren açıktır. 8. ve 11. basamaklar üzeri oldukça büyük bir monolit blok tarafından örtülmüş olup, bu blok günümüzde yaklaşık orta noktasından iki parçaya ayrılmış ve yan duvar yüzeyleriyle olan bağlantısı da zayıflamış durumdadır (Lev. 39,2). Merdivenin son basamağı ile merdiven önündeki düz yürüme yüzeyinin ilk döşeme taşı, aynı bloğa işlenmiştir (Lev. 39,1).

Üst katın iç yapısı, en dışta seyirdim yolu olarak nitelendirilebilecek bölüm, silindirin merkezine yerleştirilmiş ve zeminden yükseltilmiş kare bir kaide ile seyirdim yolu ile kaide arasında kalan düşük döşemeli açık alan olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Lev. 4. 40,1. 41. 45,1-3 Ek I,8 vdd.).

Silindirin saçak silmesi üstündeki taş sırası ile ortadaki kaide etrafında kalan düşük döşemeli, dairesel açık alan arasında kalan alan seyirdim yolunu oluşturmaktadır. Den-dan bloklarının ve seyirdim yolunun bulunduğu yükselti, yapının kuzeydoğu bölümünde büyük ölçüde orijinal haliyle korunmuş olup (Lev. 40. 55. 66 Ek 8.1,15), diğer bölümlerde sonraki eklemeler ile özgün görünümünü yitirmiştir (Lev. 5 vdd. 41. 56 vdd. 66 vdd. Ek I,16 vdd.). Saçak silmesi üstündeki taş sırası ve bu sıranın üstüne yerleştirilen den-dan blokları, genişliği 1,10-1,20 m. arasında değişen seyirdim yolunun dış kenar çizgisini belirlemektedir. Seyirdim yolunun zemini blok taşlardan oluşturulmuş olup, kuzeydoğu bölümündeki döşeme taşları in situ olarak durmaktadır. Saçak silmesi üstündeki sıranın üstünde, ortalama 1,20 m. yüksekliğindeki iri bloklardan oluşan ve düzensiz aralıklarla yerleştirilmiş den-dan blokları bulunmaktadır. Bu blokların, birbirine bakan yüzeylerinin yapı içine yakın alt bölümleri tıraşlanmadan ve kabarık bırakılmıştır ve bu bölümler korkulukların konumunu göstermektedirler.

Seyirdim yolu ile yapının dış çizgisi ve den-dan blokları arasında 0,65 m. yüksekliğinde, genişlikleri ise 0,40-0,55 m. arasında değişen korkuluk blokları, yapıyı kesintisizce çepeçevre dolanmış olmalıdır. Bu bloklardan 4 tanesi yapının kuzey bölümünde tümüyle in situ konumunda korunmuş olup (Lev. 14,1 Ek I,8-12), dışa bakan yüzeylerinin alt ve üst kenarlarında iki kademeli düz bir profil yer almaktadır. Seyirdim yolu ve den-dan bloklarının kısmen de olsa batı, güneybatı, güney ve güneydoğu yönlerinde de korunduğunu, cephelere ve üst kat duvarlarına bakarak söylemek olasıdır. Yapıyı düzensiz aralıklarla kuşatan den-dan blokları batı, güneybatı, güney ve güneydoğu yönlerinde iki parça bloktan oluşmaktadır (Lev. 7,1. 11,1).

Bu blokların alt parçaları mevcut olup üst parçaları kısmen korunmuş durumdadır. Ancak, bu bloklardan doğu yönde olması muhtemel bloğa ait hiçbir parça yoktur. Bunun da nedeni, merdivenin hemen sol yanında olması gereken bu bloğun, yapının savunma sistemine katıldığı dönemde sur duvarı üzerindeki seyirdim yoluna açılan kapının yapımı sırasında kaldırılmış olmasıdır (Lev. 11,1 57. 68 Ek I,10-15).

Üst kata çıkan merdivenlerin hemen solunda, yapının doğu yönünde, 0,58 m. kalınlığında moloz taş, kiremit parçaları, tuğla parçaları ve kireç katkılı harçla oluşturulmuş, oldukça düzgün bir duvar günümüze kadar korunmuştur (Lev. 7. 11,1. 41,1. 46,3. 51 vd. 63 vd. Ek I,8 vdd.). Bu duvar doğu yönde, üst bölümünün bir kısmı tahrip olmuş bir açıklık içermektedir Açıklığın, bu bölümün her iki yönündeki izlerden anlaşıldığı kadarı ile lento niteliğinde ahşap bir hatıl ile sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır⁶³. Bu açıklık olasılıkla yapının bu yanına bağlanan sur duvarı üzerindeki seyirdim yoluna açılmış olmalıdır. Bu duvarın devamında, yapının batı köşesine kadar devam eden ve yapının denize dönük bölümünü tamamen kapatan ortalama 2 m. kalınlığında ikinci bir duvar daha yer almaktadır. Dışta den-dan blokları ile aynı hizaya sahip bu duvar, orijinal seyirdim yolunun üzerine oturarak bu bölümün işlevini sonlandırmıştır. Bu duvarın dışa bakan bölümündeki den-dan bloklarının arası ortalama 0,15-0,20 m. uzunluğundaki moloz taşlar, kiremit kırıkları ve kireç katkılı bir harçla oluşturulmuş bir duvarla örülmüştür. Bu duvarın hemen yanına da, kuru duvar tekniğinde hem özgün yapının taşları, hem de devşirme taşlar kullanılarak ikinci bir duvar daha örülmüştür. Bu duvarın en üstündeki blok araları yakın zamanda küçük taşlar, kiremit kırıkları ve çimento katkılı bir harçla doldurularak sağlamlaştırılmış, aynı zamanda dıştaki moloz taş duvar üzerinde de aynı önlem uygulanmıştır.

Yapının özellikle, batı, güney, güneybatı ve güneydoğu bölümde seyirdim yolu üzerinde kullanılan bloklar birbirine yakın boyutlarda ve kullanımda olup, düzensiz bir görüntü içerirler (Lev. 41. 50 vdd. 61 vdd. Ek I,8 vdd.). Bu bloklar içerisinde özgün yapıya ait olmayan bloklar vardır. Bu bölümde, yalın yapı blokları yanında bazı profilli bloklarda rasgele kullanılmıştır. Blokların bir kısmı, görünen yüzlerinde dübel, kenet ve kaldırmaya yönelik yuvalar (Lev. 42) yanında silmeler (Lev. 43) göstermektedirler. Bazı profilli blokların aynı yapıdan yada yapı bölümünden kaynaklandıklarını boyutları formları ve işçilikleri ile saptamak olasıdır. Bunlardan en ilginç olanları odeon, tiyatro yada mezar anıtlarında karşılaşılan oturma sıralarını anımsatmaktadırlar (Lev. 43,1 vd.); ancak yuvarlak bir yapıdan veya dizinden kaynaklanmadıkları kesindir. Duvarın iç yüzlerinde 7 tanesi görülebilen bu bloklardan 2 tanesinin köşe bloklarından olduğu anlaşılmaktadır. Bu bloklar dışında, çeşitli profiller içeren ve yakındaki anıtsal yapılardan getirilmiş olması

⁶³ Açıklık üzerinde yükselen ve moloz taşlardan oluşan duvarın taşınmasında lento olarak monolit bir taş blok yerine ahşap hatıl kullanılmış, bu hatılda çürüyerek günümüze ulaşmamıştır.

gereken, korniş yada toichobata ait 5 adet blok daha görülebilmektedir (Lev. 43,2 vd.). Yapının ikinci kullanım evresinde, bunların yanında bir yüzde alt ve üstte yalın silmeler içeren kaide blokları kullanılmıştır. Doğu yüzde, kademeli profil içeren bir kaide parçası karşımıza çıkmaktadır. Den-dan blokları arasında korkuluk olarak kullanılan bloklardan 2 tanesi de güneybatı yönde içinde yatay olarak kullanılmıştır. Bunlar yanında birkaç blok üzerinde kırlangıç kuyruğu formunda dübel delikleri izlenebilmektedir (Lev. 42,3). Orijinal yapı bloklarında bu tür yuvalarla karşılaşılması, bunların başka yapılardan getirildiğine işaret etmektedir.

Yapının batı köşesinde, moloz taş duvar ve kuru duvarın bittiği noktada ortalama 1 m. genişliğinde ve zemini seyirdim yolu kotunda olan bir açıklık yer almaktadır (Lev. 44). Yapının güneybatı bölümünden yapıya birleşen sur duvarı göze alındığında, bu açıklığın kuleden surun seyirdim yoluna geçişi sağlayan bir kapı boşluğu olduğu anlaşılmaktadır. Bu boşluğun hemen sağ yanında den-dan blokları üzerinde ise, sur duvarına ait ve kireç katkılı harçla örülmüş moloz taş duvar kalıntıları bulunmaktadır (Lev. 44,2 vd.).

Yapının tam merkezinde 4,85x4,85 m. boyutlarında, günümüzde üzerinde bayrak direği bulunan yüksek bir kaide yer almaktadır (Lev. 4. 40,1. 41. 45,1-3). Kaide çevresinin farklı kotlara sahip olması nedeniyle, görünen en yüksek noktası 2,35 m. ve en alçak noktası 1,34 m.dir. İri blok taşlarla oluşturulmuş, küçük kaymalara karşın düzgün bir işçilik göstermektedir. Kuru duvar tekniğinde, kenet ve dübel kullanılmaksızın inşa edilen bu kaide, derzlerden izlenebildiği kadarıyla yan yüzeylerinde harçla sıvanmış olmalıdır. Blokların bazılarının bosaj içermeleri devşirme oldukları izlenimini uyandırmaktadır. Kaidenin batı kenarındaki bu blokların eksik olması, basamak izlenimini uyandırmaktadır. Yine bu yüzün merkezindeki tek bir blok basamak şeklinde karşımıza konumlanmıştır.

Seyirdim yolu ile kaidenin alt kıyısı ve bunlar arasındaki alan zemininde harç katmanlarına rastlanmaktadır. Zemindeki tuğla kaplamaların altındaki harç kireç ağırlıklı, kiremit kırığı katkılıdır. Yoğun seramik katkılı ve su yalıtımına yönelik olması gereken ikinci bir harç katmanı daha vardır. Zemin, kuzey yönü dışında güneydoğu ve kuzeybatıdaki çörtlenlere doğru eğim göstermektedir ve yapı genelinde eşit yüksekliğe sahip olmayan bir zemine sahiptir. Zeminin güneybatı tarafı ve ortadaki kaidenin kuzeybatı

köşesi 34x24x4 cm. boyutlarında (Lev. 45,4) zeminin kuzeybatısındaki çörlen çıkışı etrafında da 30x30x4 cm. boyutlarında (Lev. 45,5) ve düzgün bir şekilde sıralanmış tuğlalarla kaplanmıştır (Lev. 45). Tuğlalar kalın bir kireç harcı katmanı ile zemine yapıştırılmıştır. Hem dış duvar, hem de ortadaki kaide kısmında harç ile zeminin gerek duvar gerekse kaide ile birleştiği kıyılar harç ile sınırlandırılmıştır. Bu zeminin doğu köşesinde, günümüzde tuğlalara rastlanmamaktadır. Bu bölüm kırık kiremit parçaları ve kireç katkılı bir harçla kaplanmıştır (Lev. 45,3). Harcın içeriğinde yoğun bir şekilde, tuğla parçaları görülmektedir. Bunun da amacı su yalıtımına yönelik olmalıdır.

Zeminin eğimi kuzeybatı ve güneydoğu çörlenlerine doğru verilerek, güneybatı bölümü yükseltilmiş ve bu yöndeki çörlen kaplama düzeyi altında kalarak işlevini yitirmiştir. Kuzeybatı ve güneydoğu çörlenlerinin üst kat zemininden çıkış noktalarında, yaklaşık 0,25 m. genişliğinde ve 0,17 m. derinliğinde, seyirdim yolu altından başlayıp üç blok dizisi boyunca dikine uzanan bir girinti gözlenmektedir (Lev. 43,1. 46,1). Su ile bağlantılı olması gereken bu uygulamanın tahliye amaçlı künk döşemeye yönelik olmalıdır.

Üst katın kuzeydoğu bölümünde, seyirdim yolu ile ortadaki platform arasındaki alanda yalın, profilsiz ve boyutları 0,45-1,20 m. arasında değişen 12 adet dikdörtgen blok düzensiz bir şekilde durmaktadır (Lev. 46,2). Bu bloklardan kuzeyde yer alan 2 tanesi üzerinde yoğun harç kalıntılarına rastlanmaktadır. Ortadaki kaideden kaynaklanmış olabilecek bu bloklar, seyirdim yolunda kullanılmak için sonradan yapıya getirilmiş, ancak kullanılmamış yada yukarıdan düşmüş oldukları düşünülebilir. Yapının bu bölümünün zemini çok yoğun bir şekilde seramik, kiremit ve tuğla kırıkları, toprak ve moloz içermektedir. Zemine ait en düşük kot burada tespit edilmiştir.

IV. TİPOLOJİ

IV.1. YAPI KÜTLESİ

Yukarıda ayrıntılıca anlatılan Hıdırlık Kulesi, mausoleum adlandırması ile gelenekselleşen bir yapı tipini yansıtmaktadır. Henüz Klasik Dönem’de şekillenen, ancak en yaygın kullanımını ise Roma Dönemi’nde bulan⁶⁴ bu anıtsal ve çok katlı mezar anıtı tipinin en erken ve en anıtsal örnekleri Erken Klasik Dönem’den itibaren Anadolu’da oluşturulmuştur. Yüksek bir podyum üzerinde mezar odasının⁶⁵ yada tamamında görsel bir yapılaşmanın⁶⁶ yer alması, ilk olarak erken Klasik Dönem’de Likya’daki Ksanthos G anıtında görülmektedir⁶⁷. Aynı kentteki Nereidler Anıtı ile şekillenen bu yapı tipi, en anıtsal örneğini Halikarnas Mausoleumu ile bulur ve bu yapıyla gerek form, gerekse adlandırma açısından gelenekselleşir. Bu formda temel olan olgu çok katlılık yada dışta çok katlı bir görünüme sahip olmasıdır. Halikarnas Mausoleumu’nu izleyen ve onu taklit eden Belevi Anıtı⁶⁸, Knidos Arslanlı Mezarı⁶⁹ gibi örneklerde, altta dikdörtgen bir podyum, bunun üzerinde de bu formu tekrarlayan; ancak, sütun yada plasterlerle, başta tapınak olmak üzere mimari bir yapıyı yansıtan ikinci bir kat karşımıza çıkmaktadır. Knidos’daki Arslanlı Mezar gibi görsel bir ikinci kata sahip mezarlar dışında genelde her iki katta da ölü gömmeye yönelik mekanlar oluşturulmuştur.

Hıdırlık Kulesi’nin alt yapısı gerek formu, gerekse kapıya sahip bir ana cephe içeren mimari düzenlemesi ile sözü edilen yapılar ile oldukça benzerdir. Üst katının yuvarlak formu ve bu forma yansıtılan yapı türü ise bu yapılardan ayrılan en önemli ve belirgin yanıdır. Yukarıda sözü edinilen yapılarda karşımıza çıkan ve buldukları bölgelerin

⁶⁴ Örn. bkz.: H. Gabelman, *Römische Grabbauten der frühen Kaiserzeit* (1979) 9 Res 3 vdd.; von Hesberg, 94 vdd. Res. 34 vdd.

⁶⁵ Örneğin Nereidler Anıtı: P. Coupel – P. Demargne, *Le Monument des Néréides. L’architecture. FdX III* (1969).

⁶⁶ Örneğin Halikarnas Mausoleumu: K. Jeppesen, “Das Mausoleum von Halikarnassos” *JdI* 107, 1992, 64 vdd.; K. Jeppesen, *The Mausoleion at Halikarnassos IV* (2000) 95 vdd.

⁶⁷ H. Metzger – P. Coupel, *L’acropole Lycienne. FdX II* (1963) Res. 28; Fedak, 43 vd. Res. 31.

⁶⁸ C. Praschniker – M. Theuer v.d., *Das Mausoleum von Belevi. FiE VI* (1979); W. Hoepfner, *AA* 1993, 111 vdd.

⁶⁹ B. Fletcher, *A History of Architecture* (1975) Res. 160; Fedak, 76 vdd. Res. 85 vdd.

geleneksel ve dönemsel dinsel mimarisini yansıtan ikinci kat olgusu, burada daha farklı ve yalın bir şekilde karşımıza çıkar. Bu katı sonlandıran bölümde görülen den-danlar ile bir savunma yapısını anımsatan ve tipi H. Gabelmann tarafından “mezar kulesi” olarak adlandırılan⁷⁰ yapı, bu görüntüsü ile Anadolu’da gelenekselleşen mausoleum formundan tamamen ayrılmaktadır. Dikdörtgen bir podyum üzerinde dışta ve içte yuvarlak bir formu sergileyen mezar tipi aslında Anadolu’ya yabancı değildir. Hatta bu tipin bilinen en erken örneği Anadolu’dadır. Limyra’daki Ptolemeion Anıtı⁷¹ ile, daha sonra Roma Dönemi’nde, özellikle Anadolu dışında oldukça yaygın bir şekilde kullanılan dörtgen bir podyumun üzerinde yuvarlak bir kütle geleneği başlamıştır. Ptolemeion’da, dörtgen podyumun üzerinde Hıdırlık Kulesi’nden farklı olarak yuvarlak bir mekan yerine, sütunlar tarafından taşınan bir çatının kapatıldığı monopteros karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı tipinin iki yada çok katlı örneklerini, örneğin Efes Panayır Dağ’daki yuvarlak yapıda ve Oktogon’da⁷² olduğu gibi Erken Roma Dönemi’nde de bulmak olasıdır. Anadolu dışında özellikle Kuzey İtalya’da ve Almanya’da bu yapı tipinin örnekleri İ.S. 1. y.y. dan itibaren yaygın bir şekilde kullanılmıştır⁷³. Ancak, Hıdırlık Kulesi üst kat oluşumunda söz edilen bu yapılardan da bir burcu andıran görüntüsü ile ayrılmaktadır. Bu durum, Roma anıtsal mezarları konusunda kapsamında Hıdırlık Kulesi ile ilgilenen araştırmacıların da dikkatini çekmiş ve yapının, Başkent Roma’daki benzer üst kat yapısına sahip mezar yapıları ile bağdaştırılmasına, Başkent Roma ile sıkı siyasi bağları bulunduğu tahmin edilen bir mezar sahibi de göz önüne getirilerek⁷⁴, Roma etkili bir form olduğu düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Roma’daki benzer mezar anıtlarını ayrıntılı bir şekilde inceleyen araştırmacılar bu mezarları tür ve tip olarak gruplandırmıştır. Özellikle de ikinci kattaki silindirik yapı ve bunun dolgusu göz önüne alınarak “podyumlu tümülüs” mezarlar olarak adlandırmışlardır⁷⁵: Eisner’e göre her örnek karakteristik olarak yuvarlak bir kütle ve

⁷⁰ Gabelmann, 7.

⁷¹ J. Borchhardt – B. Borchhardt-Birbaumer, “Zum Kult der Heroen, Herrscher und Kaiser in Lykien” AW 23, 1992, 105 vdd. Res. 12; J. Borchhardt, Die Steine von Zemuri (1993 79 vdd. Res. 44. 48; A. Dienstel, bkz.: Götter, Heroen, Herrscher in Lykien” Ausstell.-Kat. Wien (1996) 182 vd. metinresim 183; Gros, 401 Res. 462

⁷² W. Alzinger, Augusteische Architektur in Ephesos (1974) 37 vdd. Res. 25 vdd.

⁷³ Örn. bkz.: Gabelmann, 9 Res. 3 vdd.; Gros, 392 vdd. Res. 455 vdd.; Eisner 201.

⁷⁴ Bkz. aş. “Tarihleme” bölümü.

⁷⁵ Crema, 442 vdd. Res. 258 vdd.; Gros, 422 vdd.; Eisner, 164 vdd. Ek I-4; von Hesberg, 94 vdd.

bunun içinde toprak dolgusu içermektedir. Doğal koşulların tümülüs dolgusunu dağıtmaması için çevresinin bir duvar kabuğu ile örülmüş olması Anadolu'nun köklü bir geleneğidir ve tümülüsler bu tür mezarların ortaya çıkmasında etken olmuşlardır. Ancak den-danlı bir taçlandırma büyük olasılıkla Roma'nın bir buluşu olmalıdır⁷⁶. Altta ve üstte profil ile sınırlandırılan bu mezarlardan bazıları doğrudan zemin üzerine otururken, mezarların bir kısmında ise, bu yuvarlak kütle dikdörtgen bir altlık üzerine yer alarak Hıdırlık Kulesi'nin de yansıttığı şemayı göstermektedir.

Hıdırlık Kulesi'nin, bu formu ile tam bir benzerinin imparatorluğun doğusunda bulunması ise bugüne kadar olası olmamıştır. Diğer yandan ise, İtalya nekropollerinde dış görünüşü ile Hıdırlık Kulesi anımsatan, yani altta dörtgen bir podyum ve üstte yuvarlak bir yapı gösteren çok sayıda mezar anıtı bulunmaktadır⁷⁷ ve bu yapılar içinde den-danlı silindirik üst yapıya sahip benzerleri arasında Polla'daki C. Utianus Rufus Mezarı⁷⁸ ile Roma'daki Cecilla Matella'nın mezarı örnek olarak gösterilebilir⁷⁹. Bunun dışındaki diğer bazı mezarlarda da tamburu taşıyan dörtgen bir podyuma sahip olduğu saptanmıştır⁸⁰. Bu mezarların bazılarında tümülüsün zirvesi bir tepelik ile sonlanmakta ve bu tepelik silindirik bir altlık üzerinde durmaktadır⁸¹.

⁷⁶ Eisner, 217.

⁷⁷ Eisner, 29 vdd.

⁷⁸ von Hesberg, 104 Res. 56.

⁷⁹ Gros, Res. 15 vdd.; Eisner, 36 vdd. 187 vd. Res. A5 Lev. 9. (yapı hakkında ayrıntılı kaynakça ile birlikte). Mezarın alt yapısı traverten kaplama, kireç moloz karışımı bir dökümden oluşmaktadır. Üzerinde yer alan silindirde aynı teknikte yapılmış olup, altta ve üstte bir profilden oluşan bir bant ile sınırlandırılmıştır. Hıdırlık Kulesi'nden farklı olarak, üst profilin altında girlandlı bir yazıt yer almaktadır. Silindirin taçlandırılmasında, yekpare plakalarla gerçekleştirilerek bir den-dan dizisi oluşturulmuştur.

⁸⁰ Eisner, 133 vd. 168 Ek. 2, F6. A21. A2.

⁸¹ Eisner, 165 Lev. 16.1.

IV.2. MEZAR ODASI

Yapının 1. katında yer alan mezar odasına kuzeydoğu yönündeki anıtsal kapı ile girilir. Günümüzde 4 basamak ile inilen ve büyük ölçüde dolgu içeren zemin ile bir koridora ulaşılır. Bu koridor sonrasında orijinalde 2 kanada sahip bir kapı ile ana mekana geçilmektedir.

Yapının mezar odasına dromosu çağrıştıran bir koridor ile ulaşılması, koridor ile mezar odası arasındaki açıklığın kapıya sahip olması Anadolu'nun mausoleum mimarisine Halikarnas Mausoleumu⁸² dışında yabancıdır. Dromos sadece kaya yada tümülüs mezarlarında izlenen bir olgudur⁸³. Dromos sonunda kapı içerebilen bu tümülüsler, Frigya örnekleri dışında, çevre duvarına sahiptirler ve buradaki dromos girişi anıtsal çerçeveye sahip iki kanatlı bir kapı ile hiçbir tümülüste vurgulanmamıştır⁸⁴.

Bu mekanın koridor dışındaki 3 yönünde günümüz zemininden 85 cm yükseklikte birer büyük niş şeklinde girinti bulunmaktadır. Yüksekliği oldukça büyük tutulan bu nişler tonoz ile örtülü olup üç yönde de mazgal pencereleri ile dışarıya açılıyor. Bu plan şeması, yani bir ana mekan ve buna bağlı yan mekanlar kavramı özellikle kaya mezarı mimarisinde Anadolu'nun değişik kültür bölgelerinde erken 1. bin ile karşımıza çıkar⁸⁵.

Hıdırlık Kulesi bu mezarlardan gerek dönem gerekse plan özellikleri olarak ayrılmaktadır. Dromos şeklinde uzun bir koridor ve bunun açıldığı dikdörtgen mekan yada mekanlar, özde tümülüs altı mezarları anımsatır ve Arkaik Dönemle birlikte özellikle Batı Anadolu mezar mimarisinde oldukça yaygındır. Bu tür mezarlar dromosun açıldığı mezar odalarından lahit yada kline şeklinde ölü yatırma donanımların sahiptir. Hıdırlık

⁸² K. K. Jeppesen, *JdI* 107, 1992, 63 Lev. 20. 1 (ayrıntılı kaynakça ile); H. Stierlin, *Kleinasiatisches Griechenland* (1986) Res. 11 vdd. metinresim 119.

⁸³ Örn. bkz. aş. dn. 87: Ü. İzmirilgil, *TürkAD* 22, 1975, 111 vdd. Lev. 8.

⁸⁴ Dromos girişi mezar soygunlarını önlemek amacıyla genelde belirginleştirilmemiştir. Buradaki kapı Hierapolis Tümülüsleri'nde olduğu gibi, nadiren çevre duvarı dokusundan farklı olarak kapak taşı şeklinde karşımıza çıkmaktadır; E. S.-Equini, *La Necropoli di Hierapolis di Frigia*. *MonAnt* (1972) 127 vdd. Lev XXV vdd.

⁸⁵ Benzer plan şeması örneğin Urartu ve Paflagonya kaya mezarlarında görülmektedir: Örn. bkz.: H. von Gall, *Die paphlagonischen Gräber*. *IstMitt Beiheft* 1 (1966) 75 Res. 9; N. Çevik, *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri* (2000) Lev. 11. 13. 16. 26. 28.

Kulesindeki mezar odasında karşımıza çıkan ve koridorla birlikte bir haç formu gösteren yapı⁸⁶, Anadolu’da bir Lidya kaya mezarı dışında⁸⁷ Roma ve öncesi dönemde görülmez.

Benzer bir şema da Anadolu’da Sardes’deki Roma Dönemi Cl. Antonia Sabina’ya ait bir mausoleumda karşımıza çıkmaktadır⁸⁸. Düz bir cepheye sahip bu mausoleum, içte ve dışta 3 yonca yaprağının anımsatan nişli bir form göstermektedir. Yarım kubbelerle kapatılmış nişler, orta kısımdaki ana mekan bir kubbe ile örtülmüştür. 2. yy.’a tarihlenen bu mezar, Hıdırlık Kulesi’nden daha geç olup, öncü olması pek düşünülemez.

Ancak ana mekana niş şeklinde açılan ve loculus olarak adlandırılan girintilerin varlığını Anadolu’daki mausoleumlarda yada tümülüslerde henüz İ.Ö. 4. yy.’da bulmak olasıdır. Bu türün bilinen en erken Anadolu örneği Knidos Arslanlı Mezarı’dır⁸⁹. Geç 4.-erken 3. yy.’a tarihlenen bu anıtsal mezar, dörtgen bir dış yapı üzerinde, piramidal çatıya sahiptir ve içte mezar yüksekliği boyunca uzanan yuvarlak ve sahte kubbeye sahip bir ana mekan içerir. Yuvarlak mekana radyal biçimde açılan 12 loculus vardır. Bu loculuslar cesetlerin gömüldüğü ve açıklıkların bir taş blokla kapatıldığı asıl gömü mekanlarıdır. Benzer loculuslar farklı bir konumda da olsa, yine geç 4. yy. da Kos Adası’nda Charmyleion olarak adlandırılan mezar yapısında⁹⁰ ve geç Helenistik Dönem’e verilen Milet’teki heroonda⁹¹ da karşımıza çıkmaktadır.

Loculuslar, anılan bu mezarlarda bir ana mekana açılmakta olup, bir lahit formunda karşımıza çıkmaktadırlar. Knidos Arslanlı Mezar’da ana mekana radyal olarak açılan loculuslar, Kos örneğinde, alt kat mezar odasının sağ ve sol duvarları içine yerleştirilmişlerdir. Bu durum bir mezar odasına çok sayıda gömünün bir triklinium düzeneğinde yerleştirilmeyip, ana mekanın boş bırakılarak, duvar içine niş şeklinde girintilerin oluşturulması ile yerleştirilmiştir.

⁸⁶ Bu plan şeması, Erken Hıristiyanlık’la birlikte “trikonkhos” olarak adlandırılan 3 nişli merkezi planlı şapel, kilise ve mausoleumlarda da sevilerek kullanılmıştır: Genel olarak krş: A. Aydın, “Boğsak Adası’ndaki Merkezi Planlı Yapı” Adalya VII, 2004, 263 vdd. Res. 8 vdd.; a.y., “Kilikya ve İsaurya’daki Trikonkhos Planlı Yapılar” Adalya VIII, 2005, 241 vdd. Res. 1. 6. 9 (ayrıntılı kaynakça ile).

⁸⁷ H. C. Butler, Sardis I,1 (1922) 164 Res. 184.

⁸⁸ Butler, age. 171 Res. 189; Crema, Res. 746; von Hesberg, 189 Res. 123.

⁸⁹ Fedak, 76 vd. Res. 85 vd.

⁹⁰ Fedak, 77 vdd. Res. 104.

⁹¹ Kleiner, 129 vd. Res. 96 vdd; Fedak, 92 vd. Res. 116.

Milet Tümülüsü örneğinde, ana mekan merkezinde bir altarin varlığına saptanmıştır⁹² ve bu durum olasılıkla Knidos'daki mezar içinde geçerli olmalıdır. Ancak Hıdırlık Kulesi'ndeki nişlerin boyut ve formu her ne kadar loculusla işlev olarak benzerlik gösterse de söz konusu mezarlardan nişlerin genel görünüşleri ve boyutları ile büyük ölçüde ayrılmaktadır.

Mezar odası şeması bir Lidya kaya mezarında karşımıza çıksa da, mezar odasının dromosu andıran uzun bir koridor, bunun açıldığı ana mekan ve bu mekana bağlı niş şeklindeki dörtgen ve yüksek yan mekanların ile Hıdırlık Kulesi, benzerlerini büyük ölçüde İtalya'daki anıtsal mezar yapılarında bulmaktadır. Anadolu'nun Roma Dönemi anıtsal mezar mimarisinde sığ bir niş şeklinde, üzerleri kemerli ve giriş dışında 3 duvar boyunca uzanan girintiler sıkça karşımıza çıksa da⁹³, bu tür bir dış formla bütünleştirilen ve derin nişlere sahip mezar odası planının sadece Roma ve çevresindeki yapılarda karşımıza çıkması⁹⁴, bu tipin İtalya mezarlarından aktarıldığını göstermektedir. Bu mezarlarda, Hıdırlık Kulesi'ndeki gibi uzun ve tonozlu bir koridorun üç yanda derin dörtgen nişlere sahip bir mezar odasına açıldığı⁹⁵ mezar odalarının dar açıklıklar ile aydınlatıldığı⁹⁶ görülmektedir.

⁹² Benzer plan şemasına sahip olup içinde altar barındıran örneklere Via Appia'daki mausoleum ve katakomblarda da rastlanmaktadır: H. Winfeld – Hansen, bkz.: S. Q. Gigli (Ed.), La Via Appia (1990) 105 vdd. Res. 1 vd.

⁹³ Örn. bkz. A. Machatschek, Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korikos im Rauhen Kilikien (1967) Lev. 18 vdd. 23 vdd.; von Hesberg, 187 Res. 118; Çevik-Varkıvaç-Akyürek, 73 vdd. Res. 94 vdd.

⁹⁴ Örneğin bkz.: Crema, 267 Res. 258. 265 vd. 278. 305 vd.; Eisner, 31 vd. 89 vd. 111. 113. Res. A2B. T6. T7; von Hesberg, 101 Res. 58.

⁹⁵ Eisner 31 vd. 89 vd. 111. 113. Res. A2B. T6. T7. Bazı mezarlarda koridor olmaksızın aynı formdaki mezar odasına girilmektedir: Eisner, 45. 103. 120 .189. Res. A12. P/F2. N3.

⁹⁶ Eisner, 40. 52; Winfeld – Hansen, age. 105 vd. Res. 1.

IV. TARİHLEME

Form ve tipoloji yanında kentin yapılaşma süreci göz önüne alınarak bilim adamlarınca istisnasız olarak Roma Dönemi'ne tarihlenen yapının kesin tarihlenmesinde somut arkeolojik bulguların olmaması, bu yönünü ne yazık ki sorunlu hale getirmektedir. Yazıt yokluğu yanında ayrıntılı stilistik incelemesi yapılabilecek bezekten yoksun olan yapının sahip olduğu toichobat ve saçak profillerin irdelenmesi de bu sorunu çözüme kavuşturmakta yeterli olmamaktadır.

Çok sayıda araştırmacının sadece önerilerde bulunduğu, çoğunlukla da birinin diğerini desteklemesi şeklinde ortaya koyulan tarihlemelerde İ.S. 1. yy. ortaları, İ.S. 1. yy. sonu ve 2. yy. gibi üç farklı görüş ortaya çıkmıştır⁹⁷. İ.S. 2. yy. öneriler henüz ilk araştırmalarda karşımıza çıkarken; bunda, kentte izlenebilen yapılaşmaların yoğunlukla bu dönemden kaynaklanması etken olmuştur. Ancak günümüzde hakim olan görüş, yapının İ.S. 1. yy.'da inşa edildiği yönündedir.

Yapı, henüz 1970'li yılların başında A. Boethius ve J. B. Ward Perkins⁹⁸ ile W. von Sidow⁹⁹ tarafından İ.S. 1. yy. mezarları içinde anılır. Von Lanckoronski'nin ardından yapıyı ayrıntılı olarak inceleyen araştırmacılardan biri olan R. Stupperich, tarihleme konusunda ana giriş kapısının iki yanında yer alan fasceslere yoğunlaşır, bu betimlemelerden yola çıkarak mezar sahibinin kimliğini ve yapının tarihini saptamaya yönelir¹⁰⁰. Stupperich, 1991 yılındaki bu araştırmasında, Hıdırlık Kulesi'nin tipolojik olarak yalnızca Roma'da ve onun yakın çevresinde İ.Ö. 1. yy. ile İ.S. 1. yy.'ın ilk yarısında senatör aileleri için geleneksel olduğunu belirterek yapının Nero Dönemi'nde yaşamış Attaleialı Konsül M. Calpurnius Rufus'un mezarı olabileceğini ileri sürmektedir. Tipolojik olarak benzer yapılar ile Cumhuriyet Dönemi ve İ.S. 1. y.y.'da Roma İmparatorluğu eyaletlerinde oldukça sık bir şekilde karşılaşması nedeniyle, Stupperich'in tarih ve mezar sahibi konusundaki görüşü W. Kovacovics¹⁰¹, H. von Hesberg¹⁰² ve P. Gros¹⁰³ tarafından

⁹⁷ Ayrıca bkz. yuk. "Araştırma Tarihi" bölümü.

⁹⁸ A. Boethius – J. B. Ward Perkins, *Etruscan and Roman Architecture* (1970) 299.

⁹⁹ Sidow, 296.

¹⁰⁰ Stupperich, 417 vdd.

¹⁰¹ W. Kovacovics, *Römische Grabdenkmäler* (1983) 75.

¹⁰² von Hesberg, 107.

da benimsenir. Yapıyı, Stupperich gibi fascesler bağlamında inceleyen Th. Schäfer¹⁰⁴, erken araştırmalarda Paribenni ve von Lanckoronski'nin önerdiği "Hadrianus Dönemi" tarihlemesine katılmaz ve yapının İ.S. 1. yy.'a tarihlenmesini destekler¹⁰⁵. Yapıya ilişkin en son araştırmayı yapan H. Hellenkemper ve F. Hild de yapının tipolojik benzerleri ışığında Flaviuslar Dönemi'ni (İ. S. 1. yy.'ın 2. yarısı) önerirler¹⁰⁶.

Antalya'da bulunan ve Prokonsül L. Marcius Celer M. Calpurnius Longus'a ait bir yazıtı yeniden yorumlayan W. Eck, Calpurnius ailesinin ilk olarak Hadrianus Dönemi'nde Konsüllük makamına sahip olduğunu ileri sürerek, yapının İ.S. 2. yy.'da M. Calpurnius Longus tarafından yaptırılmış olabileceğini sorgular; bu bağlamda yapının tarihini tartışmaya açarak İ.S. 1. yy. önerisini önceleri olası bulmaz¹⁰⁷. Kendisi, A. R. Birley ile birlikte yayınladığı ve yapının ayrıntılı olarak tanımlandığı bir başka araştırmasında ise tamamen fikir değiştirir; dönemin siyasal yapısı ve yapıdaki fascesler göz önüne alınarak, bu kez yapının M. Petronius Umbrinus adlı bir konsül için İ.S. geç. 1. yy.'da inşa edildiği savunulur¹⁰⁸.

Yapının inşa tarihinin İ.S. 2. yy.'a, daha doğrusu Hadrianus Dönemi'ne verilmesi, yapı hakkındaki ilk araştırmalara kadar uzanmaktadır. Fasceslerin varlığından yola çıkarak yapıyı genel olarak Roma Dönemi'ne tarihleyen Lanckoronski, yapıdaki profillerin Hadrianus Takı'ndaki profilleri tekrarladığını belirterek, dolaylı olarak İ.S. 2. yy.'ı önermektedir. Bu görüşe R. Paribenni de katılır¹⁰⁹. B. Goetze¹¹⁰, R. Fellmann¹¹¹, B. Pace¹¹², L. Crema¹¹³, G. E. Bean¹¹⁴ ve J. Cormack¹¹⁵ de pek ayrıntıya girmeyerek aynı

¹⁰³ Gros, 459.

¹⁰⁴ Schäfer, 373 dn. 855.

¹⁰⁵ Schäfer, 374 dn. 862.

¹⁰⁶ Hellenkemper – Hild, 322 vd.

¹⁰⁷ Eck, 101 dn. 22.

¹⁰⁸ Birley – Eck, 50 vd. Eck, daha önceki makalesinde dile getirdiği M. Calpurnius Longus olasılığını (Eck, 101 dn. 22) bu kez önermez. Bu tarih daha önce Toynbee, 156'da da dile getirilmiştir.

¹⁰⁹ Paribenni – Romanelli, 47.

¹¹⁰ Goetze, 16 dn. 78.

¹¹¹ Fellmann, 79.

¹¹² Pace, 62.

¹¹³ Crema 484.

¹¹⁴ Princeton Encycl. of Classical Sites (1976) 111 bkz. Adalia (Bean); Bean, 24.

¹¹⁵ Cormack 121.

görüşü paylaşırlar; yapının, kentin yerlisi bir konsülün, olasılıkla M. Calpurnius Rufus'un mezarı olabileceğini belirtirler.

Görüldüğü gibi, yapının yukarıda sunulan tarihlemesinde gruplar halinde de olsa araştırmacıların görüş birliği sağlayamadıkları ortaya çıkmaktadır. Fasceslerden yola çıkarak siyasi dayanaklı tarihlemeler yanında, bu türün Kent Roma'da Nero Dönemi sonrası inşasının sürmemesi¹¹⁶, yada yapıdaki bazı mimari formları tarihleme denemesi bu farklılığın oluşmasına yol açmıştır. Araştırmacıların farklı tezler ileri sürmeleri oldukça doğaldır; zira yapı, araştırmacılar arasında bütünlük sağlayacak kesin bir tarihleme için gerekli kriterlere gerçekten de sahip değildir. Böyle bir anıtı yaptırabilecek siyasi ve ekonomik konuma sahip kişinin araştırılmasında etken olan fascesler, en azından iki yüzyıl içinde tarihleme önerisi getirilmesi açısından bir şans olarak değerlendirilmelidir. Yapıdaki toichobat ve saçak profillerinin stilistik tarihlemeye kriter olarak alınması Lanckronski ile başlar ve kendisi kentin diğer bir önemli anıtı olan Hadrianus Takı ile benzerlikten dolayı, Hıdırlık Kulesi'ni Hadrianus Dönemi'ne verir; profil benzerliğinde de pek haksız sayılmaz¹¹⁷. Schäfer ve Birley-Eck ise yüzeysel olarak "mimari formlar ile yapının henüz İ.S. 1. yy.a, en geç 80-100 yıllarına, hatta daha erkene" verilmesini savunurlar. Yapıda izlenen kyma recta profilleri birbiri ile küçük farklılıklar gösterebilir de aynı usta yada atölyeden kaynaklanan bir bütünlük içindedirler. Üst yapı toichobatındaki kyma recta, profilli alanın geniş tutulması nedeniyle eğik bir yapı içinde iken saçaklarda daha diktir, ancak akışları, girintileri pek farklı değildir. 1. yy.'da daha sığ bir akış gösteren profillere¹¹⁸ oranla girintili akışlara sahiptirler. Benzerlerini Antalya'daki yanında Efes Hadrianus Takı'nda da bulmak olasıdır¹¹⁹. Buna göre yapının geç 1. yy. yada 2. yy.'a ait olma olasılığı erken 1. yy.'a oranla daha büyük görünmektedir; ancak, profillerin dar bir zaman dilimine tarihlenmelerindeki zorluk, aynı yapıda dahi farklılık içerebilmeleri daha kesin bir öneride bulunmayı engellemektedir. Yukarıda anılan araştırmacıların da bu zorluğun bilincinde olduğu ortadadır. Yapının alt bölümlerinin ve mezar odası tabanının ortaya çıkarılmasına yönelik kazılarda ortaya çıkabilecek verilerle daha somut bir tarihleme olası olabilecektir.

¹¹⁶ Birley – Eck, 50 vd.

¹¹⁷ Krş. von Lanckronski, Res. 10 (Hadrianus Takı) Res. 15 (Hıdırlık Kulesi).

¹¹⁸ Örn. bkz. D. Krenker – M. Schede, Der Tempel von Ankara (1936) 18 Res. 20; D. Krenker – W. Zschietzschmann, Römische Tempel in Syrien (1938) Res. 62. 168; H. von Hesberg – S. Panciera, Das Mausoleum von Augustus (1994) Res. 26.28. 30. 42.

¹¹⁹ H. Thür, Das Hadrianstor von Ephesos (1989) Lev. 8. 23.

VI. REKONSTRÜKSİYON

Roma Dönemi'nde bir mezar yapısı olarak tasarlanan Hıdırlık Kulesi, bu işlevini Geç Antik Dönem'in sonuna kadar sürdürmüş; zamanı, günümüz verileri ile kesin olarak saptanamasa da, önce dinsel bir mekan, daha sonra da savunma sisteminin bir parçası haline getirilmesi sonucu mezar işlevini yitirmiştir.

Yapı ilk bakışta tüm özgün özelliklerini koruyor gibi algılansa da (Lev. 5 vd.), özellikle ikinci kullanım evresinin beraberinde getirdiği eklemeler ve değişiklikler ile orijinalde var olan bazı özellikler ortadan kalkmıştır. Söz konusu eklemeler, doğal aşınma ve kayıplar yanında, özellikle 1930'lu yıllardaki sur duvarlarının yıkımına yönelik uygulamalar sırasında büyük ölçüde yapıdan uzaklaştırılmıştır (Lev. 6,3. 7). Bu süreçlerdeki uygulamaların, her iki kattaki özgün donanımların yitirilmesinde etken olmasına karşın; günümüzde izlenemeyen bazı orijinal ayrıntıların rekonstrüksiyonu yapılabilmektedir. Kalan izler de yapının mezar işlevi yanında, değişik dönemlerde savunma kulesi ve kutsal mekan olarak kullanıldığına işaret etmektedirler.

Hıdırlık Kulesi ile yapının doğu ve güneydoğusundaki alan, Antik Dönem ve sonrasında kentin nekropol alanlardan biri olarak kullanılmış olmalıdır¹²⁰. Erken Bizans Dönemi ile başlayan ve günümüzde de süren yapılaşma ve çevre düzenlemesi sonucunda anıtın bulunduğu alan özgün görünümünü ve zemin düzeyini yitirmiştir.

Anıtsal mezar mimarisinin geleneksel elemanları göz önüne getirildiğinde, kent kıyısındaki bu yapının düzenlenmiş bir alanda yada bir mezarlık yolu kıyısında konumlanmış olduğu, diğer mezarlar yada mezar anıtlarından temenos duvarları ile soyutlandığı düşünülmelidir.

¹²⁰ Doğu Garajı Mevkii'nin, yerleşimin henüz Attaleia'nın olarak kuruluşu öncesi kentin nekropol alanlarından biri olduğu ve antik dönem süresince kullanıldığı arkeolojik verilerle kanıtlanmıştır: F. Büyükyörük-C. Tibet, "1998-1999 Yılı Antalya Doğu Nekropolü Kurtarma Kazıları" Adalya 4, 1999-2000, 115-171; Hellenkemper-Hild, 322. Hıdırlık Kulesi'nin doğu ve güneydoğusunun yeşil alan olarak düzenlendiği 1940'lı yıllar öncesi Hıristiyan mezarlığı barındırdığı ve bu işlevinin süreklilik göstermiş olduğu kabul edildiğinde, burası kentin diğer bir nekropol alanı olmalıdır. Bir Kaleiçi haritasında (Lev. 1,4) parkın bir bölümü Hıristiyan mezarlığı olarak gösterilmiştir: Pechlivanidis, 78 vd.

Günümüzde yapı etrafında karşılaşılan dolgu düzeyi, tüm yönlerde farklı yükseklik içermektedir. Özellikle, iki cephede yer alan kapı yapılarının basık yükseklikleri ve günümüzde görülemeyen eşikleri yanında, iç mekanın orijinalde olasılıkla dış alanla yaklaşık aynı zemin düzeyine sahip olduğu göz önüne getirildiğinde yapı dışındaki dolgu yüksekliğinin 1,10-2,00 m. arası değiştiği ortaya çıkmaktadır (Lev. 70 vdd.).

Yukarıda, “Tanım” başlığı altında, alt yapının üst kenarı ile ve silindirik üst yapının alt ve üst kenarlarını kesintisiz olarak dolaşan profillerden söz edilmiştir (Lev. 4 vdd. 11 vd. 29 vdd. Ek I,9 vdd.). Altta, modern tanımı ile “süpürgelik” şeklinde şekillendirilen bu toichobat bölümü, yapı tabanını kalınlaştırarak statik bir görev üstlenir, ayrıca dikey beden duvarlarından akan yağışı yapıdan uzaklaştırır. Daha önemli bir işlevi ise görsel olup, yatay ve dikey yüzeylerin birleşme noktalarındaki derzlerin kapatılması, bu bölüme hareketli ve estetik bir görünüm kazandırmasıdır. Üstte ise saçak şeklinde dışa çıkıntılı olarak şekillendirilen bu bölümler aynı şekilde yağışa ve estetiğe yönelik işlev üstlenirler. Mezar anıtları yanında¹²¹, mimari öğeleri yansıtan altar, lahit gibi donanımlarda¹²² da görülen bu profiller kural olarak hem alt hem üst sınırlayıcı olarak karşımıza çıkarlar. Kısacası; üst yapıda geleneksel olarak izlenen bu olgunun alt yapıya da yansıtılması gerekmektedir ve bu da alt yapının olasılıkla, saçak bölümünde izlediğimiz profilin ters formlarını yansıtan bir toichobata sahip olduğunu göstermektedir (Lev. 70 vdd.). Toichobatin varlığı ve profillerin niteliği konusunda kesin yargıya varmak yine de ancak kazılar sonucu olası olabilecektir.

Alt yapıdaki mezar odası, yapı duvarlarına üç yönde açılan mazgal pencerelerle aydınlatılmaktadır. Kapı ve uzun koridor nedeniyle bu tür açıklığın karşımıza çıkmadığı ana cephe dışında, güneydoğu (Lev. 11,1. 56. 67), güneybatı (Lev. 12,1. 58. 69) ve kuzeybatı (Lev. 14,1. 57. 68) yönlerdeki mazgal açıklıkları küçük yıpranma ve kırıklara karşın günümüze kadar gelebilmiştir. İçteki ana mekana açılan derin nişlerin yüksek tutulmaları güneydoğu ve güneybatı yönlerde toplam yükseklikleri 1,80 m. ye ulaşan açıklıkların yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Niş derinliği ve duvar kalınlığı (0,80 m.) ile güneydoğu cephe ile aynı işçiliğe sahip, ancak alt bölümündeki tahribatlar ve onarımlar

¹²¹ Örn. bkz.: Gros, 392 vdd. Res. 455 vdd.

¹²² Örneğin bkz. G. Koch – H. Sichtermann, Römische Sarkophage (1982) Res. 2 vdd.; D. Berges, Hellenistische Rundaltäre Kleinasien (1986) Beil. 4 vdd. Res. 17 vdd.; G. Koch, Sarkophage der römischen Zeit (1993) Res. 6. 15 vdd.

sonucu özgün duvar dokusunu yitirerek günümüzde iki açıklık gösteren güneybatı cephe de, aynı güneydoğu cephe gibi üst üste üç mazgal açıklığı içermiş olmalıdır. Kuzeybatı cephenin niş düzeyinde tek açıklığa sahip olması ise, bu duvardaki farklı düzenleme ve statik nedenlerden kaynaklanmış olmalıdır. Bu açıklığın hemen kuzeyinde yer alan ve orijinalde ikinci kata ulaşımı sağlayan giriş ve bunun açıldığı basamaklı koridor nedeniyle duvar kalınlığı bu yönde arttırılmış (Lev. 1,3); ancak, bu açıklık ve boşlukların varlığı ile de statik sakıncalar ortaya çıkarmıştır. Bu duvarda da, diğer iki duvarda olduğu gibi geniş derz açıklığı şeklinde üç mazgal açıklığının bırakılması bu sakıncayı daha da arttırarak, zaten ağır bir ikinci kata sahip yapı kaidesinin en azından bu bölümünde ayrılma veya yıkılma tehlikesi yaratabilecektir. Çünkü duvar kalınlığının artması ile mazgal açıklığının içteki genişliği de artarak 0,52 m.'ye ulaşmaktadır.

Yapının her katına giriş ve ulaşım birer ayrı kapı ile sağlanmıştır (Lev. 5,3. 6,3. 7,4). Anıtın alt katına açılan ve her iki yan duvarına işlenen fasceslerle ana cepheyi oluşturan kuzeydoğudaki kapı, tahribatlara ve yüksek zeminde kısmen kaybolmasına karşın etkileyciliğini günümüzde dahi büyük ölçüde korumaktadır. Monolit söveleri, zengin bezeli hyperthronu ve yapı bedeninden çıkıntılı konumu ile İon düzenindeki anıtsal yapılarda gelenekselleşen kapı şemasını yansıtmaktadır¹²³. Yapı malzemesi yanında, girişe bir yapı kütesinin eklenmesi özellikle hyperthron ve üzerindeki saçak bölümünün yoğun tahribata karşın tüm ayrıntıları saptanabilmektedir (Lev. 70 vdd.). Kapının her iki yanında lento hizasında karşılaşılan dörtgen oyuklar İon kapılarının geleneksel elemanlarından olup, günümüzde tamamen yok olan volütlü konsolların varlığına işaret etmektedirler. Konsollar bu kapıda da geleneksel teknikte sonradan eklenerek yapı ile bütünleştirilmiştir¹²⁴.

“Tanım” bölümünde sunulan ayrıntılı anlatımda kapının her iki sövesinin iç yüzlerinde bazı işçiliklerle karşılaşıldığından söz edilmiştir¹²⁵. Bu bölümde yer alan işçiliklerin yorumu kısmen yapılabilmektedir. Bunlardan karşılıklı iki oyuk yatay (Lev. 8

¹²³ Örn. bkz.: Vitruvius, 4, VI; RE VI A,1 (1922) 737 vdd. bkz. Thyra (Ebert); P. Roos, The Rock-Tombs of Caunus I. The Architecture. SIMA 34.1 (1974) 83 vdd.; Büsing-Kolbe, 66 vdd.; R. Ginouvès, Dictionnaire méthodique de l'architecture Grecque et Romaine II (1992) 46 vdd. Lev. 20 vdd.

¹²⁴ Örn. bkz.: Büsing – Kolbe, 88 Res. 4; P. Coupel – P. Demargne, FdX III (1969) Lev. LXVIII. LXXI; G. Daux – E. Hansen, Le Trésor de Siphnos (1987) 124 vdd. Res. 89 vd. 98 vd. 93 vd. Lev. 59; B. Varkıvanç, “Das Heroon von Mezargedigi in der Nähe von Kaunos” Lykia 2, 1995, 102.

¹²⁵ Bkz. yuk. s. 14.

vdd. Ek I,10-11-14) bir kapı kilidine ait hatıl yuvaları olarak yorumlanmışlardır. Sövelerin derinliği boyunca uzanan ve düzlem olarak her birbirini karşılamayıp geleneksel kapı sistemiyle pek ilişkili görülmeyen yatay girintilerin ise (Lev. 8 vdd. Ek I,10-11-14) raf sistemini çağrıştırdığına değinilmiş, diğer bir sığ oyuk ise yorumlanamamıştır. Yatay kilit sistemi, şu andaki konumu ile yapının içe açılan kapı kanatlarını sabitleyecek nitelikte olmayıp ve orijinal kapı ile ilintili olması olası değildir. Aynı olgu “raf sistemi” için de geçerlidir. Yapı ile ilintileri yada ilintisizlikleri konusunda akla iki olasılık gelmektedir:

1. Yapının orijinalliği ile ilintisiz bu işçiliklerin varlığı sövelerin bu anıtta ikinci kullanımda oldukları şeklinde yorumlanabilir. Ancak, çok da nitelikli olmayan bir taş türü (traverten) tercih edilse de, anıtsal boyut ve Anadolu için özgün bir tasarıma sahip bir yapıda olağanüstü sayıda ve boyutta blokların kullanılması, bunun yanında da tüm dikkatlerin toplandığı ve bir yapının en özenli bezenen yüzü olan ana cephesinde devşirme blokların kullanılmış olması akla yatkın değildir.
2. Daha akılcı olan diğer olasılık ise, bu işçiliklerin sonraki kullanım evrelerinden kaynaklanıyor olmalarıdır. Bu işçiliklerin, aşağıda “Kullanım Süreci” bölümünde ayrıntılıca değinildiği gibi, kapı önüne sonradan eklenen yapı birimi ile savunma ve dinsel amaçlı kullanımlarda oluşmaları daha olası görünmektedir¹²⁶. Kilit sistemine yönelik işçiliklerin, kapı kanatlarının dışında da kullanıldığı örneklere rastlamak olasıdır. Mezar yapılarının orijinal durumlarında karşılaşılmayan bu olguda, örneğin savunma yapıları yada hayvan barınaklarında dıştan kilitleme sistemi bazı kapı örneklerinde saptanmıştır¹²⁷.

Ana cephedeki, orijinal kapı kanatlarına sahip olmayan kapı açıklığı, günümüzde önlem olarak metal çerçeveye sahip iki kanatlı demir bir kapı ile kapatılmıştır (Lev. 8. 55. 66 Ek I,15). Boyutlarına göre orijinalde de iki kanada sahip olması gereken kapıda, diğer

¹²⁶ Bkz. aş. s. 62 vd.

¹²⁷ L. Haselberger, “Der Paläopyrgos von Naussa auf Paros” AA 1978, 361 vdd. Res. 7 vd. 14. 16; J. -P. Adam, L’architecture militaire grecque (1982) 136 Res. 88; P. Fountaine, Nürnberger Blätter zur Archäologie 12, 1995/96, 70 Res. 11 vdd. S. Durugönül, Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien. Asia Minor Studien 28 (1998) 67 Res. 49 Lev. 39,3-4; U. Hailer bkz.: F. Kolb (Ed.), Lykische Studien 5. Die Siedlungskammer des Yavu-Berglandes. Asia Minor Studien 41 (2000) 222 vd.; B. Varkıvanç, “Doppeltüren aus dem lykisch-pamphyliisch-pisidischen Grenzgebiet” AA 2005, dn. 25 (baskıda).

kapıların lento altlarında izlenen mil yuvalarına rastlanmamaktadır. Lentonun koridora yönelik yüzündeki iki girinti yanında, koridor duvarlarının cephe ile birleştiği noktanın lento hizasındaki karşılıklı birer dörtgen girinti (Ek I,10 vd.) ile kapı sisteminin rekonstrüksiyonunu yapmak olasıdır. Bu açıklıklar lento arkasına dübellerle bağlanan, koridor duvarlarına ise geçmeli olarak sabitlenen ahşap bir hatıla işaret etmektedirler¹²⁸. Bu hatılın alt yüzünde her iki köşeye açılan mil yuvalarına kapı milleri girmiş olmalıdır¹²⁹. Günümüz yürüme düzeyinin orijinal zeminden oldukça yukarıda (yaklaşık 1,30 m.) olması nedeniyle eşik hakkında fikir yürütmek kesinlikle olası değildir. Taş bloklardan oluşması gereken bu eşik, kapı kanatlarının girdiği mil yuvaları yanında dikey kilit sistemine yönelik düzenlemeler içermelidir.

Yapının uzun ve sürekli kullanımı, kapı kanatlarının niteliği ve niceliği hakkında bilgi verebilecek tüm verileri ortadan kaldırmıştır. Geç Roma - Erken Bizans Dönemi ile sur sistemine bağlanan, dolayısıyla da günlük kullanıma açılan yapının tüm kapılarının, bu dönemde hafif ve kolay hareket ettirilebilen ahşap kanatlara sahip olduğu şüphe götürmemektedir. Mezar anıtlarının ise genelde, soygunları önlemek amacıyla zor ve ancak gerektiğinde açılan taş kapı kanatlarına sahip olduğu göz önüne alındığında, anıtın kapanabilen tüm kapılarının Roma Dönemi'nde taştan yapılmış olmaları büyük bir olasılıktır.

Girişin hemen ardında iri bloklardan oluşturulmuş ve çimento harcı ile bağlanmış 4 basamak (Lev. 15,1 Ek I,3,10 vd.) kapının eşik düzeyinden hayli yüksek olup, yapının orijinal donanımı değildir. Koridor girişinde, eşik yükseltisi dışında, alçak da olsa basamakların bulunup bulunmadığını saptamak kazı yapılmaksızın olası değildir.

Aynı gereklilik mezar odası girişindeki uzun koridorun görünen zemini için de geçerlidir. Çakıl, toprak ve modern kullanımlardan arta kalan mum katmanlarından oluşan bir doku günümüzde koridor zeminini kaplamaktadır. Orijinal zeminin taş plakalarla kaplı olması olasıdır.

¹²⁸ Koridor genişliği ve girintiler göz önüne alındığında bu hatılın uzunluğu yaklaşık 2 m.'ye ulaşmaktadır. Hatılın duvar içine yerleştirildiği girintinin sığ olması ağırlığı nedeniyle taş değil, ahşap olması gerektiğine işaret etmektedir. Aynı konstrüksiyon Assos sur kapılarında da izlenebilmektedir: Ü. Serdaroğlu, Behramkale-Assos³ (2005) metinresim 24.

¹²⁹ Benzer bir konstrüksiyon Ankara Augustus Tapınağı'nda da önerilmektedir: D. Krenker – M. Schede, Der Tempel von Ankara (1936) 18 Res. 18.

Yapının yitirdiği diğer bir donanım ise koridoru ve ana mekandan ayıran kapıdır (Lev. 15,1. 54. 65 Ek I,13). Günümüzde paslanmış çelik profillerle desteklenen kırık lentodaki işçilikler bu açıklığın da iki kanatlı bir kapı içerdiğine işaret etmektedir. Lentonun iki dar kenarındaki çıkıntılar, 1,84 m. genişliğindeki koridorun bu noktanın her iki yanında yaklaşık 0,27 m. kalınlığında birer sövenin varlığını göstermektedir (Lev. 17 vdd.). Bu durumda dışarıdaki gibi yukarıya daralan kapı açıklığı lento altında 1,26 m. genişliğe sahip olmaktadır. Sövelerin koridor duvarları ve lento ile teknik ve organik bir bağ içermediği görülmektedir. Kapı kanatlarının koridor içine doğru açılmasına karşın, lentoda var olan ve söveler üzerinde de eşik düzeyine kadar uzanması gereken çerçeve profilinin (Lev. 17 vdd. Ek I,10 vd.) alışılanın tersine iç yüzde kalması, ana mekana bakan asıl kapı cephesinin yalın bırakılmış olması şaşırtıcıdır. Koridor zemini ile aynı dolgu malzemesi içeren kapı açıklığının orijinal zeminini ve eşiğini görmek günümüzde olası değildir. Ölçülebilen yüksekliği 2,69 m. olan bu kapının yukarıda sözü edilen genişliği (1,26 m.) dikkate alındığında eşik üzerinde yaklaşık 1,30-1,35 m. genişlik içermesi gerekmektedir ki, henüz saptanamayan eşik derinliği de hesaba katıldığında oldukça yüksek bir kapı karşımıza çıkmaktadır.

Orijinal zeminin görülememesi sorunu mezar odası ana mekanında da karşımıza çıkmakta, bu da zeminin kaplama türünün saptanamaması yanında ana mekana açılan ve zeminden günümüzde 0,85 m. yukarıda olan niş tabanlarının orijinal yüksekliklerinin de belirlenmesini engellemektedir. Günümüzde koridor sonrası, ana mekanın hemen solunda yer alan üst kenarı profilli bir blok da (Lev. 26,1 vd. Ek I,3,10,12) büyük oranda söz konusu dolgu içinde yer almaktadır. Bir altarı anımsatan ve görünen yüzeylerinde yazıt, kabartma veya heykele ilişkin teknik bir kalıntı içermeyen bloğun, bir zamanlar bu mekanın merkezinde duran özgün bir parça olması olasıdır, zira ana mekana açılan *loculus* veya nişlere sahip bazı mezarlarda bu tür altarların varlığı saptanabilmiştir¹³⁰. Başka bir olasılık ise, yine altar yada mensa olarak kullanılmak üzere Bizans Dönemi'nde yapı dışından getirilmiş olmasıdır.

Orijinal yükseklikleri kazı yapılmaksızın saptanamayan nişlerden sağlam olanları düzleştirilmiş bir zemine sahip olup, içerdikleri nesnelere ilişkin iz vermemektedirler. Konumu nedeniyle diğer ikisine oranla daha derin bir boyut içeren güneydoğu nişin (Lev.

¹³⁰ Kleiner, 129 vd. Res. 96 vdd; Fedak, 92 vd. Res. 116.

21,1 Ek I,3,9,11 vd.) birden fazla gömü nesnesi içerdiği, özde tüm nişlerin mezar sahibi ve ailesinin defnedildiği lahitlerle donatıldığı şimdilik olasılık olarak ileri sürülebilir¹³¹.

Yapının işlev değişikliğine uğratılmasına bağlı olarak moloz doku ile kapatılan, orijinalde ikinci kata ulaşımı sağlayan tek açıklık olan kuzeybatı cephedeki kapı, daha yalın bir çerçeve içermektedir (Lev. 14,1 vd. Ek I,16). Bu kapının da özgün zemini ve yüksekliğini tam olarak saptamak olası olmasa da, ikinci kata yönelen basamakların sol söve hizasında başladığı, yani üç basamağın günümüzde sahanlık dolgusu (Lev. 27,3 28,1) altında kaldıkları kabul edildiğinde, günümüzde burada var olan yürüme zemininden yaklaşık 0,90 m. daha aşağı bir kotu özgün zemin düzeyi olarak saptayabilmek olasıdır. Bu durumda kapının özgün yüksekliği 2,85 m.'ye ulaşmaktadır. Üstte 1,50 m. genişliğe sahip kapının lentosu altındaki iki mil yuvası girişin iki kanatlı bir kapıya sahip olduğunu göstermektedir. Lento altında dikey kilit izlerine rastlanmamaktadır. Sövelerde de yatay kilit sisteminin varlığını saptamak dolgu nedeniyle olası değildir¹³². Günümüzde toplam 17 basamağın görülebildiği merdivenli koridora (Lev. 27 vdd. Ek I,3 vd.), sahanlık dolgusu altındaki üç basamak daha eklendiğinde bu sayı 20'ye ulaşmaktadır. Burada ulaşılan ikinci bir sahanlık, doğu yönüne doğru 90 derecelik bir dönüş yapan dört basamağa yönelmektedir (Lev. 7,2-4 Ek I,3 vd.). Sonuncu basamak ile podyumun günümüzdeki yürüme zemini arasındaki yüksek kot farkı, günümüzde var olmayan 0,40 m. yüksekliğindeki son bir basamağın varlığına işaret etmektedir. Bazı blokları eksik olan bu zemin düzensiz dizilimde de olsa, oldukça özenli ve düzgün işçiliğe sahiptir. Benzer anıtlarda izlenebildiği gibi, bu zemin köşelerinde birer akroterin varlığı düşünülebilirdi; ancak, gerek in situ konumdaki güney köşe bloğunda, gerekse köşelere yakın diğer döşeme bloklarında, plastik eserlerin yerleştirildiğine ilişkin izlere rastlanmamaktadır¹³³.

¹³¹ Ana mekana açılan ve toplam boyutları bir lahit büyüklüğünde olup, içlerine sadece cesedin sığabildiği loculuslar göz önüne getirildiğinde, bu nişlerin Roma Dönemi mezarlarında giriş dışında üç duvar kıyısında sıkça görülen girintilerde olduğu gibi lahit içermeleri akla yatkındır: Bkz. yuk. "Tipoloji" bölümü.

¹³² Sövelerde de bu izlere rastlanılmaması durumunda önerilecek tek kitleme sistemi, iki kanadında sövelerden bağımsız olarak birbiri ile yatay sürgü aracılığı ile sabitlenmesidir. Bu tür sistemler bazı konut ve mezar yapılarında saptanmıştır. Örn. bkz: F. Kreffter, "Achamenidische Palast und Grabtüren" AMI 1, 1968, 105 Res. 3.

¹³³ Piramidal çatılı bazı mezar anıtlarında çatı köşelerinde oluşturulan düz alanlarda akroter benzeri plastik eserlere rastlanılabilmektedir. Örn. bkz.: Ş. Gümüş, Turgut Mezarı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi- Muğla 2003) 17. 29. Çiz. 10 Lev. 7.

Alt yapıyı taçlandıran saçak silmesi ile silindirik üst yapıya girişi oluşturan bölümün genişliği ilginç bir şekilde dar tutulmuştur (Lev. 6,3. 7,2-4 Ek I,4,9 vdd.). Silindirik kütle, doğal olarak, alt yapının orta noktalarında en dar yürüme alanları bırakmaktadır ve tam merkezde yer alması nedeniyle bu alanlar alt yapının saçak silmesinden 0,31 m. içerden başlamaktadır. Üst yapı toichobatının, hemen giriş önünde kısmen basamak şeklinde tıraşlanmasına karşın (Lev. 33,3), ikinci kata giriş rahatlıkla sağlanamamakta, oldukça dikkatli olmaya zorlanılmaktadır. Giriş önünde olası düşmeyi önleyecek korkuluk izlerine rastlanılmamaktadır; zaten mekan darlığından dolayı böyle bir donanımın eklenmesi olası değildir. Kuzeybatıdaki kapı ardından alt yapı üzerine çıkışı sağlayan basamaklar yanında, silindirik gövde içinde yukarıya uzanan basamaklar, bu girişin yapının henüz ilk işlevi sırasında salt görsel değil, işlevsel olarak da tasarlandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yukarıya çıkılması ve buradaki donanımın görülmesi amaçlanmıştır¹³⁴.

Silindirik yapının Erken Bizans Dönemi ve sonrasındaki aktif kullanımı, bu yapı bölümünün bazı yapısal değişikliklere uğratılmasını, bununla da bazı özgün yanlarını yitirmesine yol açmıştır. Eklemeler, tahribatlar ve yıpranmalara karşın, silindirik yapı duvarlarının yarı yüksekliğe kadar yatay korkuluklarla kapatılmış den-dan dizisine sahip olduğu açıkça gözlemlenmektedir (Lev. 6,2 vd. 7,2-4. 14,1. 40,1 vdd. 41,3. 46,2. 47,1 vdd. 72 vdd. Ek I,8-12). Yapısal ve işlevsel değişiklikler bazı den-dan bloklarının ortadan kalkmasına, bazılarının da yarı yüksekliklerine kadar korunabilmesine neden olmuştur. Den-dan ve korkuluk bloklarının bazılarının üst yüzeylerinde görülen girintilerin farklı form, sayı ve boyut içermeleri (Lev. 47,1 vdd. Ek I,8), bunlara yönelik anlamlı ve bütünlük gösteren bir rekonstrüksiyonun yapılmasına olanak tanımamaktadırlar. Bu girintilerin sonraki değişik kullanım evrelerinden kaynaklanmış olabilecekleri daha büyük bir olasılık olarak görülmektedir¹³⁵.

Üst yapı merkezinde konumlanan ve düzgün bloklardan oluşan dörtgen kaide (Lev. 41 vdd. Ek I,8 vdd.), blok boyutları, derz hizalaması ve taş işçiliği ile yapının özgün bir parçası olmalıdır. Boyutu ve konumu ile bu katın işlevsel ve görsel açıdan odak noktasını oluşturan kaidenin üst yüzeyi günümüzde büyük oranda aynı düzlemde

¹³⁴ Bu olgu, örneğin Halikarnas, Belevi, Gümüşkesen vs. gibi çok katlı mausoleumlarda söz konusu değildir.

¹³⁵ Bu konuda bkz aş. dn. 147.

korunmuştur; ancak, üzerinde kesin işlevinin saptanmasına yönelik izlere rastlanılmamaktadır. Yapının mezar işlevine sahip olduğu ve benzer anıt zirvelerinin mezar sahibine yansıtan plastik eserlerle donatıldığı göz önüne alındığında¹³⁶ akla gelen ilk olasılık mezar sahibini betimleyen bir heykel yada heykel grubu olmaktadır (Lev. 72 vdd.). Büyük boyutuna (4,80x4,85 m.) karşın, asıl mezar odasının alt katta bulunması ve bu tür anıtlarda benzerlerine rastlanmaması nedeniyle kaide üzerinde bir lahtın konumlandırılmış olması olası görünmemektedir. Kaide üzerinde duran heykel yada heykel grubu, kapılar ve koridorlarla ulaşılan üst yapı içinden izlenilmesi yanında yapı dışından ve kentten de görülebilmeli olmalıdır. Bu da, kaidenin günümüzdeki kalıttan daha yüksek bir boyuta sahip olmasını gerektirmektedir. Silindirin deniz yönünde yükseltelen duvarlarında kullanılan çok sayıda profilsiz bloğun aynı form, boyut ve işçiliği göstermeleri bu blokların kaideden kaynaklandığı izlenimini uyandırmaktadır. Aynı bloklar arasında saptanan ve formları ile dörtgen bir dizilimi tamamlayan seki bloklarının da (Lev. 43,2) söz konusu heykeli ve heykel kaidelerini taşıdığı uzak bir olasılık olmayıp, bu durumda korunabilen kaide yüksekliği –heykel ve altlığı dışında- yaklaşık 3,44 m.’ye ulaşmaktadır. Bu da, heykelin yapı dışından da görülebileceği bir yüksekliktir (Lev. 75 vdd.)¹³⁷.

Üst kat içinde özgünlüğünü yitirmiş diğer bir bölüm ise, kaide ile seyirdim yolu arasındaki, daha alçak bir zemin kotuna sahip alandır (Lev. 46,2 Ek I,8 vdd.). Bu alan, kesintiye uğramaksızın kaide etrafını çevrelemektedir. Günümüzde, kuzeydoğuda kaçak kazılarla tahrip edilmiş ve düşmüş birkaç iri bloğu barındıran zemin (Lev. 40,1. 46,2 Ek I,8 vd.), diğer bölümlerde iki farklı boyutta ve düzgün yerleştirilmiş tuğla plakalar (Lev. 45,1 vdd. Ek I,8) yanında özensiz konumdaki çatı kiremidi parçaları (Lev. 45,3 Ek I,8) ile kaplıdır. Farklı döşeme malzemeleri ve harç içeriği yanında, işlevsel özelliğe sahip güneydoğudaki çörtlenin bu zemin kaplaması ile kapatılmış olması, günümüz zeminin özgün olmadığını, sonraki kullanımlardan kaynaklandığını göstermektedir. Özgün zeminin düzeyi her ne kadar çörtlenlerin konumu ile saptanabilse de, yapılacak kazı öncesi niteliği

¹³⁶ Örneğin krş. Halikarnas Mausoleumu (kaynakça için bkz. yuk. dn. 66), Knidos Aslanlı Mezar (kaynakça için bkz. yuk. dn. 69), Turgut-Piramidal Mezar (Gümüş, age. 17. 29. Çiz. 10) ve Roma Dönemi Mausoleumları (Örn. Roma’daki Augustus Mausoleumu: Toynbee Res. 52) .

¹³⁷ Bu kaidenin yuvarlak üst yapıdan daha yüksek olduğu ve üzerinde bir heykel taşımış olabileceği, bilinen Roma örnekleri ışığında Fellmann tarafından da dile getirilmiştir: Fellmann, 79. Fellmann’ın ikinci bir heykel önerisinde bulunduğu üst kata giriş kapısının sahanlığında ise buna yönelik iz bulunmamaktadır. Yukarıya çıkışı engelleyeceğinden, burada bir heykelin varlığı söz konusu olmamalıdır.

konusunda kesin görüş bildirmek doğru olmayacaktır. Olası olan, alttaki mezar odası göz önüne getirildiğinde, özenli bir izolasyona sahip taş malzemedir. Bu alanın, Kent Roma örneklerinde izlendiği gibi doldurularak bir tümülüs görüntüsü kazandırılmış olması¹³⁸ olasılık dışı değildir.

¹³⁸ Crema, 442 vdd. Res. 258 vdd.; Gros, 422 vdd.; Eisner, 164 vdd. Ek I-4; von Hesberg, 94 vdd.

VII. KULLANIM SÜRECİ

Yukarıdaki “Rekonstrüksiyon” bölümünde, Hıdırlık Kulesi’nin Roma Dönemi’nde bir mezar yapısı işlevine yönelik inşa edildiği, alt kattaki nişler içinde olasılıkla, mezar sahibi ve yakınlarının defnedildiği lahitlerin yer aldığı, üst katın ise mezar sahibinin yüksek bir kaide üzerinde duran heykeli ile donatılmış olabileceği önerilmiştir.

Bu işlevini Geç Antik Dönem’in sonuna kadar sürdüren yapı, Hıristiyanlığın tüm antik dünyaya egemen olması ve çok tanrılı dinin yasaklanması ile ortaya çıkan köklü kültürel değişim sonucu en geç İ.S. 4. yy. sonlarında ve en azından pagan mezarı işlevini yitirmiş olmalıdır. Yapı, zamanı günümüz verileri ile kesin olarak saptanamasa da, olasılıkla 7. yy.’da savunma sisteminin bir parçası haline getirilmesi ile farklı bir amaca hizmet etmeye başlamıştır¹³⁹.

Yapı bu süreçte, lahit, altar ve heykel gibi donanımları dışında özgün özelliklerini korumuş, bu kullanım evresinin amacına yönelik bazı eklemeler ve değişikliklere uğramıştır. Erken Bizans Dönemi ile başlayan ve günümüzde de süren yapılaşma ve çevre düzenlemesi sonucunda anıtın bulunduğu alan özgün görünümünü ve zemin düzeyini yitirmiştir.

Akdeniz’in doğu kıyılarının İ.S. 7. yy.dan itibaren Arap ve Pers akınlarına uğraması ile birlikte bazı kentler terk edilmiş bazıları ise, var olan sur sistemini güçlendirmiş yada yeni sur duvarları ile donatılmıştır¹⁴⁰. Antalya’nın da bu dönemde var olan sur duvarlarının anıtsal kent kapıları dahi kapatılarak güçlendirildiği, 10. yy.’da dış sur niteliğinde ikinci bir sur duvarı ile donatıldığı saptanmıştır¹⁴¹.

¹³⁹ Hellenkemper – Hild, 33’e göre genişletilen kent surlarının Hıdırlık Kulesi’ne bağlanması 4. veya 5. yy.’da gerçekleşmiş olmalıdır. 20. yy.’a kadar kesintisiz olarak savunma amaçlı kullanılan yapının, bu süreçte ve kullanımda özenli bir şekilde aziz veya melek freskleri ile donatılmış olması olanaksızdır. Kente yönelik ilk Arap tehdidinin 680/690 yıllarına tarihlenmesi nedeniyle (Hellenkemper – Hild, 301), Attaleia surlarının 7. yy.’da genişletilmiş, Hıdırlık Kulesi’nin de bu döneme kadar kent dışında, olasılıkla da nekropolde yer almış olduğu; henüz 4.-6. yüzyıllarda ise bir Hıristiyan (aziz?) mezarına yada dinsel yapıya dönüştürülmüş olduğu daha büyük bir olasılıktır.

¹⁴⁰ G. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi (1991) 102 vdd.; Hellenkemper – Hild, 333.

¹⁴¹ Bu konuda genel olarak bkz. Okatan 1 vdd.; Hellenkemper – Hild, 302.

Hıdırlık kulesinin Roma Dönemi içerisinde kent dışında yer alan bağımsız bir mezar anıtı olduğu ve bu dönemde kent surları ile bütünleştirildiği göz önüne alındığında 7. yy.daki faaliyetlerde yalnızca kent surunun güçlendirilmediği bunun yanında Hıdırlık Kulesi'ne kadar genişletildiği anlaşılmaktadır¹⁴².

Gerek eski harita ve fotoğraflar gerekse yapı üzerindeki kalıntılar, Hıdırlık kulesinin doğu ve batı köşelerde sur duvarına bağlandığını göstermektedir. Yapının doğu köşesindeki sur duvarına ait bölüm günümüzde tamamen uzaklaştırılmış olup buna ilişkin veriler sadece yuvarlak üst yapı üzerinde izlenebilmektedir. Batı köşeye eklenen sur duvarının ise, yapının kuzeybatı duvarı hizasında falez kıyısına kadar uzandığı, buradan da yaklaşık dik bir açı ile kıyı boyunca limana doğru yöneldiği görülmektedir. Eski fotoğraflarda ve yapıdaki mevcut izlerden batı köşeye birleşen duvarın yapıya bağlandığı bölümlerinin kalınlaştırıldığı göze çarpmaktadır (Lev. 5,1 vdd. 6,1 vdd. 79 vdd.). Doğu köşede izlenmeyen bu kalınlık, batı köşedeki duvarın özellikle üst yapı bedenine dik olarak bağlanmamasından, bunun da inşaat sırasında olası statik sorunlar doğuracağından düşünülmemesinden kaynaklanmış olmalıdır. Yapının sur sistemine dahil edilmesi ile üst yapının sur dışına bakan seyirdim yolu da bu kapsamda yeniden düzenlenmiş, büyük çoğunluğu ortadaki kaide bölümünden alınan bloklarla seyirdim yolu kapatılarak 4 blok dizisi ile yükseltilmiştir. Bu yeni yükselti düzeyi savunma işlevine büründürülen kulenin bu dönemdeki seyirdim yolu işlevini üstlenmiştir. Zira, eski fotoğraflarda izlenen görüntülerde bu bölümde günümüzde görünmeyen ve olasılıkla den-danlar içermeyen bir korkuluk duvarının daha var olduğu, sur duvarlarının den-dan yüksekliklerinde bu hizaya kadar yükseldikleri izlenebilmektedir (Lev. 5 vd.)¹⁴³. Kule üzerinden sur duvarlarına geçişi sağlayan kapı açıklıkları günümüzde hala açıkça izlenebilmektedir.

¹⁴² Hıdırlık kulesinin Roma Dönemi'nde kent surları dışında kalmış olması bu bölümde kent surlarının bilinen güzergahından (Lev.1,1 vdd) daha içerde uzanmış olması gerektiğini göstermektedir. Fikri Erten'in kent surlarını gösteren haritasında (Lev. 1,2) günümüzde Büyük Şehir Belediyesi hizmet binası karşısındaki Kadirpaşa Sokak'ın bulunduğu noktada kent surunun diğer bölümlerde görülen kalınlığını yitirdiği bu noktadan itibaren Hıdırlık kulesine doğru daha ince ve düz bir sur duvarının uzandığı görülmektedir. Bu durumda Roma Dönemi surlarının bu farklılığın izlendiği noktada Hıdırlık Kulesi'nin çok daha kuzeydoğusundan geçerek kule ile liman arasındaki bir noktada, liman üzerinden gelen sur duvarı ile birleşmiş olması gerekmektedir.

¹⁴³ Ayrıca krş. Paribeni – Romanelli, 39 vdd. Res. 2; Hellenkemper – Hild, 333.

Bu değişiklikler sırasında Roma Döneminin, üst yapının kuzeydoğu bölümünde kalan ve kent içine bakan bölümündeki seyirdim yolu özgün haliyle bırakılmış sur duvarlarının üst yapıya bağlandığı noktalarda kademeli bir şekilde yükseltilerek yeni seyirdim yoluna çıkış sağlanmıştır.

Yapı genelinde bazı özgün yanların değişikliğe uğratıldığı bu dönemde üst yapı ortasındaki kaide ve etrafındaki zeminde de değişiklikler yapılmış olmalıdır. Yukarıda “Rekonstrüksiyon” bölümünde de söz edildiği gibi daha yüksek olması gereken kaide birkaç blok dizisinin alınması ile alçaltılmış olmalıdır. Yeni işlevi ile birlikte bu bölümün kullanılıp kullanılmadığı kesin değildir. Ancak, Lanckoronski’nin de belirttiği gibi savunma sistemlerinin bir parçası olan mancınık benzeri bir aracın bu kaide üzerine yerleştirilerek kullanılmış olması olasıdır¹⁴⁴.

Kaide etrafındaki alçak yüzeye sahip alanın günümüzdeki zemin kaplamasının hangi dönemden kaynaklandığını saptamak olası değildir. Alt kattaki, Roma Dönemi mezar odasının savunma yada dinsel mekan işlevini üstlendiği bir dönemde günümüzde de derzler arasından sızan yağmur sularının engellenmesi için, bu zeminin görüldüğü haliyle düzenlenmiş olması gerekir. Farklı tuğla boyutlarının ve formlarının yanında bunlarının altında üç farklı harç katmanı ile bu zeminin değişik dönemlerde onarıldığı gözden kaçmamalıdır. İlk döşemenin, yapının mezar işlevini yitirmesi dolayısıyla yukarıda belirtildiği gibi henüz sur sistemine katılmadan önce “Hıristiyanlaştırılarak” kutsal amaçlı kullanıldığı varsayılır ise Erken Bizans Dönemi’nde oluştuğu ve bu sırada derz açılmalarından kaynaklanan su sızmalarını önlemeye yönelik olduğu düşünülebilir. Bu esnada çörtlenlerin ikisi işlevini sürdürürken, güneybatıdaki ise ilginç bir şekilde zeminin bu noktada yükseltilmesi ile kapatılmıştır. Bunun nedeni bu yöndeki çatı izlerinin bazı harç kalıntılarının da (Lev. 45,2 vd. 50. 55-57) işaret edebileceği gibi, bir mekanın eklenmiş olması yada alt yapının bu cephesinin ortasında tahrip olan bölümün gelişi güzel kapatılması ve yoğun su akışının bu bölümde engellenmek istemesi olabilir¹⁴⁵. Bugün hala işlevinin sürdüren işlevinin sürdüren çörtlenin üzerinde seyirdim yoluna kadar dikine

¹⁴⁴ von Lanckoronski 26.

¹⁴⁵ Yapının “Fotoğraflarla Eski Antalya 1910-1974”. Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayın No 11 (2002) 59’da yayınlanan bir fotoğrafında güneybatı cephesindeki açıklığın sadece alt yarısında moloz duvar izlenebilmektedir. Bu yayında 1930 yılına tarihlenen fotoğraf, sur duvarının Paribeni-Romanelli’nin 1916 yılı fotoları ile karşılaştırıldığında 1916 öncesi olmalıdır. Bu açıklığın belirli bir dönemde geçiş olarak kullanılmış olması olasıdır, zira açıldığı nişin taban blokları da taşınmışlardır.

uzanan olukların işlevini de saptamak zordur. Benzer bir oluğun, kapatılmış olan çörtlen üzerinde bulunmaması bu olukların yapının Roma Dönemi'ndeki, yani özgün işlevinde var olmadıklarına işaret eder. Bu oluklar Lanckoronski'nin de dikkatinin çekmiş ve metal yada pişmiş toprak tahliye künkleri için oyuldukları belirtilmiştir¹⁴⁶. Bu durumda bu künklerin seyirdim yolu üzerinde biriken yağmur sularının toplu tahliyesi akla gelmektedir, ancak bu durumda seyirdin yolunun içe bakan kenarının birkaç cm. de olsa yükseltilmiş, seyirdim yolunun sığ bir kanal şeklinde oluşturulmuş olması gerekmektedir. Bloklar üzerinde buna ilişkin bir iz saptanamaması yanında bu bölümün genişliğinin az olması buna olanak tanımamaktadır. Akla gelen en yakın olasılık günümüzde aynı seviyeye sahip seyirdim yolu ve kaide arasının doldurulmuş ve üzerinin suya karşı yalıtılmış olmasıdır. Böyle bir durumda üst yapı içinde biriken su çörtlenlere doğru eğimli zeminde söz konusu künkler ve çörtlenler aracılığı ile yapı dışına tahliye edilmiş olmalıdır¹⁴⁷.

Yapının sur sistemine bağlanması yalnızca üst yapı içinde değil yapının diğer bölümlerine de yansıyan değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Büyük olasılıkla Roma Döneminde taş malzeme kullanılarak yapılan ana girişteki kapı kanatları sürekli kullanıma yönelik olarak ahşap kanatlarla değiştirilmiş olmalıdır. Mezar odasındaki lahitler buradan uzaklaştırılmış, bu mekan savunmaya yönelik araç gereç ve nesnelerin depolanması ve askerlerin barınması gibi günlük kullanıma yönelik şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Kuzeybatı nişin sağ köşesindeki iki blok çıkartılarak bu mekan üst kata çıkan merdivenli koridora açılmıştır. Aynı zamanda yapının kuzeybatı cephesinden söz konusu koridora

¹⁴⁶ von Lanckoronski 26.

¹⁴⁷ Hıdırlık Kulesi, 1840 yılında H. Barlett tarafından çizilen bir Antalya gravürü üzerinde (Lev. 3,2), silindirik kütlelerin tamamını kaplayan konik bir çatı ile betimlenmiştir: Pechlivanidis, metinresim 121 üst. Bu gravürde, kentin diğer yapılarında da benzer çatı görülmektedir. Çatılar dik formu, geniş ve yukarı kalkık saçakları ile kentin geleneksel çatı yapılarından öte, Uzakdoğu çatılarını anımsatmaktadır. Üst yapının kuzeydoğuya bakan bölümündeki bazı den-dan ve korkuluk blokları üzerinde karşımıza çıkan girintiler, duvarın bu yönde alçak bırakılması, dolayısıyla böylesine bir çatı söz konusu olduğunda çatıyı bu yönde taşıyan ahşap desteklerin sabitlenmesi amacına yönelik olabilir. Bu girintilerin düzensiz ve farklı formda olmaları yanında, Hıdırlık Kulesi'ndeki bu çatıya hiçbir gezginin aktarımında rastlanılmaması nedeniyle bir fantezi ürünü, gravür sanatçısının bir eklentisi olarak da değerlendirilebilir. Ancak, bu çatının varlığı göz önüne alınsa dahi, bu künkler yapı içinde kalacağından işlevlerini yitirir ve bir anlam ifade etmezler.

açılan kapı örülerek işlev dışı bırakılmış olmalıdır¹⁴⁸. Kapı ile sonradan açılan geçenek arasındaki sahanlık merdivenlere rahat ulaşımı sağlamak ve aradaki yaklaşık 0,90 m. kot farkını ortadan kaldırmak amacıyla günümüzde olduğu gibi sıkıştırılmış toprakla doldurulmuştur.

Her ne kadar kent içine bakan yönde kalsa da ikinci katın ana giriş üzerinde bulunan kemerli girişi de iki kanatlı bir kapı ile kapatılarak içte de güvenlik önlemleri alınmıştır.

Yapının değişik yerlerinde, kentteki köklü din değişikliğine işaret eden izler de bulunmaktadır. Yapı genelinde 5 adet kazınmış halde haç betimlemesine rastlanılmıştır. Genelde yüzeysel, özensiz ve gelişi güzel konumlanan bu haçlar mekanın dinsel içeriye kavuşturulmasından öte, Hıristiyanlık döneminde kullanılan pagan yapılarının “vaftiz edilmesi”ni simgeliyor olmalıdırlar ve bu olgu ile sıkça karşılaşılmaktadırlar¹⁴⁹. Bu haçlardan en belirgin olanı ana giriş kapısının sağ sövesi iç yüzeyinde görülmekte olup, tipik bir “Malta Haçı” formunu yansıtmaktadır. Mezar odasının doğu köşesindeki bloklar üzerinde ve üst kata çıkan merdivenin sol duvarı üzerinde düzensiz konumda ikişer haç yer almaktadır.

Yapının dinsel amaçlı kullanımına işaret eden asıl izler ana mekanın özellikle kuzey ve doğu köşelerindeki duvarlarda göze çarpmaktadır. Bu duvarlarda halen korunan oldukça düzgün bir yüzeye sahip ve ince gözenekli agregalardan oluşan sıva katmanları üzerinde bazı boya kalıntılarına rastlanmakta ve bunlar arasında bir havari yada meleşti simgeleyen hale betimlemeleri üç farklı duvarda açıkça seçilebilmektedir (Lev. 23,2 vdd.). Bunlardan birinin yanında bir θ (Theodoros?) harfi açıkça görülebilmektedir (Lev. 23,7)¹⁵⁰. Ayrıca, doğu köşenin kuzey duvarı üzerinde yakın döneme ait ve açıkça okunamayan siyah renkli yazılar arasında XP (Christus) ifadesi seçilmektedir. Güneydoğu duvarı üzerindeki hale betimlemesi içinde görülen ve baş etrafında haç izlenimi veren boya kalıntıları, burada

¹⁴⁸ 1916 yılına ait fotoğraflarda, bu kapının kullanıldığı görülmektedir (Lev. 6,3): Paribeni – Romanelli, Res. 3; Yılmaz, Res. 334. Kapı açıklığı molozlardan arındırılmış olup, yapıya uzanan bir yol göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, günümüzdeki kapı dolgusu 20. yy. başlarına aittir.

¹⁴⁹ Benzer durum Hadrianus Kapısı’nda da gözlemlenmiştir: Okatan, 29 vd. dn. 158.

¹⁵⁰ Hellenkemper ve Hild’e göre, kent 1921 yılında dördü kullanılan 12 Yunan-Ortodoks kilisesine sahipti ve kentin güneyinde, yapım zamanı bilinmeyen bir Aziz Theodoros Kilisesi yer almakta idi: Hellenkemper – Hild, 325 no. 6.

İsa'nın (Pantokrator) betimlenmiş olabileceğini düşündürse de, bu tür ayrıntıların kesin yorumu temizlik yapılmaksızın olası değildir¹⁵¹. Zamanı kesin olarak saptanamasa da, yapının büyük olasılıkla 4.-6. yy.'da dinsel bir amaca hizmet ettiği¹⁵², yapı içinde halen duran profilli kaidenin de bir altar olarak kullanılmış olabileceği düşünülmelidir¹⁵³.

Alt kata giriş kapısının üstünde ve tam merkezinde rastlanan iki tarafa kırılmış bir çatı izi (Lev. 8,1. 55) yapıya eklenen, ancak kesin oluşum zamanı saptanamayan diğer bir elemana işaret etmektedir. Kireç, ince kum ve kiremit kırığından oluşan harç kalıntıları, en erken 1920'li yıllarda çekilen fotoğraflarda izlenebilen (Lev. 5,3. 79 vd. 84), olasılıkla 1930'lu yıllardaki sur yıkımı sonrası yapıdan sökülen ek bir mekandan kaynaklanmaktadır. Yan duvarları kapı sövelerini kapatan, çatısı ile bu girişi tamamen içine alan bu mekan, kapı ve söve kalınlıkları göz önüne alındığında yaklaşık 0,50 m. kalınlığında duvarlara, dışta ise yaklaşık 3,5 m. genişliğe sahip olmalıdır. Yapının hiçbir çizimsel betimlemede izlenememesi nedeniyle yapı bedeninden hangi uzunlukta çıkıntı yaptığı saptanamamaktadır¹⁵⁴. Rahat bir girişe olanak sağlayan yüksekliği ise, eklentinin günümüz zeminden daha alçak bir zemine oturması nedeniyle 3,5 m. civarında olmalıdır. Fotoğraflarda izlenebilen diğer bir ayrıntı ise, bu mekanın kemerli bir girişe sahip olduğudur. Bu mekanın yapı girişine eklenmesi ile, yapının özgün girişi önüne korunaklı bir yapı kazandırılması amaçlanmıştır. Kapı sövelerinin dış kenarları yakınında izlenen yatay kilit yuvaları göz önüne alındığında, bu sırada özgün kapının kullanılmadığı, kapının ek mekan içinde kalan orijinal söveler önüne taşınarak dışa açılan iki kanattan oluştuğu, bunlarında söz konusu kilit ile arkadan sabitlendiği ortaya çıkmaktadır. Böylesine güçlü bir kilit sisteminin dinsel mekanlarda geleneksel değildir; ayrıca, sürekli barınılan mekan olmamaları nedeniyle gereksizdir. Savunma sistemine bağlı kapılarda ise sıkça kullanılmıştır¹⁵⁵. Kilit sisteminin oluşturulması, yapının savunma sistemine bağlandığı İ.S.

¹⁵¹ Antalya araştırmacılarından H. Çimrin, 1960'lı yıllarda bu betimlemelerin daha iyi seçilebildiğini belirtir: Çimrin, 109 vd. "*Hıdırlık Kulesi'nin içinde freskler vardır. Biz çocukken, buraya girer, duvara bir kova su serpip, fresklerdeki bir papaz resmini ortaya çıkarırdık*". Bu durum, Cumhuriyet Gazetesi yazarı D. Som'un 3 Şubat 2003 tarihli, "Antalya'nın Sessiz Kulesi: Hıdırlık" adlı makalesine de konu olmuştur.

¹⁵² Bu konuda bkz. y. dn. 139.

¹⁵³ F. Erten, yapının "bir rivayete göre, vaktiyle Yunan'daki aziz ismine izafeten kilise olarak kullanıldığını" belirtmektedir: Erten, 36 vd.

¹⁵⁴ Genel bir oranlamaya göre, bu uzunluk yaklaşık 2,5 m. olmalıdır.

¹⁵⁵ Örneğin Trebenna Akropolü giriş kapısında aynı sisteme rastlanmıştır: N. Çevik - B. Varkıvanç - S. Bulut - İ. Kızılgut, AW 35, 2004-1, 41 vdd. Res. 3; Çevik - Varkıvanç - Akyürek, 122 Res 27 vd.

7. yy.'a kadar uzanabilir. Bu tarih ek mekanın oluşumu için bir kıstas olmasa da, dışta bir kapının oluşması bu mekan olmaksızın anlamsız görünmektedir; dolayısıyla da bu mekanın yapıya daha önce, yani henüz 4. yy.'da Hıdırlık Kulesi'nin "Hıristiyanlaştırıldığı" bir dönemde eklenmiş olması olası görünmektedir¹⁵⁶. Eklenmesindeki amaç ise, tüm kutsal mekanlarda olduğu gibi, asıl mekanı doğanın dış etkenlerinden daha fazla korumak olmalıdır. Bu yapı, anlaşıldığı kadarı ile –olasılıkla onarımlarla- yüzyıllarca varlığını korumuş, doğal aşınma ve kayıplar yanında, 1914 yılında başlayan¹⁵⁷, özellikle 1930'lu yıllarda hızlanan sur duvarlarının yıkımına yönelik uygulamalar sırasında yapıdan uzaklaştırılmıştır.

Ana cephedeki kapının sol tarafında, silme altından itibaren 4. ve 5. blok sıralarının birleştiği derzde karşılaşılan hatıl delikleri de (Lev. 9. Ek I,15 vd.), olasılıkla girişteki bu değişiklikler sırasında yapıya eklenen sundurma benzeri ahşap bir konstrüksiyona işaret etmektedir.

Yapının, kentin İslamlaşması ile savunma işlevini sürdürmüş olması gerekmektedir. Bu dönem kullanımına ait izler yok denecek kadar azdır ve yapı genelinde sadece alt katın kuzeydoğu cephesindeki bazı bloklar (KD/1-2, KD/1-3, KD/2-2, KD/3-2 KD/3-3) üzerinde yer yer ince bir katman halinde korunan sıva üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Lev. 10,1 vdd.). Bu katman üzerindeki 20-30 cm²'lik bir alan içerisinde göze çarpan beyaz üzerine kırmızı renkli boya ile yapılmış bölünmeler, düzenli bir zikzak bezemesini yansıtmaktadırlar. Antalya yöresinde de sıkça karşılaşılan bu bezekler, Selçuklu Dönemi'nin özellikle saray, köşk, hamam gibi kraliyet binalarına özgüdür¹⁵⁸ ve Hıdırlık Kulesi yanında, yakın bölgedeki mezar¹⁵⁹ ve tiyatro¹⁶⁰ gibi diğer bazı antik yapıların Selçuklu Dönemi kullanımlarından benzer izler bulmak olasıdır. Bu ve sonrasındaki

¹⁵⁶ Krş. yuk. dn. 139.

¹⁵⁷ Paribeni – Romanelli, 9; R. Paribeni, ASAtene III, (1916-1920) 1921, 1 vd.; Hellenkemper – Hild, 324.

¹⁵⁸ İ. Ünal, Antalya Bölgesindeki Çinili Eserler (1976) Res. 22; R. Arık, Antalya'daki Selçuklu Bezeme Sanatlarında Merkezi Saray Stilinin Etkileri (1989) 15; L. Bulut, "Kabartma Desenli Samsat-Ortaca Seramikleri" Sanat Tarihi Dergisi 7, 1994, Res. 3 vd.; S. Redford, Ars Orientalis 23, 1994, 222; a. y., "Seljuk pavillions and inclusions in and around Alanya" KST 18.1, 1996, 453 vdd. Res. 6 vd.; a. y., S. Redford, Landscape and the State in the Medieval Anatolia, Seljuk Gardens and Pavillions of Alanya, Turkey. BAR 893 (2000); R. Arık, Kubad Abat Selçuklu Sarayı ve Çinileri (2000) Res. 53. 109. 222. 225. 227 vd.

¹⁵⁹ Selinus Traian Kenotafi: İ. Karamut, "Antalya Müzesi çalışmaları 2003" ANMED 2, 2004, 119.

¹⁶⁰ Aspendos Tiyatrosu Sahne Binası: von Lanckoronski, 119; E. Özgür, Aspendos (1988) 31.

dönemlerde, olasılıkla savunma sisteminin bir parçası olarak işlevini sürdüren yapının, konumu ve üst kat düzenlemesi açısından örneğin bir köşk yada cihannüma olarak kraliyet simgesi olması pek olası görünmemektedir. Bu bezemelerle kente egemen olma olgusu vurgulanmak istenmiş olmalıdır¹⁶¹.

Yukarıda, “Araştırma Tarihi” bölümünde sözü edilen araştırmalarda, yapının Osmanlı Dönemi ve sonrasındaki kullanımına veya işlevine ilişkin nesnel ipuçları bulmak olanaklıdır. Hirschfeld’in aktarımında, yapının 1874 yılında “*barut deposu*” olarak kullanıldığı belirtilirken¹⁶², F. Erten’e göre henüz Osmanlı Dönemi’nde “*eski devirlere ait zırh, ok ve şövalyelere ait silah ve savaş malzemeleri ile ilgili depo*” olarak kullanılmıştır¹⁶³.

Yapının kullanımı konusundaki en son aktarım 1955 tarihli olup, Antalya Belediyesi’nin sözü edilen bir anıt fişinde belediyenin malzeme deposu olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Günümüzde genel kullanıma kapalı olan yapı, Büyükşehir Belediyesi’nin sınırlı sürelerde düzenlediği kültürel ve sanatsal etkinliklerde (Lev. 20,3) ziyarete açılmaktadır.

¹⁶¹ Zikzak betimlemelerini aynı anlamda Alanya Kalesi giriş kapısında da bulmak olasıdır.

¹⁶² Hirschfeld 714; Hellenkemper - Hild, 322 dn. 322.

¹⁶³ Erten, 36 vd.

VIII. RÖLÖVE – RESTORASYON - RESTİTÜSYON PROJELERİ

VIII.1. Rölöve

VIII.1.1. Rölöve çizimleri

VIII.1.1.1. Arazi Çalışması

Yapının belgeleme çalışmaları, arazi eskizleri, arazi ölçüm ve dökümleri, fotoğrafik belgeleme olmak üzere üç aşamada gerçekleşmiştir¹⁶⁴.

VIII.1.1.1.1. Arazi eskizleri

Birinci aşamada, 5 günlük bir çalışma ile ölçeksiz, kroki şeklinde arazi eskizleri hazırlanmıştır. Yapının +100, +750, +1250 m. kot planları ile silindir bölümündeki her bir taş sırasının planı olmak üzere; toplam 11 adet kat planı, 4 adet kesit, 8 adet kısmi kesit, 4 adet cephe, 2 sistem detayı ve buna bağlı nokta detayları olmak üzere yapının toplam 29 pafta ölçeksiz eskizleri hazırlanmıştır.

VIII.1.1.1.2. Arazi ölçüm ve dökümleri

İkinci aşamada, değişik zaman dilimlerinde olmak üzere, en az üç kişilik ekiplerle toplam 2 aylık bir çalışma ile arazi ölçümleri tamamlanmıştır. Bu aşamanın ilk ölçümleri, optik/elektronik aletlerle (Total Station “elektronik açı ve mesafe ölçer”, jalon, prizma) yapılmış, toplam 882 poligon noktası ölçülmüştür. Bu noktalar eskizler üzerinde işaretlenmiştir. Yapının ve çevresindeki diğer yapıların, duvarların, sütun, top vb. elemanların arazi üzerindeki koordinatları noktasal olarak belirlenmiştir. Yine, optik/elektronik aletlerle, binanın, ± 000 (46,60), +750 (4,10) ve +12,50 (59,10) m. kotlarından sıfır hattı geçirilmiş, tüm cephe ve kesitler çizilirken, bu hatlar üzerinden ölçü alınmış ve ölçümlendirme yapılmıştır.

Planlar: Alt kat (± 000 m. kotu) planı ölçülürken, binanın içte ve dıştaki köşe noktaları, optik/elektronik aletlerle ölçülüp eskizler üzerine işaretlendikten sonra, diğer ölçüler elle basit aletler (metre) kullanılarak yapılmıştır. Her mekanın bütün duvar

¹⁶⁴ Bu çalışmalarda Z. Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon (1999) ve D. Kuban, Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu. Kuram ve Uygulama (2000) adlı kaynaklardan yararlanılmıştır.

yüzeylelerinin yatay ve mekanların diyagonal (çapraz) ölçüleri şerit metre yardımıyla alınmıştır. Ara kat (+750 m. kotu) planının ölçümü, alttaki kare kaide ile üstteki silindirik kütlelerin koordinatları, optik/elektronik aletlerle noktasal ölçüm yapılarak belirlenmiştir. Ancak, bu kattaki döşeme taşları çizilirken basit aletler kullanılmıştır. Üst kat (+1250 m. kotu) planı ölçülürken de optik/elektronik aletlerle noktasal ölçüm yapılmıştır. Fakat, kaide üzerindeki bloklar, seyirdim yolundaki taş blokları, yükseltile duvar üzerindeki taş blokları, tuğa döşeme kaplamaları v.b. yüzeylelerin ölçümü, elle basit aletler (metre, şakül) kullanılarak yapılmıştır.

Silindirik kütlelerin alt taban silmesinden başlayarak, üst saçak silmesi de dahil olmak üzere toplam 10 sıra kesme taş sırasının yatay ölçüleri elle basit aletler kullanılarak yapılmıştır. Alt silme ve bunun üzerindeki ilk 4 sıradaki elle uzanılabilen taş sıralarının yatay uzunlukları, bloğun merkezinden ölçülmüştür. Ancak, 4. sıranın üzerindeki taşlar ise şu şekilde ölçülmüştür: İki taş bloğunun birleştiği noktaya, ucuna 500 gr ağırlık bağlanmış demir bir çubuk uzatılarak bulunan iki blok arasındaki izdüşümler ölçülerek blokların yatay uzunlukları bulunmuştur.

Kesitler ve görünüşler: Binanın içinden ve dışından geçirilen ± 000 (46,60), +750 (54,10) ve +12,50 (59,10) m. kotlarındaki sıfır hatlarını kullanarak, ölçümler elle, metre ve şakül kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca, hem kesitlerde hem de görünüşlerde taşlar üzerindeki delikler, çatlaklar, kalıntılar yerinde işaretlenmiştir.

VIII.1.1.1.3. Fotoğrafik belgeleme

Yapı ayrıntılı olarak, Canon EOS 300D, Canon Power Shot A40, Fuji E995, HP Photosmart 945, Kodak DC280 ve Orite VC-3210 marka dijital fotoğraf makineleri ile toplam 400 poz çekilerek belgelenmiştir. Çekimler farklı zamanlarda ve farklı hava koşullarında yapılmıştır. Örneğin, özellikle yapının alt katında yaşanan su sorununu görmek için yağmurdan sonra da yapının içi ayrıntılı olarak belgelenmiştir. Bahsedilen fotoğraflardan yapıyı tanıtan 136 adet fotoğraf seçilmiş ve bir fotoğraf albümü hazırlanmıştır.

VIII.1.1.2. Ofis Çalışmaları

Eskizler üzerindeki ölçüler tamamlandıktan sonra tüm çizimler AutoCAD programında bilgisayar ortamında hazırlanmıştır. Çizimler, 1 adet 1/2000 ölçekli Kaleiçi genel vaziyet planı, 1 adet 1/200 ölçekli vaziyet planı, 3 adet 1/50 ölçekli kat planları, 9 adet 1/100 ölçekli kat planları, 4 adet 1/50 ölçekli kesitler, 7 adet 1/50 ölçekli kısmi kesitler, 4 adet 1/50 ölçekli görünüşler, 2 adet 1/20 ölçekli sistem detayı, 5 adet 1/10 ölçekli nokta detayı ve 1 adet 1/5 ölçekli nokta detayı olmak üzere, 70x80 cm boyutlarında toplam 19 pafta rölöve çizimleri hazırlanmıştır.

VIII.1.2. Analizler

Rölöve çizimleri üzerinden, 1/200 ölçekli 1 adet vaziyet planı ve 1/100 ölçekli 3 adet kat planı, 4 adet kesit ve 4 adet görünüş olmak üzere, A3 boyutunda toplam 12 adet malzeme analizi paftaları ve 12 adet de malzeme ve strüktürde oluşan sorunlar analizi paftaları hazırlanmıştır.

VIII.1.2.1. Malzeme Analizi

Temel yapı malzemesi olarak yapı duvarlarında kesme traverten taşı kullanılmıştır. Kesme taş blokları az ve çok gözenekli olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Özellikle, kuzeybatı cephesinin (Lev. 14,1. 56) kaide bölümündeki kapı üstüne kadar olan taş sırası, kaide üstündeki saçak silmesi ve bu silmenin üstünde silindirik üst yapının oturduğu zemini oluşturan taşlar oldukça gözeneklidir. Hatta, kaide bölümündeki ilk üç sıra taş aralarına ve kısmen de taş yüzeyindeki boşluklara kiremit kırığı katkılı kireç harcıyla dolgu yapılmıştır. Kuzeydoğu cephesinde den-danları oluşturan bloklar (Lev. 7,2-4. 14,1. 55 vd.), saçak silmesi üstünde cephenin sol tarafındaki bloklar ve cephenin sağ taraftaki saçak silmesi bloğu da çok gözenekli bir yapıya sahiptir. Güneybatı cephesinde (Lev. 12,1 vdd. 58) ise, cephenin sol köşesindeki 3 adet saçak silmesi bloğu ve yine aynı sırada sağ köşeye yakın bir blokta çok gözeneklidir. Güneydoğu cephesinde de saçak silmesinin sol köşedeki 3 bloğu ile ortadaki mazgal penceresinin sağ yanında ve bunun her iki yanında birkaç blok taş ve güneybatı cephesine birleştirilmiş olan sur duvarı parçasının kesme taş blokları da çok gözenekli taşlarla örülmüştür. Ayrıca, alt kattan silindirin oturduğu kota çıkışı sağlayan merdivenin taşları (Lev. 48 vd.) ve üst katta (Lev. 41,1 vdd. 50) dairenin

merkezine yerleştirilmiş kare platformu oluşturan taşların da çok gözenekli olduğunu görülmektedir.

Yapının, sur duvarlarına birleştirilerek burç olarak kullanılması aşamasında özellikle üst katta (Lev. 41,1. 50. 52) yoğun olarak aynı cins moloz taş kullanıldığını görülmektedir. Moloz taşlar, kiremit katkılı kireç harcıyla sırasız olarak örülmüştür. Ayrıca, sur duvarının kalıntıları olarak, ara katta (Lev. 33,1. 49) batı köşede döşeme üzerinde ve güneybatı cephesine (Lev. 44,2 vd. 50) birleştirilmiş olan sur duvarı üzerinde de kiremit katkılı kireç harcıyla bağlanmış moloz taşlara rastlanmaktadır.

Üst katta, geç dönemde yapıldığı anlaşılan ve iki farklı boyutta taban tuğlalarını görülmektedir. Bir kısmı 30x30x4 cm. boyutlarında kare ve bir kısmı da 34x24x4 cm. boyutlarında dikdörtgen forma sahiptir (Lev. 45,1 vdd. 50).

Kuzeydoğu cephesinde, giriş kapısının hemen üstünde, bu duvar yüzeyine daha önce kırma çatılı bir yapının eklendiğini gösteren kireç harcı kalıntıları vardır (Lev. 8,1. 55). Aynı harçtan, güneybatı cephesinin sol tarafında cephe ortasında da görülmektedir.

Güneybatı cephesinin merkezindeki büyük delik, sırasız moloz taşlar ve çimento harcıyla örülerek kapatılmıştır (Lev. 12,4. 58). İçte ve dışta yoğun bir şekilde çimento harcı kullanılmıştır. Çimentonun bir başka kullanıldığı yer ise, üst katta moloz taşlar ve devşirme bloklarla örülerek yükseltilmiş olan duvarın üstünün şapıdır. (Lev. 46,3 vd. 50).

Kuzeydoğu cephesinin kaide bölümünün sol üst köşesinde, 4 blok taş üzerinde, bir kısmı yanmış bir kısmı da görünemeyecek kadar silik durumda olan geometrik (saç örgüsü) bir formda işlenmiş, boya izlerine rastlanmıştır (Lev. 10,1 vdd. 55). Süslemeler, ince bir sıva üzerine kırmızı boya ile yapılmıştır.

Yapının geneline baktığımız zaman, sıvanmamış olduğu söylenebilmektedir. Ancak iç mekanda, ana mekanın kuzeydoğu tarafındaki duvarlar üzerinde sıva katmanlarına rastlanır. Hatta bu sıvalar üzerinde çok silik bir şekilde hale taşıyan çeşitli figürlerin olduğu

da görülmektedir (Lev. 23,1 vdd. 52 vd.). Bunlar, Çimrin'in¹⁶⁵ fresk kalıntıları olarak yorumladığı figürlerdir.

Yapıya yakın zamanda yapılan müdahalelerden birisi de, ana giriş kapısı ve kaide üstüne çıkışı sağlayan merdivenin hemen sonuna yapılmış olan demir kapı ve giriş koridorunun hemen sonundaki kapının ikiye ayrılmış ve kaymış olan lentosunu tutmak için yapılmış olan demir konstrüksiyondur (Lev. 17,1 vdd. 52-54).

Yapının zemin katında toprak ve çakıl dolgu nedeniyle yerde herhangi bir döşemeye rastlanmamıştır (Lev. 18,1. 48).

VIII.1.2.2. Malzemede ve Strüktürde Oluşan Sorunlar Analizi

VIII.1.2.2.1. Malzemede İzlenen Sorunlar

VIII.1.2.2.1.1. Malzeme kaybı (Lev. 48-58)

- *Taş yüzeylerinde kopma, yüzey kaybı ve parçalanma:* Taş yüzeylerinde kopma, yüzey kaybı ve parçalanma hem insan eliyle, hem de doğal şartlarla oluşmuştur. Kopma, yüzey kaybı ve parçalanma en yoğun şekilde kaide üstü saçak silmesinde görülmektedir. Ayrıca, yapının sonraki kullanımlarından kaynaklanan ve yapıya fiziksel olarak sonradan birleştirilen batı ve doğu köşelerdeki sur duvarı bağlantıları (Lev.11,1 vdd. 12,1 vdd. 13,1 vdd. 57 vd.), ana giriş kapısı önündeki kütle, bu kapının solundaki duvara birleştirilen yapılardan dolayı ana yapı dış duvar yüzeylerinde kopma, yüzey kaybı ve parçalanma görülmektedir (Lev. 8,1. 55).

Kuzeybatı cephesinin kapı hizasındaki ilk dört taş sırası ise, malzemenin çok gözenekli olması ve hava şartlarına açık bir alanda bulunması nedeniyle taş yüzeylerinde yoğun olarak yüzey kaybı ve parçalanma göstermektedir. Aynı şekilde, den-dan bloklarında, güneydoğu cephesindeki mazgal boşluklarının her iki yanındaki bloklarda (

165 Çimrin, 68'de, alt kattaki mekanın duvarlarında yüzlerce yıl su sızmasından dolayı kaybolmaya yüz tutmuş fresk kalıntılarında dolayı bazı kaynaklarca mezar olarak gösterilmiş olmasını dikkate almak gerektiğini belirtmektedir. Alt kat duvarları üzerindeki fresk kalıntılarının, çok az da olsa bir kısmı, günümüzde silik olarak görülebilmektedir.

Lev. 14,1 vd. 56), malzemeden ve hava şartlarından kaynaklanan kopma, yüzey kaybı ve parçalanmalar görülmektedir. Güneybatı cephesinin merkezindeki ve sur duvarının birleştiği sol yan duvarda bloklarındaki kopma, yüzey kaybı ve parçalanmalar ise insan eliyle oluşmuştur (Lev. 12,1 vdd. 58).

Mezar odasının, hemen hemen bütün duvar yüzeylerinde görülebilen yüzey kaybı ve parçalanmanın ana nedeni de malzemenin çok gözenekli ve boşluklu yapısıdır (Lev. 18- 20. 51-54). Blok taşlar, yukarıdan gelen yağmur suyunu emerek ve bir süre bünyesinde tuttuğu için taş, niteliğini yitirmeye ve parçalanmaya başlamıştır.

- ***Birim malzemede yok olma:*** Yapının orijinal halinde olması gereken, ancak çeşitli nedenlerle yok olmuş taşlardır. Alt katta giriş koridorunun sol duvarı üzerindeki boşluktaki bloklar (16,1 vdd. 48. 52), mezar odasının güneybatı cephesindeki moloz taşlarla tamamlanan duvarda ve bu duvarın bulunduğu nişin içindeki platformdaki bloklar (Lev. 18,3. 48. 51), sağ niş içinden üst kat merdivenine geçişi sağlamak için açılmış boşluktaki bloklar, silindirik kütlelerin ilk sırasını oluşturan toichobat bölümünün oturduğu sıranın merdiven yanlarında ve saçak uçlarındaki bloklar (Lev. 29 vd. 49); üst katta ise, güneybatı cephesi boyunca uzanan moloz taş duvar içinde kalmış olan den-dan bloklarının üst parçaları ve den-dan blokları arasındaki korkuluk blokları yok olmuştur (Lev. 4,2-4. 50).

- ***Tuğla kütle kaybı:*** Üst katta, ortadaki kare kaide ile seyirdim yolu arasında kalan düşük döşemeli alanın bir kısmı 30x30x4 cm.'lik, bir kısmı da 34x24x4 cm.'lik tuğlalarla kaplanmıştır. Ancak, bu tuğlaların bir kısmı mevcut durumda, bir kısmı da yok olmuştur. Yok olan bu tuğlaların boyutları, altta kalan harç tabakasından anlaşılabilir (Lev. 45,1 vdd. 50).

- ***Duvar yüzeyine açılmış çentikler:*** Duvar yüzeyinde, özellikle kesici bir alet kullanılarak açılmış çentikler vardır. Üç cephede karşımıza çıkar (Lev. 55-57). Kuzeydoğu cephesinde, kapının sağındakiler faskeslerin yarı yüksekliğindeki bloklardan başlayıp saçak silmesi altına kadar devam etmektedir. Kapının solunda ise, faskeslerin üst kısmını içeren sıra ve onun üstündeki sırada; ayrıca aynı cephede, üst kata çıkıştaki kapının solundaki duvar yüzeylerinde de görülmektedir. Kapı yanında açılmış olanlar, sıva tutturmak için açılan çentikleri akla getirmektedir. Çünkü bu cephenin sol üst köşesinde sıva üzeri boya kalıntılarına rastlanmıştır. Aynı teknikte açılmış çentiklere, güneydoğu

cephesinin alt katında, cephe merkezinin solunda ve yoğun olarak da sağında saçak silmesine yakın bir kotta rastlanmaktadır. Güneybatı cephesinde ise, cephenin sol tarafında saçak silmesi altında ve ona yakın sıralarda taş yüzeyine açılmış çentikler görülmektedir.

VIII.1.2.2.1.2. Malzemede Oluşan Sorunlar

Bazı küçük farklılaşmalar olmakla beraber, yapıda genellikle traverten kökenli taş malzeme kullanılmıştır. Ancak, bu malzemenin tabakalaşması, gözenekli durumunda tüm yapı ölçeğinde bir bütünlük yoktur. Bu durum, aynı cins taşın değişik noktalarda değişik bozulmalara uğramasının temel nedenidir. Taş malzemede çoğunlukla şu sorunlar görülür:

- **Taş yüzeylerinde çatlak oluşumu:** Taş blokları üzerinde, ileri derecede yapısal tehlike arz etmeyen kılcal çatlaklar oluşmuştur. Bunun nedeni de taşın gözenekli yapısı bünyesinde suyu tutması ve taşın niteliğini yitirmeye başlamasıdır. Yapı genelinde bloklar üzerinde yer yer çatlakları görmekteyiz (Lev. 59-69).
- **Yosunlanma:** Özellikle alt katta, mezar odası ve giriş koridorunun tonoz alt yüzeyleri ile yan duvar yüzeylerinde yoğun olarak izlenmektedir. Bu durumun asıl nedeni de, yapının üst kattan su alması ve bu suyunda gözenekli olan taş blokların içinde birikerek alt kata zaman içinde sızmasıdır. Blokların üzerinde oluşan büyük boşluklar da yosunların büyümesi için çok uygun bir ortam oluşturmaktadır (Lev. 59-65).
- **Bitkilenme:** Birim elemanların derzlerinin genişlediği yerlere ve blokların üzerinde var olan boşluklara giren toprak bitki oluşumuna neden olmaktadır. Bu oluşum, derzlerin daha da genişlemesine, bloklar yüzeyinde kılcal çatlaklar oluşmasına ve yapıdaki nemin sürekli olmasına neden olmaktadır. İç mekan haricinde, yapının genelinde yoğun bir bitki oluşumu gözlenmektedir (Lev. 29 vd. 33 vd.).
- **Renk değiştirme:** Yapının iç ve dış duvarlarında, çeşitli nedenlerle renk değişimleri gözlenmektedir. Bir süre toprak altında kaldıktan sonra kazılarak açığa çıkma; duvar, çatı vb. yapı elemanları eklenerek duvarın bazı bölümlerinin belirli süre hava şartlarına kapalı kalması; yağmur suyunun oluşturduğu gölcüklerin içinde kalma; yoğun suya maruz kalma

ve değişik su emme katsayılarına sahip olma; yangın geçirme v.b. nedenlerle yapı taşlarında renk değişimi görölmektedir. Özellikle, sur duvarının yapıya bağlandığı batı ve doğu köşelerdeki duvarların hava şartlarına uzun yıllar kapalı kalmasından dolayı, bu bölümdeki taşlar daha açık renktedir (Lev. 7,1-3. 11,1. 69. 67) Ana mezar odası ve giriş koridorunun bütün duvar yüzeylerinde (Lev. 62-65), tonoz altlarında, üst kata çıkış kapısının yan duvar yüzeylerinde ve tonozunda; dış cephede her iki saçak silmesinde ve alt saçak silmesinin altındaki sırada; çörtlenlerin altında yoğun su altında kalmaktan dolayı oluşmuş renk değişimi gözlenmektedir. Ayrıca, yapının güneybatı cephesinin batı köşesinde alt sıradaki blok taşlar bu duvar önünde oluşmuş yangından dolayı kararmış durumdadır (Lev. 69).

- **Derz boşalması:** Ana yapı blokları kuru duvar tekniğinde, kenet, dübel ve harç bağlantısı olmadan, iki blok arasında boşluk kalmayacak şekilde birbiri üzerine oturtularak örölmüştür. Dolayısıyla, orijinalde bloklar arasında derz bağlayıcısı yoktur. Ancak, kuzeybatı cephesinin görünen ilk 4 sıra taş yüzeylerinde ve taş arasında (Lev. 14,1 vd. 56. 67), zaman içinde çeşitli etkenlerle boşluklar oluşmuştur ve değişik zaman dilimlerinde de bu boşluklar kireç katlı bir harçla derz yapılarak doldurulmuştur. Ayrıca, yapının savunma sistemine dahil edildiği dönemde ilave edilen moloz taş duvar yüzeyleri derzleşmiştir. Ancak, yapı uzun yıllar onarılmadığı için, derzlerde açılma ve boşalmalar görölmektedir (Lev.12,1-2. 11,1. 41,1. 46,3. 61. 63).

VIII.1.2.2.2. Strüktürel Sistemdeki Sorunlar (Yapısal Sistemdeki Bozulmalar)

Yapının uzun yıllardır herhangi bir onarım görmemesi, yaşlanmanın getirdiği yıpranma, çevre koşullarının olumsuz etkileri, insan tahribatı v.b. nedenlere dayalı olarak, yapı taşıyıcı sisteminde aşığıdaki bozulmalar gözlenmiştir:

- **Strüktürel ayrılmalar:** Yapının iç ve dış duvarlarında, yukarıdan aşığıya doğru devam eden, taş blokları arasında kimi yerde 5-6 cm.'ye varan ayrılmalar gözlenmektedir. Özellikle yapının en hasar görmüş cephesi olan güneybatı cephesinde bu ayrılmalar çok net görölmektedir (Lev. 69). Bu cephenin merkezindeki strüktürel ayrılma, çörtlenin sol tarafında, silindirik üst yapının en üst bloğunda başlayıp, kaidenin görünen en son bloğuna kadar devam etmekte olup, ayrılmanın olduğu blok yüzeyleri öne doğru esneme yapmıştır. Ayrıca cephe merkezinde kaide üzerindeki bu ayrılmanın sağ ve sol yanlarında da saçak

silmesinin altından başlayıp kaide bölümünün yarı yüksekliğine kadar devam eden diğer strüktürel ayrılmalar da gözlenmektedir. Bu ayrılmaların en önemli nedeni, yapının bu cephesinde, strüktürel sistemini etkileyecek boyutta bir boşluk olmasıdır. Bu boşluk yakın zamanda moloz taşlar ve çimento içerikli bir harçla tamamlanmıştır. Ancak, bu yapının strüktürüne yönelik alınmış geçici bir çözüm olarak görünmekte olup, asıl fonksiyonu deliği kapatmak olmuştur.

Yapının kuzeydoğu cephesinde, ana kapının sağ üst köşesinde bloklar arasında yukarıdan aşağıya doğru devam eden ve 4-5 cm.'ye varan ayrılmalar görülmektedir (Lev. 66). Ayrıca, bu blok yüzeyleri de ana duvardan öne doğru esneme yapmıştır. Aynı şekilde, strüktürel ayrılmaları, kuzeybatı cephesinde çörtenin hemen sol yanında ve silindirik üst yapının saçak silmesinden başlayıp, toichobata kadar devam eden bir ayrılma görülmektedir.

Benzer strüktürel ayrılmalar mezar odası duvarlarında da görülmektedir. Giriş koridorunun sağındaki nişin güneybatı duvarında (Lev. 64), giriş koridorunun karşısındaki nişin her iki yan duvarlarında, giriş koridorunun sol tarafındaki nişin kuzeydoğu duvarında tonoz altından başlayıp döşemeye kadar devam eden, ana mekanın kuzeydoğu duvarı ve güneybatı duvarında da tonoz altından kemer üstüne kadar devam eden ve derz aralarının 4-5 cm.'ye ulaştığı strüktürel ayrılmalar görülmektedir.

- ***Derz aralarında açılmalar:*** Yoğun olarak güneybatı cephesinde (Lev. 12,1 vdd. 69), ancak diğer cepheler, mezar odası duvar ve tonozlarında da kısmi olarak görülen, derz aralarında 3-4 cm.'ye ulaşan boşluklar oluşmuştur. Bu açılmaların nedeni, yapıya dışardan yapılan müdahaleler, zaman içinde duvarda oluşan deformasyonlar ve kullanılan malzemenin niteliğini yitirmesi olmalıdır.

VIII.2. Restorasyon (Koruma-Onarım) Projesi

VIII.2.1. Temel İlkeler

Yapının yapısal ve malzeme sorunları bulunmaktadır. Yapının koruma ve kullanım sorunlarını çözmeye yönelik müdahale biçimlerinin belirlenmesinde, C. Böito'nun 1883

yılında açıkladığı ve çağdaş onarım kurallarının öncüsü kabul edilen ilkeleri¹⁶⁶ ve Giovannoni'nin¹⁶⁷ restorasyonlara ilişkin ilkeleri dikkate alınarak şu restorasyon ilkeleri belirlenmiştir:

- Yapının sadece orijinal halini değil, zaman içinde geçirmiş olduğu bütün evreleri korumak ve sergilemek amaçlanmıştır¹⁶⁸.
- Arkeolojik verilerle doğrulanmayan, herhangi bir belge ve bilgiye dayanmayan bölümlerde tamamlamadan kaçınılmış, yapının tamamlanması amaçlanmamıştır.
- Mevcut izlerin sağlamlaştırılması ve yapının yaşamını sağlıklı olarak sürdürmesini sağlayıcı önlemlerin alınması önerilmiştir. Yapıda herhangi bir nedenle, ekleme yada yıkım yapılmayacaktır (niteliksiz ve yapının strüktürel sistemini etkileyen güneybatı cephesindeki moloz taş tamamlaması dışında).
- Onarım ve tamamlamaya izin veren kısımlarda, aynı malzeme ve yapım tekniği ile anlaşılabilir bir farklılıkla tamamlama yapılacaktır.
- İnsan eliyle veya doğal olarak oluşmuş, yapının özgün mimarisine uymayan ve yapıya zarar veren müdahale ve tahribatların giderilmesi amaçlanmıştır.
- Yapıda malzeme bozulmalarının ilerlemesini durdurmak için gerekli koruma ve sağlamlaştırma müdahaleleri yapılacaktır.
- Çağdaş gereksinmelerin karşılığı olan müdahaleler, çağdaş detaylarla çözülecektir.
- Onarımlar, sağlamlaştırma, sağlıklılaştırma, parça onarım ve plastik tamamlama çerçevesinde olacaktır.
- Yapının kullanımına yönelik güvenlik önlemleri, yapıya zarar vermeyecek şekilde tasarlanacaktır.
- Koruma, sergileme ve dolaşma işlevlerine yönelik her türlü müdahale binadan bağımsız, geri dönmeye elverişli, kurulabilir ve sökülebilir olarak tasarlanacaktır.

¹⁶⁶ Ahunbay, age. 29.

¹⁶⁷ Kuban, age. 31.

¹⁶⁸ Venedik Tüzüğü'nün 11. maddesine göre, "anıt mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda -yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik yada estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise- haklı çıkarabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargı ve neyin yok edileceği üzerinde karar vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılmaz": C. Erder, Tarihi Çevre Bilinci. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayın No. 24 (1975) 292; Kuban, age. 31.

- Yapıda malzeme ve yapısal bozulmaların ilerlemesini durdurmak için, yapılacak koruma-onarım ve sağlamlaştırma müdahaleleri özgün yapı malzemesi ile uyumlu olacaktır.
- Bozulmuş olan kısımlarda, kolayca izlenen malzeme kullanımı ve yapım tekniği önemli bir bilgi kaynağı olarak olara kabul edilmiş ve izlenmesinin sürdürülebilmesi için gerekli önlemlerin alınması benimsenmiştir.
- Kültür varlıklarına günümüz çağdaş yaşamının gerektirdiği ve o yapının değer ve nitelikleriyle uyumlu bir kullanım verilebileceği ilke olarak benimsenmiştir.

VIII.2.2. Onarım Öncesi Yapılması Gereken İşlemler

Yapının mimarlık tarihi açısından, Anadolu için son derece önemli ve tekil örnek olması, malzeme bozulması ve statik sağlamlık bakımından önemli riskler taşıması nedeniyle onarım öncesi bazı çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir.

- Tüm yapı genelinde mevcut yapı malzemeleriyle uyumlu müdahalelerde bulunmak için, uygulama öncesi taş, tuğla, harç, sıva v.b. malzemelerin, laboratuvar analizleri ve yapının nem ölçümleri yapılmalıdır. Bu işlem, böylesine önemli anıt eserlerde geri dönüşü olmayan ve yapıya zarar veren yanlış müdahalelerin oluşmasını önleyebilir.
- Yapının üst katında, mezar odasının zemininde, kaide üstüne çıkışı sağlayan merdivenin girişindeki alanda, yapının ve sur duvarı kalıntılarının çevresinde (Ek II,2) arkeolojik kazı yapılmalıdır. Ancak, güneybatı cephesindeki moloz taşlarla tamamlanan bölümün önündeki alanın kazısı, bu duvar çelik konstrüksiyonlarla askıya alındıktan sonra yapılmalıdır.
- Yapıya ait olmadığı kesinleşen ve yapının statğine zarar veren, üst kat zemininde dağınık olarak duran blok taşlar, numaralandırılıp, vinç yardımıyla yapı dışında bir alana istif edilmelidir.
- Yapı genelinde bitki ve toprak temizliği yapılmalıdır. Bitki köklerindeki topraklar temizlenirken yapı taşlarının zarar görmemesine dikkat edilmelidir.
- Bütün bu işlemler tamamlandıktan sonra, yapının uzun yıllardır suya ve neme maruz kaldığı dikkate alınarak, özellikle toprak altından çıkan bölümlerin, onarıma başlamadan önce bir süre hava alması sağlanmalı ve yapıdaki nem ölçümü yapıldıktan sonra onarıma başlanmalıdır.

- Kazı sonrası çıkan eleman ve bölümler belgelenerek, rölöve çizimleri hazırlanmalı, müdahale yöntemleri belirlenmelidir.

VIII.2.3. Müdahale Biçimleri

VIII.2.3.1. Genel Müdahaleler

“VIII.2.2. Onarım Öncesi Yapılması Gereken İşlemler” başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

VIII.2.3.2. Strüktürel Müdahaleler

- **Özgün olmayan sökülecek bölümler:** Yapının güneybatı cephesindeki, moloz taşlarla geç bir dönemde kapatılan duvarın olduğu bölüm, gerekli güvenlik önlemleri alınarak, yapının içinden ve dışından desteklenen çelik bir konstrüksiyonla askıya alınmalıdır. Bu işlem tamamlandıktan sonra, moloz taş duvar sökülmesi ve alanın arkeolojik kazısı tamamlanmalıdır (Lev. 12,4 Ek II,3-13).
- **Yeni taş kullanılarak tamamlanacak bölümler:** Bu kapsamda tamamlama, yapının güneybatı cephesinde hasar görmüş olan duvar yüzeyinde yapılacaktır. Bu bölümdeki moloz taşlar, duvar askıya alındıktan sonra sökülecek ve bu boşluk içinde kalan niteliğini yitirmiş mevcut yapı taşları da çürütülecektir. Daha sonra, aynı cins blok taşlarla, mevcut örgü tekniğinde duvar tamamlanacaktır. Yeni kullanılacak taşlar, mevcut yapı taşlarıyla aynı cins, doku, renk ve boyuta sahip, yatay örgü sırasını takip edecek şekilde; ancak, yeni yapıldığını ifade etmek için¹⁶⁹, mevcut duvar yüzeyinden 4-5 cm. geride örülerek duvar kapatılacaktır (Ek II,13)

Mezar odasının güneybatısındaki nişin, parçalanmış olan döşeme blokları, aynı cins, doku, renk ve boyuta sahip blok taşlarla, mevcut örgü tekniğinde, in situ durumundaki 3 bloktan 4-5 cm. daha aşağıda kalacak şekilde yeni blok taşlarla tamamlanacaktır.

¹⁶⁹ Erder, 292’de, Venedik Tüzüğü’nün 12. maddesinde “eksik kısımlar tamamlanırken, bütünüyle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gerekir.” denmektedir.

Ayrıca, giriş koridorundan, ana mezar odasına geçişi sağlayan kapının üstündeki lento bloğu iki parçaya ayrıldığı, malzemede parçalanmalar ve çatlaklar oluştuğu ve lento taşıyıcı niteliğini yitirmeye başladığı için yakın zamanda yapılan demir profillerle takviye yapma ihtiyacı doğmuştur. Bu bölüm için; 1. öneri bu bölümdeki duvar, lento üstünden askıya alınacak, daha sonra mevcut demir konstrüksiyon sökülecek ve lento bloğu çürütülerek, bunu yerine aynı cins, doku, renk ve boyutta yeni bir blok yerleştirilecektir. 2. öneri ise “*Krom-çelik profillerle takviye yapılacak bölümler*” başlığı altında altta açıklanmıştır.

- ***Krom-çelik profillerle takviye yapılacak bölümler:*** Bozulmuş olan kısımlarda, kolayca izlenen malzeme kullanımı ve yapım tekniği önemli bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmiş ve izlenmesinin sürdürülebilmesi için gerekli önlemlerin alınması benimsenmiştir. Alt katta giriş koridorunun solundaki duvar üzerinde yer alan boşluk bu kapsamda değerlendirilmiştir. Mevcut boşluğa uygun olarak projelendirilecek bir krom-çelik takviye sistemi, yapının statik güvenliği için gerekli bir uygulamadır (Ek II,3)

Giriş koridorundan, ana mezar odasına geçişi sağlayan kapının üstündeki lento korunmasına yönelik 2. öneri de, lentonun in-situ durumuyla korunarak (bütün profilleri, mil delikleri, kırıklıkları v.b. ile), mevcut olan demir konstrüksiyonun, bu boşluğa uygun olarak projelendirilecek bir krom-çelik takviye sistemiyle yenilenecek gerekli statik güvenliğin sağlanması gerekmektedir.

- ***Ana strüktürde meydana gelen ayrılmalarda yatay ve dikey kenet yapılacak bölümler:*** Yapının ana strüktüründe, bütün iç ve dış duvar yüzeylerinde yer yer düşey ve yatay ayrılmalar oluşmuştur. Bu ayrılmalar iki şekilde olmaktadır: Birincisi, bloklar arasında derz ayrılmaları; ikincisi de çatlakan yada ikiye ayrılan blok arasındaki ayrılmalar. Meydana gelen her iki ayrılmada da çelik bağlantı çubuklarıyla yatay yada dikey dikiş yapılacaktır (Ek II,6 vdd.).

Birinci kısımda, mevcut tonozda yada duvar yüzeyinde birbirinden ayrılmış bloklar üzerinde, belirli aralıklarla, gerekli görülen taşlar üzerinde, kenet konacak olan yerlerde küçük çaplı çürütmeler yapılacaktır. Daha sonra çürütülen yerlere, ucu çatal biçiminde ve II formunda, boyu 30 cm., uçları 15 cm., 0,12 cm. çapında krom çelik ankraj çubukları açılan deliklere, ayrılma yönüne dik olacak şekilde, duvar içine gizlenerek sabitlenecektir.

Çürütülerek çıkarılan malzeme veya gerekirse yeni malzeme kullanılarak, epoksi yapıştırıcı ile açılan delikler doldurulacaktır. Bu iş tamamlandıktan sonra, çatlağın ön yüzü bu kez horasan harç¹⁷⁰ ile gömük bir teknikle derzlenecektir. Çatlayan yada ikiye ayrılan bloklar içinde, dikilecek olan çatlağın içi temizlendikten sonra aynı işlem yapılacaktır.

- ***Birim taş elemanlardaki, yatay ve düşey ince kılcal çatlaklar:*** Duvarlarda ileri derecede yapısal tehlike arz etmeyen çatlakların onarımı için; bu kısımlar, öncelikle ıslatılmış keçe veya benzeri malzeme tıkamak suretiyle ve üst kotta tek bir delik bırakarak çatlak boyunca tıkanacaktır. Aralıkların içine ise, epoksi yapıştırıcı akıtılacaktır. Keçe alındığında duvardan içeride, aşağı yukarı donmuş durumdaki epoksi yapıştırıcının dışında kalan yüzey boşluğu yapı ile uyumlu harç / horasan harç kullanılarak tamamlanacaktır (Ek II,6 vdd.).

- ***Yeni taş kullanılarak kaplam yapılacak yüzeyler:*** Taşın yüzeyinde, taşın yapısından ve dış etkenlerden kaynaklanan, özellikle, kuzeydoğu, güneybatı ve güneydoğu cephelerinin alt sıralarında taş yüzeylerinden parça kopmaları gözlenmektedir. Blok taşın taşıyıcı özelliğini şimdilik etkilemeyen bu durum, zaman içinde daha derin kopmalara neden olabilir. Bu sebepten, böyle blok yüzeylerinde, yapıyla aynı cins, doku, renk ve boyuta sahip, yatay örgü sırasını takip edecek şekilde; ancak, yeni yapıldığını ifade etmek için, mevcut duvar yüzeyinden 4-5 cm. geride bırakılarak blok yüzeyine kaplama yapılacaktır (Ek II,6 vdd.).

- ***Plastik tamamlama yapılacak yüzeyler:*** Çok gözenekli birim taş elemanlarından, yeni taş kullanılarak kaplama yapılmasına gerek olmayan aşınmış yüzeylerine, aşınmayı durdurmak ve bazı profillerin yok olmasını önlemek amacıyla, dolgu harcı ile plastik tamamlama yapılacak ve yüzeyi taraklanacaktır. Özellikle, mezar odasının zemine yakın olan yan duvarlarında, giriş koridorunun zemine yakın sol duvar yüzeylerinde bu işlem yapılacaktır (Ek II,7).

¹⁷⁰ Hasol, 227: “tuğla kırığı ile kireçten yapılan harç”.

VIII.2.3.3. Derz ve Dolgular

- **Koruyucu derz uygulaması yapılacak bölümler:** Yapının sur sistemine dahil edildiği dönemde yapılan, yapıyla hiçbir şekilde organik bağı olmayan; ancak, belirli bir dönemi simgelediği için korunması gerekli görülen moloz taş duvar yüzeylerinde yapılacak bir işlemdir. Yapının batı köşesine bağlanan sur duvarının, kaide üstündeki kalıntılara, zemindeki duvarın üst kısmına ve surun Yat Limanı tarafına dönen bölümünün zeminde izlenebilen moloz dolgusu üstlerine¹⁷¹; ayrıca üst katta den-dan blokları arasındaki moloz taş duvar üstlerine, mevcut örgüyü sağlamlaştırmak ve üstten gelen suların duvarın içine girmesini önlemek amacıyla koruyucu derz uygulaması yapılacaktır (Ek II,2 vdd.).

Üst kattaki duvar üst yüzeylerinde, bu uygulamaya başlamadan önce, yakın bir zamanda yapılmış olan ve duvarın hava almasına engel olan çimento katkılı harç ve şap katmanları sökülecek, derz araları temizlenecektir (Ek II,4 vd.). Daha sonra duvarın içindeki nemi atması için, bir süre üstü açık bırakılarak havalandırılacaktır. Bu işlemden sonra, duvarın üstünde, dışa doğru hafif eğim verilerek yalıtım malzemesi¹⁷² katkı horasan harçla koruyucu derz uygulaması yapılacaktır. Duvarın üstüne eğim verilirken, dolgu yapılması gereken yüzeylerde yapı taşıyla aynı cins küçük moloz taşlarla dolgu yapılacaktır.

Zemindeki sur duvarı kalıntılarının üstüne de aynı işlemler yapılacaktır (Ek II,2). Ancak, hem yapıya bitişik olan yüksek parça da, hem de zeminde izlenebilen duvar üstlerinde, suyun birikmemesi için duvar üst yüzeyleri küçük moloz taşlarla gerektiği yerlerde doldurularak dışarıya doğru meyil verilecek ve oluşturulan bu yüzeyin üstüne koruyucu derz uygulaması yapılacaktır.

- **Horasan harçla derz yapılacak yatay ve düşey yüzeyler:** “Koruyucu derz uygulaması yapılacak bölümler” başlığı altında uygulama yapılacak duvarların yan yüzeylerine horasan harçla yatay ve düşey derz yapılacaktır (Ek II,7-11-13). Öncelikle, duvar yüzeylerinde birikmiş, bitkiler, bitki kökleri, toz, toprak ve yabancı maddeler

¹⁷¹ Bu duvarlar çevresinde kazı yapıldıktan sonra duvarın görünen yüksekliği artacak ve de sur duvarı daha iyi algılanacaktır.

¹⁷² Anıt esere herhangi bir zarar vermeyen, yapıyla uyumlu çağdaş yalıtım malzemesi seçilecektir.

temizlenecek ve duvar yüzeyleri yıkanacaktır. Bu boşluklar önce dolgu harcı¹⁷³ ile doldurulacak, daha sonra derz harcı uygulanacaktır. Derzler yüzeye taşmayacak ve yüzeyleri iç bükey olacak şekilde içerlek yapılacaktır.

- ***Horasan harçla dolgu yapılacak bölümler:*** Derz yapılamayacak kadar büyük ve taş ile tamamlanamayacak kadar küçük, plastik tamamlama yapılamayacak kadar küçük boşluklar dolgu harcı ile doldurulacaktır. Dolgu harcı yüzeyi, çevresindeki taş yüzeylerinden 1-2 cm. kadar içerlek bırakılacak ve yüzeyi taraklanacaktır.
- ***Horasan harçla dolgu yapılacak duvar yüzeylerindeki delikler:*** Yapı cephesinde, değişik zaman dilimlerinde farklı amaçlar için açılmış delikleri kapatmadan, deliğin büyümesini ve içinde bitki oluşumunu engellemek için, delik gerisinde harçla dolgu yapılacaktır (Ek II,10).
- ***Tuğla döşemelere yapılacak müdahaleler:*** Üst kat zemininde, tuğla kaplamaların bulunmadığı alanda orijinal kot araştırması ve mevcut çörtlenlerin kullanılabilmesi için arkeolojik kazı yapılacaktır. Mevcut tuğla malzeme öncelikle temizlenecek, yerlerinden çıkmış olan tuğlalar, analizi yapılmış mevcut harçlara uygun harçlarla özgün yerlerine sabitlenecektir (Ek II,5). Arkeolojik kazısı tamamlanan tüm zeminin kaplaması ve yalıtılması kazı sonucuna göre değerlendirilecektir.
- ***Korunacak sıvalar, boyalı yüzeyler, harç kalıntıları ve izler:*** Ana giriş cephesinin sol üst köşesinde yer alan boyalı yüzeyler; mezar odasının duvarları üzerindeki Bizans Dönemi fresk kalıntıları ve yapının değişik köşelerinde taş üzerine kazınmış haç işaretlerinin uzmanlarca belirlenecek yöntemlerle temizlenerek sağlamlştırılması gerekmektedir (Ek II,6-7-10).
- ***Duvar ve tonoz yüzeylerindeki kalkerleşme ve renk değişimi:*** Duvar ve tonoz yüzeylerinde, yapının üstten su alması nedeniyle, yağmur suyunun duvar yüzeylerini yıkaması sonucu oluşan kalkerleşme, renk değişimi v.b. yüzey oluşumları hiçbir şekilde raspa edilmeyecek veya sökülmecektir. Çünkü, yapı sürecinin bütün aşamaların tarihi veri olarak kabul edildiği için yapının eskimesinin getirdiği patinanın da korunmasını istemek hem estetik, hem de duygusal bir istektir.

¹⁷³ Dolgu harcı ve derz harcı adıyla adlandırılan harçlar horasan harcı olup, dolgu harcının içeriğindeki agregaların çapı derz harcının içindeki agregalardan daha büyüktür.

VIII.2.3.4. Sökümler

- **Sökülecek demir konstrüksiyonlar:** Yapı genelinde askıya alma işlemleri tamamlandıktan sonra, onarıma başlamadan önce yapıya sonradan eklenen giriş kapısı, koridor sonundaki kapı lentosunu tutan demir profiller, mazgallara takılı olan parmaklıklar ve kaide üstüne çıkış merdivenlerindeki kapı sökülecektir¹⁷⁴ (Ek II,6 vdd.).
- **Sökülecek çimento katkılı harç ve şap tabakaları:** Askıya alma işlemleri tamamlandıktan sonra, üst katta den-dan blokları arasında yer alan moloz taş duvarın üstündeki çimento katkılı harç tabakası, bayrak direğine altlık oluşturan beton kaide, kaide bölümünün döşeme taşları üzerinde yer yer görülen çimento esaslı şap tabakaları, kuzeydoğu cephesinin doğu köşesi saçak silmesinde görülen çimento esaslı harç kalıntıları ve kuzeybatı cephesindeki doldurulmuş kapı yüzeyinde derz aralarına yapılan çimento esaslı harç tabakaları sökülecektir (Ek II,4-5-10).
- **Duvar yüzeylerindeki is ve yapıştırıcı:** Yapının batı köşesi ile sur duvarı arasında kalan zemine yakın bölümü üzerindeki yangın sonucu oluşmuş olan is tabakası ve yapının iç-dış cephelerinde yer yer görülen yapıştırıcı izleri uzmanların önereceği yöntemlerle temizlenecektir (Ek II,13).

VIII.2.4. Kullanıma Yönelik Müdahaleler

Güvenlik önlemleri: Yapının arkeolojik kazısı tamamlandıktan sonra, ana cephedeki kapıda belirlenecek eşik kotuna göre, yapıya zarar vermeyecek malzeme ve teknikte, yapıyla uyumlu bir kapı takılacaktır.

Dolaşım olanakları: Yapının arkeolojik kazısı tamamlandıktan sonra, giriş koridoru ve mezar odası zeminde orijinal döşemeye ilişkin veri bulunursa, döşeme buna göre değerlendirilecektir. Ancak, herhangi bir kaplama yada harç tabakasına rastlanmaması durumunda ise, ulaşılan zemin, sıkıştırılarak güçlendirilecek, daha sonra üzerine 20-50 mm. boyutlarında dere çakılı serilecektir.

¹⁷⁴ Mevcut yasalara göre, yapıya eklenen bayrak direği konumunu korumak zorundadır. Ancak, direğin günümüzde kısmen küflenmiş bölümlerinin yapı bloklarına verdiği zarar da göz önüne alınarak, gerekli astarlama ve boyama çalışmaları yapılmalıdır.

Kaide üstüne çıkışı sağlayan merdivenin önünde alanda kazı yapıldıktan sonra, eğer orijinal döşemeye ulaşırsa, döşeme sağlamlaştırılarak korunacaktır. Herhangi bir döşemeye veya dreneja rastlanmaması durumunda, yukardan gelen yağmur suyunun tahliyesi için, zemin döşeme taşla kaplanacak ve denize akan bir drenaj bağlantısı yapılacaktır.

Bu alanın kazısı yapıldıktan sonra, şu anda kullanılmakta olan açıklıktan merdivene geçiş oldukça güç olacaktır. Bu sebepten, merdivenin üst basamaklarına doğrudan geçişi sağlayan bağlantı, binadan bağımsız, geri dönmeye elverişli, kurulabilir ve sökülebilir olarak tasarlanacak bir platformla sağlanacaktır.

VIII.3. Restitüsyon (Dönemleme) Projesi

Restitüsyon projesi yapıyı özgün haline dönüştürmek amacıyla değil, yapının geçirdiği evrelerin gösterilmesi ve restorasyon projesinin hazırlanmasına temel oluşturması için hazırlanmıştır.

Restitüsyon çalışması sırasında;

- Yapıda varolan izlerden,
- Yapı ile ilgili yazılı kaynaklar ve görsel belgelerden,
- Benzer kütle, fonksiyon ve plan şemasına sahip diğer yapılarla olan tipolojik araştırmalarından yararlanılmıştır.

Dönemleme çalışmasında, mevcut kalıntı ve izlerin, benzer yapılarla yapılan karşılaştırmalı çalışmaların, yazılı ve görsel kaynakların ve rölöve çizimlerinin incelenmesi sonucu yapının Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerini geçirdiği belirlenmiştir.

Kazı çalışmaları sonucunda, elde edilecek veriler ışığında restitüsyon projeleri yeniden değerlendirilecektir. Bu projelerin yeniden değerlendirilmesi ve özellikle uygulanmasında; konunun uzmanı olan arkeolog, sanat tarihçi, inşaat mühendisi ve mimardan oluşacak disiplinler arası işbirliğine gidilmesi gerekmektedir.

IX. SONUÇ

Anadolu mimarisinin en sağlam ve özgün anıtlarından bir olan Hıdırlık Kulesi, bir çok bilimsel çalışma kapsamında oldukça yüzeysel olarak ele alınmış; özellikle formu ve ana cephesindeki fasces betimlemeleri söz konusu araştırmalarda yıllarca tekrarlanmış, tüm ayrıntılarını kapsayan bir araştırmaya konu edilmemiştir. Sağlamlığı ve konumu ile 20. yy. başına kadar kullanım gören yapı, bu süreçte uğratıldığı, onarım ve kullanıma bağlı bazı değişikliklere karşın özgün formunu oldukça iyi korumuştur. Bulunduğu bölgenin, hatta ülkenin en önemli yapılarından biri olmasına karşın, bilimsel ve koruma bilinci açısından bu güne kadar ciddi bir çalışma kapsamına alınmamış, yapısal anlamda bilinçli bir onarım görmemiş, uzun süre önce kaderine terk edilmiştir.

Kareye yakın bir plana sahip kaide bölümü ve bu kaidenin üzerine yerleştirilmiş olan silindir formundaki üst kat, kapının iki yanındaki faskesler; ana giriş kapısı ardında, üç nişe sahip mezar odasına ulaşımı sağlayan dromos ile yapının tipolojisini ve mezar sahibinin toplumsal konumunu anlamak olasıdır. Anıt, üst yapıya ulaşan merdivenleri ve girişleri yanında bu katın genel düzenlemesi ile Anadolu dışında dahi tam benzerini bulamamaktadır. Ancak, gerek genel formu, gerekse anıtsallığı ile Erken Roma Dönemi'nin imparatorluğun başkentindeki geleneksel mausoleum tipini en iyi şekilde yansıtan ve Anadolu için tek örnek olan bir anıt mezardır.

Yapının tamamen masif bloklardan oluşan kütlesi, kentin hemen kıyısındaki konumu nedeniyle savunma sisteminin bir parçası haline getirilmesi korunmasında en önemli etkenler olmuştur. Özellikle özgün işlevini yitirmesi sonrası kullanımına ve doğal olaylara bağlı bazı kalıcı tahribatların yapıdaki statik dengeyi rahatsız etmesi koruma kapsamında da girişimlerin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Çalışma kapsamında ulaşılan bilimsel değerlendirmeler yanında, ekte ayrıntılıca sunulan rölöve, restitüsyon ve restorasyona yönelik proje önerileri ile yakın gelecekte kaçınılmaz bazı düzenlenme ve onarımlara dikkat çekilmiş, sorumlu kurumlar ve bilinçli kişilerin değerlendirmesine sunulmuştur.

TABLÖLAR

Tablo 1

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
SAÇAK SİLMESİ *			
KD/S-1	0,55 m.	0,60 m.	Köşe bloğu, yapıyla farklı profillere sahip devşirme blok.
KD/S-2	0,55 m.	0,77 m.	Üst kenarı kırık.
KD/S-3	0,55 m.	0,56 m.	Blok ortası çimento harcıyla sıvalı.
KD/S-4	0,55 m.	0,56 m.	Blok sol kenarı çimento harcıyla sıvalı.
KD/S-5	0,55 m.	0,59 m.	Blok ortası çimento harcıyla sıvalı.
KD/S-6	0,55 m.	0,49 m.	Blok ortası çimento harcıyla sıvalı.
KD/S-7	0,55 m.	2,46 m.	Bu sıranın en uzun bloğu
KD/S-8	0,55 m.	0,93 m.	Blok üst yarısı yok.
KD/S-9	0,55 m.	1,89 m.	Blok üst kenarı parça kırık.
KD/S-10	0,55 m.	1,42 m.	Blok sağ üst kenarı kırık.
KD/S-11	0,55 m.	0,84 m.	Blok üst kenarı parça kırık.
KD/S-12	0,55 m.	1,77 m.	Blok üst kenarı parça kırık.
KD/S-13	0,55 m.	1,46 m.	Blok üst kenarı parça kırık.
KD/S-14	0,55 m.	0,92 m.	Blok üst kenarı parça kırık.
KD/S-15	0,55 m.	0,76 m.	Blok üst kenarı parça kırık.
KD/S-16	0,55 m.	1,11 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

* Blok numaraları yukardan aşağıya doğru ve kuzey köşeden başlayarak verilmiştir.

Tablo 2

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
I.SIRA			
KD/I-1	0,60 m.	1,33 m.	Bu sıranın doğu köşedeki ilk bloğu
KD/I-2	0,60 m.	0,62 m.	Blok üzerinde sıva üzeri boya kalıntıları var.
KD/I-3	0,60 m.	1,41 m.	Blok üzerinde sıva üzeri boya kalıntıları var.
KD/I-4	0,60 m.	1,29 m.	–
KD/I-5	0,60 m.	1,91 m.	Bu sıranın en uzun bloğu
KD/I-6	0,60 m.	1,55 m.	–
KD/I-7	0,60 m.	0,48 m.	Bu sıranın en kısa bloğu
KD/I-8	0,60 m.	1,08 m.	–
KD/I-9	0,60 m.	1,20 m.	Bloğun sağ üst köşesinde yuvarlak bir delik var.
KD/I-10	0,60 m.	1,80 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/I-11	0,60 m.	1,51 m.	–
KD/I-12	0,60 m.	1,19 m.	–
KD/I-13	0,60 m.	0,51 m.	–
KD/I-14	0,60 m.	1,28 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

Tablo 3

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
III.SIRA			
KD/III-1	0,60 m.	1,20 m.	Bu sıranın doğu köşedeki ilk bloğu
KD/III-2	0,60 m.	0,60 m.	Blok üzerinde sıva üzeri boya kalıntıları ve çentik izleri var.
KD/III-3	0,60 m.	1,26 m.	Blok üzerinde sıva üzeri boya kalıntıları ve çentik izleri var.
KD/III-4	0,60 m.	1,56 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-5	0,60 m.	1,37 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-6	0,60 m.	0,73 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-7	0,60 m.	1,49 m.	Bloğun sağ alt köşesinde harç kalıntıları var.
KD/III-8	0,60 m.	0,67 m.	Bloğun alt kenarında harç kalıntıları var.
KD/III-9	0,60 m.	1,35 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-10	0,60 m.	1,59 m.	Bu sıranın en uzun bloğu ve üzerinde çentikler var.
KD/III-11	0,60 m.	0,88 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-12	0,60 m.	0,98 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-13	0,60 m.	1,35 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-14	0,60 m.	0,98 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/III-15	0,60 m.	1,16 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

Tablo 4

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IV.SIRA			
KD/IV-1	0,59 m.	0,68 m.	Blok alt kenarında delikler var ve bu sıranın en kısa bloğu
KD/IV-2	0,59 m.	0,74 m.	Blok alt kenarında delikler var.
KD/IV-3	0,59 m.	1,54 m.	Blok alt kenarında delikler var.
KD/IV-4	0,59 m.	2,13 m.	Blok alt kenarında delikler ve 3 faskesin üst bölümleri işlenmiş
KD/IV-5	0,59 m.	2,01 m.	Kapının solunda kapıya yakın olan 3 faskesin üst bölümleri işlen.
KD/IV-6	0,59 m.	2,94 m.	Kapının saçaklık bölümü ve bu sıranın en uzun bloğu
KD/IV-7	0,59 m.	1,98 m.	Kapının sağındaki 4 faskesin üst bölümleri işlenmiştir.
KD/IV-8	0,59 m.	1,26 m.	Kapının sağındaki 2 faskesin üst bölümleri işlenmiştir.
KD/IV-9	0,59 m.	1,21 m.	–
KD/IV-10	0,59 m.	0,87 m.	–
KD/IV-11	0,59 m.	0,97 m.	–
KD/IV-12	0,59 m.	0,86 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

Tablo 5

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
V.SIRA			
KD/V-1	0,61 m.	1,52 m.	Bu sıranın doğu köşe bloğu ve blok üst kenarında delikler var.
KD/V-2	0,61 m.	0,37 m.	Blok üst kenarında delikler var ve bu sıranın en kısa bloğu
KD/V-3	0,61 m.	1,55 m.	Blok üst kenarında delikler var.
KD/V-4	0,61 m.	2,10 m.	Kapının solundaki faskeslerden soldaki üçünün orta bölümü
KD/V-5	0,61 m.	1,56 m.	Kapının solundaki faskeslerden sağdaki üçünün orta bölümü işlenmiş.
			Ana giriş kapısı
KD/V-6	0,61 m.	1,30 m.	Kapının sağındaki faskeslerden soldaki üçünün orta bölümü işlenmiş.
KD/V-7	0,61 m.	1,53 m.	Kapının sağındaki faskeslerden sağdaki üçünün orta bölümü işlenmiş.
KD/V-8	0,61 m.	1,52 m.	–
KD/V-9	0,61 m.	1,31 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/V-10	0,61 m.	1,53 m.	Kuzey köşe bloğu ve duvar yüzeyine açılmış çentikler var.

Tablo 6

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VI.SIRA			
KD/VI-1	0,61 m.	1,14 m.	Bu sıranın doğu köşe bloğu
KD/VI-2	0,61 m.	0,95 m.	–
KD/VI-3	0,61 m.	1,22 m.	–
KD/VI-4	0,61 m.	1,98 m.	Kapının solundaki faskeslerin soldaki üçünün alt bölümleri
KD/VI-5	0,61 m.	1,93 m.	–
			Ana giriş kapısı
KD/VI-6	0,61 m.	2,07 m.	Kapının sağındaki faskeslerin soldaki dördünün alt bölümleri
KD/VI-7	0,61 m.	1,70 m.	Kapının sağındaki faskeslerin sağdaki ikisinin alt bölümleri
KD/VI-8	0,61 m.	1,52 m.	–
KD/VI-9	0,61 m.	1,15 m.	Duvar yüzeyine açılmış çentikler var.
KD/VI-10	0,61 m.	0,77 m.	Bu sıranın en kısa ve kuzey köşe bloğu

Tablo 7

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VII.SIRA			
KD/VII-1	0,60 m.	0,79 m.	Bu sıranın doğu köşe bloğu
KD/VII-2	0,60 m.	0,88 m.	–
KD/VII-3	0,60 m.	1,95 m.	–
KD/VII-4	0,60 m.	1,26 m.	–
KD/VII-5	0,60 m.	1,08 m.	–
KD/VII-6	0,60 m.	1,25 m.	–
			Ana giriş kapısı
KD/VII-7	0,60 m.	1,42 m.	–
KD/VII-8	0,60 m.	0,90 m.	–
KD/VII-9	0,60 m.	1,57 m.	–
KD/VII-10	0,60 m.	1,21 m.	–
KD/VII-11	0,60 m.	0,65 m.	Bu sıranın en kısa bloğu
KD/VII-12	0,60 m.	1,42 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

Tablo 8

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VIII.SIRA			
KD/VIII-1	0,62 m.	1,17 m.	Bu sıranın doğu köşe bloğu
KD/VIII-2	0,62 m.	1,20 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
KD/VIII-3	0,62 m.	1,80 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
KD/VIII-4	0,62 m.	1,39 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
KD/VIII-5	0,62 m.	1,66 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
			Ana giriş kapısı
KD/VIII-6	0,62 m.	1,67 m.	–
KD/VIII-7	0,62 m.	1,90 m.	–
KD/VIII-8	0,62 m.	0,66 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
KD/VIII-9	0,62 m.	0,96 m.	Bloğun sol köşesi kırık
KD/VIII-10	0,62 m.	1,08 m.	–
KD/VIII-11	0,62 m.	0,87 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

Tablo 9

ALT KAT KUZEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IX.SIRA			
KD/IX-1	0,15 m.(görünen)	1,00 m.	Bu sıranın doğu köşe bloğu
KD/IX-2	0,27 m.(görünen)	1,21 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
KD/IX-3	0,30 m.(görünen)	0,91 m.	–
KD/IX-4	0,35 m.(görünen)	1,98 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
KD/IX-5	0,36 m.(görünen)	0,97 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
KD/IX-6	0,39 m.(görünen)	1,19 m.	Blok yüzeyinde parçalanma ve malzeme kaybı yoğun
			Ana giriş kapısı
KD/IX-7	0,44 m.(görünen)	1,53 m.	–
KD/IX8	0,46 m.(görünen)	1,21 m.	–
KD/IX-9	0,48 m.(görünen)	1,19 m.	–
KD/IX-10	0,51 m.(görünen)	0,89 m.	–
KD/IX-11	0,54 m.(görünen)	1,20 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu

Tablo11

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
I.SIRA			
KB/I-1	0,59 m.	0,75 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/I-2	0,59 m.	0,80 m.	–
KB/I-3	0,59 m.	1,11 m.	–
KB/I-4	0,59 m.	0,87 m.	–
KB/I-5	0,59 m.	0,96 m.	Blok sağ alt kenarında kırık var.
KB/I-6	0,59 m.	1,32 m.	Blok sağ alt köşesinde kırık var.
KB/I-7	0,59 m.	1,34 m.	–
KB/I-8	0,59 m.	1,41 m.	–
KB/I-9	0,59 m.	0,92 m.	–
KB/I-10	0,59 m.	1,56 m.	–
KB/I-11	0,59 m.	0,99 m.	–
KB/I-12	0,59 m.	1,38 m.	–
KB/I-13	0,59 m.	1,34 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo12

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
II.SIRA			
KB/II-1	0,61 m.	1,25 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/II-2	0,61 m.	1,12 m.	–
KB/II-3	0,61 m.	1,44 m.	–
KB/II-4	0,61 m.	1,20 m.	–
KB/II-5	0,61 m.	0,71 m.	Bu sıranın en kısa bloğu
KB/II-6	0,61 m.	1,09 m.	–
KB/II-7	0,61 m.	1,34 m.	–
KB/II-8	0,61 m.	1,58 m.	Bu sıranın en uzun bloğu
KB/II-9	0,61 m.	0,92 m.	–
KB/II-10	0,61 m.	1,55 m.	–
KB/II-11	0,61 m.	1,57 m.	–
KB/II-12	0,61 m.	1,34 m.	–
KB/II-13	0,61 m.	1,22 m.	–
KB/II-14	0,61 m.	0,72 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo13

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
III.SIRA			
KB/III-1	0,60 m.	0,85 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/III-2	0,60 m.	1,88 m.	Bu sıranın en uzun bloğu
KB/III-3	0,60 m.	1,57 m.	–
KB/III-4	0,60 m.	1,28 m.	–
KB/III-5	0,60 m.	0,45 m.	Bu sıranın en kısa bloğu
KB/III-6	0,60 m.	0,59 m.	–
KB/III-7	0,60 m.	1,28 m.	–
KB/III-8	0,60 m.	1,15 m.	–
KB/III-9	0,60 m.	1,18 m.	–
KB/III-10	0,60 m.	1,82 m.	–
KB/III-11	0,60 m.	1,00 m.	–
KB/III-12	0,60 m.	1,84 m.	–
KB/III-13	0,60 m.	1,04 m.	–
KB/III-14	0,60 m.	1,12 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo14

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IV.SIRA			
KB/IV-1	0,60 m.	1,14 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/IV-2	0,60 m.	0,52 m.	Bu sıranın en kısa bloğu
KB/IV-3	0,60 m.	1,39 m.	–
KB/IV-4	0,60 m.	1,47 m.	–
KB/IV-5	0,60 m.	1,64 m.	Bu sıranın en uzun bloğu
KB/IV-6	0,60 m.	1,40 m.	–
KB/IV-7	0,60 m.	1,32 m.	–
KB/IV-8	0,60 m.	1,15 m.	–
KB/IV-9	0,60 m.	1,24 m.	–
KB/IV-10	0,60 m.	1,50 m.	–
KB/IV-11	0,60 m.	1,43 m.	–
KB/IV-12	0,60 m.	1,07 m.	–
KB/IV-13	0,60 m.	0,80 m.	–
KB/IV-14	0,60 m.	0,98 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo15

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
V.SIRA			
KB/V-1	0,61 m.	0,82 m.	Bu sıranın kuzey köşe ve en kısa bloğu
KB/V-2	0,61 m.	1,50 m.	–
KB/V-3	0,61 m.	1,62 m.	Bu sıranın en uzun bloğu
KB/V-4	0,61 m.	1,40 m.	–
KB/V-5	0,61 m.	1,49 m.	–
KB/V-6	0,61 m.	1,03 m.	–
KB/V-7	0,61 m.	0,79 m.	–
KB/V-8	0,61 m.	1,59 m.	–
KB/V-9	0,61 m.	1,53 m.	–
KB/V-10	0,61 m.	1,46 m.	–
KB/V-11	0,61 m.	1,17 m.	–
KB/V-12	0,61 m.	1,31 m.	–
KB/V-13	0,61 m.	1,34 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo16

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VI.SIRA			
KB/VI-1	0,62 m.	1,19 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/VI-2	0,62 m.	1,04 m.	–
KB/VI-3	0,62 m.	1,27 m.	–
KB/VI-4	0,62 m.	1,27 m.	–
KB/VI-5	0,62 m.	0,55 m.	–
KB/VI-6	0,62 m.	2,30 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
KB/VI-7	0,62 m.	0,92 m.	–
KB/VI-8	0,62 m.	2,27 m.	–
KB/VI-9	0,62 m.	0,49 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
KB/VI-10	0,62 m.	1,21 m.	–
KB/VI-11	0,62 m.	1,13 m.	–
KB/VI-12	0,62 m.	1,07 m.	–
KB/VI-13	0,62 m.	1,27 m.	–
KB/VI-14	0,62 m.	1,07 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo17

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VII.SIRA			
KB/VII-1	0,60 m.	1,02 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/VII-2	0,60 m.	1,83 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
KB/VII-3	0,60 m.	1,05 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
KB/VII-4	0,60 m.	1,29 m.	–
KB/VII-5	0,60 m.	1,44 m.	–
KB/VII-6	0,60 m.		–
KB/VII-7	0,60 m.		Kapı lentosudur.
KB/VII-8	0,60 m.	1,80 m.	–
KB/VII-9	0,60 m.	1,32 m.	–
KB/VII-10	0,60 m.	1,32 m.	–
KB/VII-11	0,60 m.	1,20 m.	–
KB/VII-12	0,60 m.	1,48 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo18

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VIII.SIRA			
KB/VIII-1	0,61.m.	1,26 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/VIII-2	0,61.m.	1,37 m.	–
KB/VIII-3	0,61.m.	1,31 m.	–
KB/VIII-4	0,61.m.	1,48 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
KB/VIII-5	0,61.m.	1,32 m.	–
KB/VIII-6	0,61.m.	1,33 m.	Kapının sol söve bloğu
	0,61.m.		Yan kapı boşluğu
KB/VIII-7	0,61.m.	0,84 m.	Kapının sağ söve bloğu
KB/VIII-8	0,61.m.	1,19	Mazgal penceresi sağ kenarı
KB/VIII-9	0,61.m.	1,23 m.	–
KB/VIII-10	0,61.m.	0,70 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
KB/VIII-11	0,61.m.	0,97 m.	–
KB/VIII-12	0,61.m.	1,24 m.	–
KB/VIII-13	0,61.m.	0,84 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu

Tablo19

ALT KAT KUZEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IX.SIRA			
KB/IX-1	0,60 m.	1,09 m.	Bu sıranın kuzey köşe bloğu
KB/IX-2	0,60 m.	0,68 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
KB/IX-3	0,60 m.	1,29 m.	–
KB/IX-4	0,60 m.	1,24 m.	–
KB/IX-5	0,60 m.	1,18 m.	–
KB/IX-6	0,60 m.	1,54 m.	–
KB/IX-7	0,60 m.	0,72 m.	Kapının sol söve bloğu
	0,60 m.		Yan kapı boşluğu
KB/IX-8	0,60 m.	0,87 m.	Kapının sağ söve ve mazgal penceresinin sağ kenar bloğu
KB/IX-9	0,60 m.	1,66 m.	Mazgal penceresinin sol kenar ve bu sıranın en uzun bloğu
KB/IX-10	0,60 m.	0,77 m.	–
KB/IX-11	0,60 m.	1,31 m.	–
KB/IX-12	0,60 m.	1,56 m.	–
KB/IX-13	0,60 m.	1,39 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu
NOT: X. Sıranın batı köşesinden kapıya kadar olan blokların yarı yükseklikleri izlenebilmekte, ancak blok uzunlukları belirlenememiştir.			

Tablo20

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
SAÇAK SİLMESİ			
GB/S-1	0,55 m.	1,69 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.Blok sol üst kenarı kırıktır.
GB/ S-2	0,55 m.	1,69 m.	–
GB/ S-3	0,55 m.	1,70 m.	Blok üst kenarı kırık.
GB/ S-4	0,55 m.	1,22 m.	Blok sol üst kenarı kırık.
GB/ S-5	0,55 m.	1,22 m.	Blok sağ üst kenarı kırık.
GB/ S-6	0,55 m.	1,10 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GB/ S-7	0,55 m.	1,12m.	–
GB/S-8	0,55 m.	1,25 m.	–
GB/ S-9	0,55 m.	1,30 m.	–
GB/ S-10	0,55 m.	1,91 m.	–
GB/ S-11	0,55 m.	2,37 m.	Bu sıranan en uzun bloğu.
GB/ S-12	0,55 m.	1,42 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo21

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
I. SIRA			
GB/I-1	0,60 m.	1,04 m.	Bu sıranın güney köşe bloğu.
GB/I-2	0,60 m.	1,31 m.	–
GB/I-3	0,60 m.	1,85 m.	–
GB/I-4	0,60 m.	1,16 m.	–
GB/I-5	0,60 m.	1,32 m.	–
GB/I-6	0,60 m.	1,90 m.	–
GB/I-7	0,60 m.	1,24 m.	–
GB/I-8	0,60 m.	1,61 m.	–
GB/I-9	0,60 m.	0,79 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
GB/I-10	0,60 m.	0,91 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/I-11	0,60 m.	1,86 m.	–
GB/I-12	0,60 m.	1,50 m.	–
GB/I-13	0,60 m.	0,80 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu.

Tablo22

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
II. SIRA			
GB/II-1	0,61 m.	1,39 m.	Bu sıranın güney köşe bloğu.
GB/II-2	0,61 m.	0,76 m.	–
GB/II-3	0,61 m.	1,37 m.	–
GB/II-4	0,61 m.	1,65 m.	–
GB/II-5	0,61 m.	1,24 m.	–
GB/II-6	0,61 m.	1,23 m.	–
GB/II-7	0,61 m.	1,46 m.	–
GB/II-8	0,61 m.	0,83 m.	–
GB/II-9	0,61 m.	0,75 m.	–
GB/II-10	0,61 m.	1,19 m.	–
GB/II-11	0,61 m.	0,66 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
GB/II-12	0,61 m.	1,80 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/II-13	0,61 m.	1,53 m.	–
GB/II-14	0,61 m.	1,43 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu.

Tablo23

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
III. SIRA			
GB/III-1	0,59 m.	0,79 m.	Bu sıranın güney köşe ve en kısa bloğu.
GB/III-2	0,59 m.	1,65 m.	–
GB/III-3	0,59 m.	1,41 m.	–
GB/III-4	0,59 m.	0,99 m.	–
GB/III-5	0,59 m.	1,23 m.	–
GB/III-6	0,59 m.	1,23 m.	–
GB/III-7	0,59 m.	1,29 m.	Üstteki mazgal penceresinin sağ bloğu
GB/III-8	0,59 m.	1,58 m.	Üstteki mazgal penceresinin sol bloğu
GB/III-9	0,59 m.	0,98 m.	–
GB/III-10	0,59 m.	1,77 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/III-11	0,59 m.	1,10 m.	–
GB/III-12	0,59 m.	0,95 m.	–
GB/III-13	0,59 m.	1,26 m.	–
GB/III-14	0,59 m.	0,93 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu.

Tablo24

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IV. SIRA			
GB/IV-1	0,61 m.	1,51 m.	Bu sıranın güney köşe bloğu.
GB/IV-2	0,61 m.	1,49 m.	–
GB/IV-3	0,61 m.	1,90 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/IV-4	0,61 m.	0,65 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
GB/IV-5	0,61 m.	1,55 m.	–
GB/IV-6	0,61 m.	1,17 m.	Bloğun solundaki blok ile arasında 10 cm boşluk var.
GB/IV-7	0,61 m.	1,51 m.	Bloğun sağındaki blok ile arasında 10 cm boşluk var.
GB/IV-8	0,61 m.	1,07 m.	–
GB/IV-9	0,61 m.	1,03 m.	Bloğun sol kenarı kırık
GB/IV-10	0,61 m.	1,31 m.	Bloğun sağ kenarı kırık
GB/IV-11	0,61 m.	1,46 m.	–
GB/IV-12	0,61 m.	0,99 m.	–
GB/IV-13	0,61 m.	1,53 m.	Bu sıranın batı köşe bloğu.

Tablo25

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
V. SIRA			
GB/V-1	0,60 m.	0,94 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.
GB/V-2	0,60 m.	1,27 m.	–
GB/V-3	0,60 m.	1,76 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/V-4	0,60 m.	1,25 m.	–
GB/V-5	0,60 m.	1,35 m.	–
GB/V-6	0,60 m.	0,90 m.	–
GB/V-7	0,60 m.	1,09 m.	Alttaki mazgal penceresinin sağ bloğu
GB/V-8	0,60 m.	1,40 m.	Alttaki mazgal penceresinin sol bloğu
GB/V-9	0,60 m.	1,15 m.	–
GB/V-10	0,60 m.	0,91 m.	–
GB/V-11	0,60 m.	0,91 m.	–
GB/V-12	0,60 m.	1,87 m.	–
GB/V-13	0,60 m.	1,31 m.	–
GB/V-14	0,60 m.	0,96 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo26

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VI. SIRA			
GB/VI-1	0,60 m.	1,29 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.
GB/VI-2	0,60 m.	0,44 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
GB/VI-3	0,60 m.	0,89 m.	–
GB/VI-4	0,60 m.	0,78 m.	–
GB/VI-5	0,60 m.	1,02 m.	–
GB/VI-6	0,60 m.	1,30 m.	–
GB/VI-7	0,60 m.	1,72 m.	–
GB/VI-8	0,60 m.	1,21 m.	Alttaki mazgal penceresinin sağ bloğu
GB/VI-9	0,60 m.	0,95 m.	Alttaki mazgal penceresinin sol bloğu
GB/VI-10	0,60 m.	1,19 m.	–
GB/VI-11	0,60 m.	1,67 m.	–
GB/VI-12	0,60 m.	1,34 m.	–
GB/VI-13	0,60 m.	1,77 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/VI-14	0,60 m.	1,68 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo27

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VII. SIRA			
GB/VII-1	0,61 m.	0,84 m.	Bu sıranan güney köşe ve en kısa bloğu.
GB/VII-2	0,61 m.	1,34 m.	–
GB/VII-3	0,61 m.	1,42 m.	–
GB/VII-4	0,61 m.	1,56 m.	–
GB/VII-5	0,61 m.	1,58 m.	–
GB/VII-6	0,61 m.	1,17 m.	Bloğun sol alt köşesi kırık
GB/VII-7	0,61 m.	1,43 m.	Bloğun sağ alt köşesi kırık
GB/VII-8	0,61 m.	1,90 m.	Bu sıranın en uzun bloğudur.
GB/VII-9	0,61 m.	0,99 m.	–
GB/VII-10	0,61 m.	1,02 m.	–
GB/VII-11	0,61 m.	1,03 m.	–
GB/VII-12	0,61 m.	0,95 m.	–
GB/VII-13	0,61 m.	1,09 m.	–
GB/VII-14	0,61 m.	0,95 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo28

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VIII. SIRA			
GB/VIII-1	0,59 m.	1,79 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.
GB/VIII-2	0,59 m.	1,38 m.	–
GB/VIII-3	0,59 m.	1,49 m.	–
GB/VIII-4	0,59 m.	0,72 m.	–
GB/VIII-5	0,59 m.	1,20 m.	–
GB/VIII-6	0,59 m.	0,50 m.	–
GB/VIII-7	0,59 m.		Moloz taşlarla tamamlanan duvar
GB/VIII-8	0,59 m.	0,95 m.	–
GB/VIII-9	0,59 m.	1,29 m.	–
GB/VIII-10	0,59 m.	0,77 m.	–
GB/VIII-11	0,59 m.	1,34 m.	–
GB/VIII-12	0,59 m.		Sur duvarı parçası
GB/VIII-13	0,59 m.	1,36 m. (bloğun görünen uzunluğu)	Bloğun sağ bölümü sur duvarı içinde
GB/VIII-14	0,59 m.	1,55 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo29

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IX. SIRA			
GB/IX-1	0,62 m.	1,34 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.
GB/IX-2	0,62 m.	1,38 m.	–
GB/IX-3	0,62 m.	0,95 m.	–
GB/IX-4	0,62 m.	1,45 m.	–
GB/IX-5	0,62 m.	1,75 m.	Bloğun sol alt kenarı kırık
GB/IX-6	0,62 m.		Moloz taşlarla tamamlanan duvar
GB/IX-7	0,62 m.	1,09 m.	–
GB/IX-8	0,62 m.	0,75 m.	–
GB/IX-9	0,62 m.	1,38 m.	–
GB/IX-10	0,62 m.	1,04 m.	–
GB/IX-11	0,62 m.		Sur duvarı parçası
GB/IX-12	0,62 m.	1,20 m.	–
GB/IX-13	0,62 m.	0,94 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo30

ALT KAT GÜNEYBATI CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
X. SIRA			
GB/X-1	0,61 m.	1,55 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.
GB/X-2	0,61 m.	0,98 m.	–
GB/X-3	0,61 m.	0,93 m.	–
GB/X-4	0,61 m.	1,27 m.	–
GB/X-5	0,61 m.	0,77 m.	–
GB/X-6	0,61 m.	1,38 m.	–
GB/X-7	0,61 m.		Moloz taşlarla tamamlanan duvar
GB/X-8	0,61 m.	0,72 m.	Bu sıranın en kısa bloğudur.
GB/X-9	0,61 m.	0,97 m.	–
GB/X-10	0,61 m.	1,27 m.	–
GB/X-11	0,61 m.	1,10 m.	–
GB/X-12	0,61 m.	0,43 m. (bloğun görünen uzunluğu)	–
GB/X-13	0,61 m.		Sur duvarı parçası
GB/X-14	0,61 m.	1,64 m.	Bu sıranan batı köşe bloğu.

Tablo31

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
SAÇAK SİLMESİ			
GD/S-1	0,55 m.	2,03 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.Blok sol üst kenarı kırıktır.
GD/S-2	0,55 m.	1,56 m.	–
GD/S-3	0,55 m.	1,58 m.	–
GD/S-4	0,55 m.	1,60 m.	–
GD/S-5	0,55 m.	1,25 m.	Blok yok
GD/S-6	0,55 m.	1,38 m.	Blok sol üst kenarı kırık
GD/S-7	0,55 m.	1,29 m.	–
GD/S-8	0,55 m.	1,13 m.	–
GD/S-9	0,55 m.	1,34 m.	–
GD/S-10	0,55 m.	1,25 m.	–
GD/S-11	0,55 m.	1,21 m.	–
GD/S-12	0,55 m.	1,22 m.	–
GD/S-13	0,55 m.	0,85 m.	Bu sıranan güney köşe ve en kısa bloğu.

Tablo32

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
I. SIRA			
GD/I-1	0,60 m.	1,08 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/I-2	0,60 m.	0,88 m.	–
GD/I-3	0,60 m.	1,05 m.	–
GD/I-4	0,60 m.	1,21 m.	–
GD/I-5	0,60 m.	2,08 m.	Bu sıranan en uzun bloğu.
GD/I-6	0,60 m.	1,60 m.	–
GD/I-7	0,60 m.	1,59 m.	–
GD/I-8	0,60 m.	0,62 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/I-9	0,60 m.	1,15 m.	–
GD/I-10	0,60 m.	0,95 m.	–
GD/I-11	0,60 m.	0,86 m.	–
GD/I-12	0,60 m.	1,34 m.	–
GD/I-13	0,60 m.	1,45 m.	–
GD/I-14	0,60 m.	1,16 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.

Tablo33

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
II. SIRA			
GD/II-1	0,60 m.	1,27 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/II-2	0,60 m.	1,12 m.	–
GD/II-3	0,60 m.	2,32 m.	Bu sıranan en uzun bloğu.
GD/II-4	0,60 m.	1,47 m.	–
GD/II-5	0,60 m.	1,29 m.	–
GD/II-6	0,60 m.	1,16 m.	–
GD/II-7	0,60 m.	1,37 m.	–
GD/II-8	0,60 m.	1,55 m.	–
GD/II-9	0,60 m.	1,39 m.	–
GD/II-10	0,60 m.	1,21 m.	–
GD/II-11	0,60 m.	2,16 m.	–
GD/II-12	0,60 m.	0,77 m.	Bu sıranan güney köşe ve en kısa bloğu.

Tablo34

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
III. SIRA			
GD/III-1	0,60 m.	0,86 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/III-2	0,60 m.	0,80 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/III-3	0,60 m.	0,95 m.	–
GD/III-4	0,60 m.	1,50 m.	–
GD/III-5	0,60 m.	1,62 m.	Bu sıranan en uzun bloğu.
GD/III-6	0,60 m.	1,24 m.	–
GD/III-7	0,60 m.	0,96 m.	–
GD/III-8	0,60 m.	1,21 m.	–
GD/III-9	0,60 m.	1,08 m.	Üstteki mazgal penceresinin sağ bloğu
GD/III-10	0,60 m.	1,39 m.	–
GD/III-11	0,60 m.	1,57 m.	–
GD/III-12	0,60 m.	0,99 m.	–
GD/III-13	0,60 m.	1,17 m.	–
GD/III-14	0,60 m.	1,51 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.

Tablo35

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IV. SIRA			
GD/IV-1	0,61 m.	1,95 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/IV-2	0,61 m.	2,02 m.	Bu sıranan en uzun bloğu.
GD/IV-3	0,61 m.	1,15 m.	–
GD/IV-4	0,61 m.	1,61 m.	–
GD/IV-5	0,61 m.	1,81 m.	–
GD/IV-6	0,61 m.	1,55 m.	Ortadaki mazgal penceresinin sağ üst köşe bloğu
GD/IV-7	0,61 m.	1,57 m.	Ortadaki mazgal penceresinin sol üst köşe bloğu
GD/IV-8	0,61 m.	1,25 m.	–
GD/IV-9	0,61 m.	0,98 m.	–
GD/IV-10	0,61 m.	1,39 m.	–
GD/IV-11	0,61 m.	0,96 m.	–
GD/IV-12	0,61 m.	0,82 m.	Bu sıranan güney köşe ve en kısa bloğu.

Tablo36

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
V. SIRA			
GD/V-1	0,60 m.	0,70 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/V-2	0,60 m.	0,97 m.	–
GD/V-3	0,60 m.	0,94 m.	–
GD/V-4	0,60 m.	0,85 m.	–
GD/V-5	0,60 m.	1,56 m.	–
GD/V-6	0,60 m.	0,94 m.	–
GD/V-7	0,60 m.	1,24 m.	–
GD/V-8	0,60 m.	1,61 m.	–
GD/V-9	0,60 m.	1,49 m.	Ortadaki mazgal penceresinin sağ bloğu
GD/V-10	0,60 m.	1,25 m.	Ortadaki mazgal penceresinin sol bloğu
GD/V-11	0,60 m.	0,46 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/V-12	0,60 m.	1,31 m.	–
GD/V-13	0,60 m.	1,16 m.	–
GD/V-14	0,60 m.	0,92 m.	–
GD/V-15	0,60 m.	1,63 m.	Bu sıranan güney köşe ve en uzun bloğu.

Tablo37

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VI. SIRA			
GD/VI-1	0,61 m.	0,88 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/VI-2	0,61 m.	1,25 m.	–
GD/VI-3	0,61 m.	1,62 m.	–
GD/VI-4	0,61 m.	0,96 m.	–
GD/VI-5	0,61 m.	0,93 m.	–
GD/VI-6	0,61 m.	2,57 m.	Bu sıranan en uzun bloğu.
GD/VI-7	0,61 m.	2,03 m.	Ortadaki mazgal penceresinin sağ bloğu.Blok çok gözenekli
GD/VI-8	0,61 m.	1,37 m.	Ortadaki mazgal penceresinin sol bloğu
GD/VI-9	0,61 m.	1,01 m.	–
GD/VI-10	0,61 m.	1,51 m.	–
GD/VI-11	0,61 m.	1,89 m.	–
GD/VI-12	0,61 m.	0,84 m.	Bu sıranan güney köşe ve en kısa bloğu.

Tablo38

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VII. SIRA			
GD/VII-1	0,60 m.	1,52 m.	Bu sıranan doğu köşe ve en uzun bloğu.
GD/VII-2	0,60 m.	1,03 m.	–
GD/VII-3	0,60 m.	1,50 m.	–
GD/VII-4	0,60 m.	1,38 m.	–
GD/VII-5	0,60 m.	1,29 m.	–
GD/VII-6	0,60 m.	1,02 m.	–
GD/VII-7	0,60 m.	1,27 m.	–
GD/VII-8	0,60 m.	0,74 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/VII-9	0,60 m.	1,19 m.	–
GD/VII-10	0,60 m.	1,39 m.	–
GD/VII-11	0,60 m.	1,15 m.	–
GD/VII-12	0,60 m.	1,05 m.	–
GD/VII-13	0,60 m.	1,00 m.	–
GD/VII-14	0,60 m.	1,40 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.

Tablo39

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VIII. SIRA			
GD/VIII-1	0,60 m.	1,46 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/VIII-2	0,60 m.	0,89 m.	–
GD/VIII-3	0,60 m.	0,92 m.	–
GD/VIII-4	0,60 m.	1,14 m.	–
GD/VIII-5	0,60 m.	0,81 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/VIII-6	0,60 m.	1,10 m.	–
GD/VIII-7	0,60 m.	0,87 m.	–
GD/VIII-8	0,60 m.	0,93 m.	–
GD/VIII-9	0,60 m.	0,80 m.	–
GD/VIII-10	0,60 m.	1,88 m.	Alttaki mazgal penceresinin sağ bloğu.Bu sıranın en uzun bloğu
GD/VIII-11	0,60 m.	1,20 m.	Alttaki mazgal penceresinin sol bloğu
GD/VIII-12	0,60 m.	1,59 m.	–
GD/VIII-13	0,60 m.	1,16 m.	–
GD/VIII-14	0,60 m.	0,87 m.	–
GD/VIII-15	0,60 m.	0,91 m.	–
GD/VIII-16	0,60 m.	1,05 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.

Tablo40

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IX. SIRA			
GD/IX-1	0,61 m.	0,93 m.	Bu sıranan doğu köşe bloğu.
GD/IX-2	0,61 m.	0,75 m.	–
GD/IX-3	0,61 m.	0,73 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/IX-4	0,61 m.	0,91 m.	–
GD/IX-5	0,61 m.	0,97 m.	–
GD/IX-6	0,61 m.	0,83 m.	–
GD/IX-7	0,61 m.	1,00 m.	–
GD/IX-8	0,61 m.	1,02 m.	–
GD/IX-9	0,61 m.	0,77 m.	–
GD/IX-10	0,61 m.	0,85 m.	–
GD/IX-11	0,61 m.	1,59 m.	Bu sıranan en kısa bloğu.
GD/IX-12	0,61 m.	1,49 m.	–
GD/IX-13	0,61 m.	0,92 m.	–
GD/IX-14	0,61 m.	0,94 m.	–
GD/IX-15	0,61 m.	1,07 m.	–
GD/IX-16	0,61 m.	0,81 m.	–
GD/IX-17	0,61 m.	0,93 m.	–
GD/IX-18	0,61 m.	0,56 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.

Tablo41

ALT KAT GÜNEYDOĞU CEPHESİ			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
X. SIRA			
GD/X-1	0,68 m.	1,07 m.	Bu sıranan güney köşe bloğu.
GD/X-2	0,64 m.	1,08 m.	–
GD/X-3	0,58 m.	0,99 m.	–
GD/X-4	0,53 m.	0,85 m.	–
GD/X-5	0,51 m.	0,82 m.	–
GD/X-6	0,46 m.	0,97 m.	–
GD/X-7	0,43 m.	0,91 m.	–
GD/X-8	0,43 m.	0,74 m.	–
GD/X-9	0,37 m.	1,07 m.	–
GD/X-10	0,33 m.	1,00 m.	–
GD/X-11	0,30 m.	2,28 m.	–
GD/X-12	0,23 m.	0,81 m.	Uzunluğu tespit edilebilen son blok

Tablo42

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
TOİCHOBAT ⁶			
ÜK/ T-1	0,62 m.	1,78 m.	–
ÜK/ T-2	0,62 m.	1,07 m.	–
ÜK/ T-3	0,62 m.	1,19 m.	–
ÜK/ T-4	0,62 m.	1,41 m.	–
ÜK/ T-5	0,62 m.	1,00 m.	–
ÜK/ T-6	0,62 m.	1,27 m.	–
ÜK/ T-7	0,62 m.	1,08 m.	–
ÜK/ T-8	0,62 m.	1,17 m.	–
ÜK/ T-9	0,62 m.	1,06 m.	–
ÜK/ T-10	0,62 m.	2,18 m.	–
ÜK/ T-11	0,62 m.	1,03 m.	–
ÜK/ T-12	0,62 m.	2,03 m.	–
ÜK/ T-13	0,62 m.	0,92 m.	–
ÜK/ T-14	0,62 m.	0,71 m.	–
ÜK/ T-15	0,62 m.	1,59 m.	–
ÜK/ T-16	0,62 m.	0,85 m.	–
ÜK/ T-17	0,62 m.	0,71 m.	–
ÜK/ T-18	0,62 m.	1,03 m.	–
ÜK/ T-19	0,62 m.	0,93 m.	–
ÜK/ T-20	0,62 m.	1,02 m.	–
ÜK/ T-21	0,62 m.	1,12 m.	–
ÜK/ T-22	0,62 m.	1,12 m.	–
ÜK/ T-23	0,62 m.	0,92 m.	–

Tablo43

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
TOİCHOBAT			
ÜK/ T-1	0,62 m.	0,74 m.	–
ÜK/ T-2	0,62 m.	0,84 m.	–
ÜK/ T-3	0,62 m.	1,35 m.	–
ÜK/ T-4	0,62 m.	0,86 m.	–
ÜK/ T-5	0,62 m.	1,54 m.	–
ÜK/ T-6	0,62 m.	1,22 m.	–
ÜK/ T-7	0,62 m.	0,98 m.	–
ÜK/ T-8	0,62 m.	1,50 m.	–
ÜK/ T-9	0,62 m.	0,89 m.	–
ÜK/ T-10	0,62 m.	0,88 m.	–
ÜK/ T-11	0,62 m.	1,84 m.	–
ÜK/ T-12	0,62 m.	0,89 m.	–
ÜK/ T-13	0,62 m.	0,91 m.	–
ÜK/ T-14	0,62 m.	1,00 m.	–
ÜK/ T-15	0,62 m.	1,54 m.	–
ÜK/ T-16	0,62 m.	1,39 m.	–
ÜK/ T-17	0,62 m.	0,64 m.	–
ÜK/ T-18	0,62 m.	0,93 m.	–
ÜK/ T-19	0,62 m.	2,02 m.	–

⁶ Blok sıra numaraları üst kata çıkış kapısının sağ tarafından ve aşağıdan yukarıya doğru verilmiştir.

ÜST KAT

BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
I. SIRA			
ÜK/ I-1	0,60 m.	1,26 m.	–
ÜK/ I-2	0,60 m.	0,74 m.	–
ÜK/ I-3	0,60 m.	1,80 m.	–
ÜK/ I-4	0,60 m.	1,77 m.	–
ÜK/ I-5	0,60 m.	1,50 m.	–
ÜK/ I-6	0,60 m.	1,22 m.	–
ÜK/ I-7	0,60 m.	1,29 m.	–
ÜK/ I-8	0,60 m.	0,93 m.	–
ÜK/ I-9	0,60 m.	1,36 m.	–
ÜK/ I-10	0,60 m.	1,15 m.	–
ÜK/ I-11	0,60 m.	1,40 m.	–
ÜK/ I-12	0,60 m.	1,27 m.	–
ÜK/ I-13	0,60 m.	1,24 m.	–
ÜK/ I-14	0,60 m.	1,84 m.	–
ÜK/ I-15	0,60 m.	2,44 m.	–
ÜK/ I-16	0,60 m.	2,05 m.	–
ÜK/ I-17	0,60 m.	1,37 m.	–
ÜK/ I-18	0,60 m.	1,18 m.	–
ÜK/ I-19	0,60 m.	1,53 m.	–
ÜK/ I-20	0,60 m.	1,41 m.	–
ÜK/ I-21	0,60 m.	1,88 m.	–
ÜK/ I-22	0,60 m.	1,91 m.	–
ÜK/ I-23	0,60 m.	1,01 m.	–

Tablo45

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
I. SIRA			
ÜK/ I-24	0,60 m.	1,22 m.	–
ÜK/ I-24	0,60 m.	1,18 m.	–
ÜK/ I-25	0,60 m.	1,70 m.	–
ÜK/ I-26	0,60 m.	1,31 m.	–
ÜK/ I-27	0,60 m.	1,59 m.	–
ÜK/ I-28	0,60 m.	1,04 m.	–
ÜK/ I-29	0,60 m.	1,20 m.	–
ÜK/ I-30	0,60 m.	1,32 m.	–
ÜK/ I-31	0,60 m.	1,55 m.	–
ÜK/ I-32	0,60 m.	1,13 m.	–
ÜK/ I-33	0,60 m.	1,12 m.	–
		1,63 m.	Üst kata çıkış kapısı

Tablo46

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
II. SIRA			
ÜK/ II-1	0,60 m.	1,07 m.	–
ÜK/ II-2	0,60 m.	1,18 m.	–
ÜK/ II-3	0,60 m.	1,68 m.	–
ÜK/ II-4	0,60 m.	0,94 m.	–
ÜK/ II-5	0,60 m.	1,33 m.	–
ÜK/ II-6	0,60 m.	1,02 m.	–
ÜK/ II-7	0,60 m.	1,33 m.	–
ÜK/ II-8	0,60 m.	1,16 m.	–
ÜK/ II-9	0,60 m.	0,99 m.	–
ÜK/ II-10	0,60 m.	1,38 m.	–
ÜK/ II-11	0,60 m.	1,40 m.	–
ÜK/ II-12	0,60 m.	1,51 m.	–
ÜK/ II-13	0,60 m.	1,08 m.	–
ÜK/ II-14	0,60 m.	1,35 m.	–
ÜK/ II-15	0,60 m.	1,10 m.	–
ÜK/ II-16	0,60 m.	1,56 m.	–
ÜK/ II-17	0,60 m.	1,52 m.	–
ÜK/ II-18	0,60 m.	1,22 m.	–
ÜK/ II-19	0,60 m.	1,02 m.	–
ÜK/ II-20	0,60 m.	1,38 m.	–
ÜK/ II-21	0,60 m.	1,02 m.	–
ÜK/ II-22	0,60 m.	1,25 m.	–
ÜK/ II-23	0,60 m.	1,01 m.	–
ÜK/ II-24	0,60 m.	1,22 m.	–

Tablo47

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
II. SIRA			
ÜK/ II-25	0,60 m.	1,32 m.	–
ÜK/ II-26	0,60 m.	1,10 m.	–
ÜK/ II-27	0,60 m.	1,24 m.	–
ÜK/ II-28	0,60 m.	2,20 m.	–
ÜK/ II-29	0,60 m.	1,00 m.	–
ÜK/ II-30	0,60 m.	1,53 m.	–
ÜK/ II-31	0,60 m.	1,29 m.	–
ÜK/ II-32	0,60 m.	1,50 m.	–
ÜK/ II-33	0,60 m.	1,09 m.	–
ÜK/ II-34	0,60 m.	1,06 m.	–
ÜK/ II-35	0,60 m.	1,51 m.	–
ÜK/ II-36	0,60 m.	0,76 m.	–
ÜK/ II-37	0,60 m.	1,62 m.	–
ÜK/ II-38	0,60 m.	1,05 m.	–
		1,63 m.	Kapı

Tablo48

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
III. SIRA			
ÜK/ III-25	0,61 m.	1,55 m.	–
ÜK/ III-26	0,61 m.	1,44 m.	–
ÜK/ III-27	0,61 m.	0,40 m.	–
ÜK/ III-28	0,61 m.	2,52 m.	–
ÜK/ III-29	0,61 m.	1,38 m.	–
ÜK/ III-30	0,61 m.	1,76 m.	–
ÜK/ III-31	0,61 m.	1,10 m.	–
ÜK/ III-32	0,61 m.	1,32 m.	–
ÜK/ III-33	0,61 m.	1,24 m.	–
ÜK/ III-34	0,61 m.	1,54 m.	–
ÜK/ III-35	0,61 m.	1,10 m.	–
ÜK/ III-36	0,61 m.	1,14 m.	–
ÜK/ III-37	0,61 m.	1,52 m.	–
ÜK/ III-38	0,61 m.	0,97 m.	–
ÜK/ III-39	0,61 m.	1,28 m.	–
ÜK/ III-40	0,61 m.	1,80 m.	–
ÜK/ III-41	0,61 m.	1,97 m.	–
ÜK/ III-42	0,61 m.	1,69 m.	–
ÜK/ III-43	0,61 m.	1,23 m.	–
ÜK/ III-44	0,61 m.	0,97 m.	–
ÜK/ III-45	0,61 m.	0,86 m.	–
ÜK/ III-46	0,61 m.	1,71 m.	–
ÜK/ III-47	0,61 m.	1,32 m.	–
ÜK/ III-48	0,61 m.	1,25 m.	–

Tablo49

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
III. SIRA			
ÜK/ III-49	0,61 m.	1,66 m.	–
ÜK/ III-50	0,61 m.	1,57 m.	–
ÜK/ III-51	0,61 m.	1,60 m.	–
ÜK/ III-52	0,61 m.	1,00 m.	–
ÜK/ III-53	0,61 m.	1,34 m.	–
ÜK/ III-54	0,61 m.	1,04 m.	–
ÜK/ III-55	0,61 m.	1,48 m.	–
ÜK/ III-56	0,61 m.	1,78 m.	–
ÜK/ III-57	0,61 m.	0,92 m.	–
ÜK/ III-58	0,61 m.	1,09 m.	–
ÜK/ III-59	0,61 m.	1,23 m.	–
		1,63 m.	Kapı

Tablo50

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IV. SIRA			
ÜK/ IV-1	0,59 m.	0,99 m.	—
ÜK/ IV-2	0,59 m.	0,49 m.	—
ÜK/ IV-3	0,59 m.	1,13 m.	—
ÜK/ IV-4	0,59 m.	1,10 m.	—
ÜK/ IV-5	0,59 m.	0,81 m.	—
ÜK/ IV-6	0,59 m.	1,03 m.	—
ÜK/ IV-7	0,59 m.	1,35 m.	—
ÜK/ IV-8	0,59 m.	1,30 m.	—
ÜK/ IV-9	0,59 m.	1,21 m.	—
ÜK/ IV-10	0,59 m.	1,28 m.	—
ÜK/ IV-11	0,59 m.	1,49 m.	—
ÜK/ IV-12	0,59 m.	0,91 m.	—
ÜK/ IV-13	0,59 m.	1,32 m.	—
ÜK/ IV-14	0,59 m.	1,26 m.	—
ÜK/ IV-15	0,59 m.	1,20 m.	—
ÜK/ IV-16	0,59 m.	0,90 m.	—
ÜK/ IV-17	0,59 m.	1,11 m.	—
ÜK/ IV-18	0,59 m.	1,10 m.	—
ÜK/ IV-19	0,59 m.	1,95 m.	—
ÜK/ IV-20	0,59 m.	1,13 m.	—
ÜK/ IV-21	0,59 m.	1,28 m.	—
ÜK/ IV-22	0,59 m.	1,31 m.	—
ÜK/ IV-23	0,59 m.	1,35 m.	—
ÜK/ IV-24	0,59 m.	1,38 m.	—

Tablo51

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
IV. SIRA			
ÜK/ IV-25	0,59 m.	1,38 m.	–
ÜK/ IV-26	0,59 m.	1,18 m.	–
ÜK/ IV-27	0,59 m.	1,36 m.	–
ÜK/ IV-28	0,59 m.	1,73 m.	–
ÜK/ IV-29	0,59 m.	1,21 m.	–
ÜK/ IV-30	0,59 m.	1,69 m.	–
ÜK/ IV-31	0,59 m.	1,32 m.	–
ÜK/ IV-32	0,59 m.	1,70 m.	–
ÜK/ IV-33	0,59 m.	1,39 m.	–
ÜK/ IV-34	0,59 m.	1,59 m.	–
ÜK/ IV-35	0,59 m.	1,69 m.	–
ÜK/ IV-36	0,59 m.	0,75 m.	–
ÜK/ IV-37	0,59 m.	0,92 m.	–
			Kapı

Tablo52

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
V. SIRA			
ÜK/ V-1	0,60 m.	0,64m.	–
ÜK/ V-2	0,60 m.	1,51 m.	–
ÜK/ V-3	0,60 m.	0,97 m.	–
ÜK/ V-4	0,60 m.	1,99 m.	–
ÜK/ V-5	0,60 m.	2,15 m.	–
ÜK/ V-6	0,60 m.	1,45 m.	–
ÜK/ V-7	0,60 m.	0,89 m.	–
ÜK/ V-8	0,60 m.	1,87 m.	–
ÜK/ V-9	0,60 m.	1,85 m.	–
ÜK/ V-10	0,60 m.	2,00 m.	–
ÜK/ V-11	0,60 m.	2,20 m.	–
ÜK/ V-12	0,60 m.	1,79 m.	–
ÜK/ V-13	0,60 m.	1,47 m.	–
ÜK/ V-14	0,60 m.	1,44 m.	–
ÜK/ V-15	0,60 m.	1,49 m.	–
ÜK/ V-16	0,60 m.	0,22 m.	–
ÜK/ V-17	0,60 m.	0,25 m.	–
ÜK/ V-18	0,60 m.	2,11 m.	–
ÜK/ V-19	0,60 m.	1,50 m.	–
ÜK/ V-20	0,60 m.	1,67 m.	–
ÜK/ V-21	0,60 m.	1,54 m.	–
ÜK/ V-22	0,60 m.	1,39 m.	–
ÜK/ V-23	0,60 m.	1,33 m.	–
ÜK/ V-24	0,60 m.	1,50 m.	–

Tablo53

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
V. SIRA			
ÜK/ V-25	0,60 m.	1,47 m.	–
ÜK/ V-26	0,60 m.	1,30 m.	–
ÜK/ V-27	0,60 m.	1,62 m.	–
ÜK/ V-28	0,60 m.	1,47 m.	–
ÜK/ V-29	0,60 m.	1,60 m.	–
ÜK/ V-30	0,60 m.	1,54 m.	–
ÜK/ V-31	0,60 m.	0,90 m.	–
ÜK/ V-32	0,60 m.	0,60 m.	–
ÜK/ V-33	0,60 m.	1,94 m.	–
ÜK/ V-34	0,60 m.	0,38 m.	–
			Kapı

Tablo54

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VI. SIRA			
ÜK/ VI-1	0,60 m.	1,48 m.	–
ÜK/ VI-2	0,60 m.	1,45 m.	–
ÜK/ VI-3	0,60 m.	1,53 m.	–
ÜK/ VI-4	0,60 m.	1,66 m.	–
ÜK/ VI-5	0,60 m.	1,39 m.	–
ÜK/ VI-6	0,60 m.	1,18 m.	–
ÜK/ VI-7	0,60 m.	1,04 m.	–
ÜK/ VI-8	0,60 m.	1,07 m.	Kuzeybatı çörlen bloğu
ÜK/ VI-9	0,60 m.	1,47 m.	–
ÜK/ VI-10	0,60 m.	1,74 m.	–
ÜK/ VI-11	0,60 m.	1,25 m.	–
ÜK/ VI-12	0,60 m.	1,63 m.	–
ÜK/ VI-13	0,60 m.	1,50 m.	–
ÜK/ VI-14	0,60 m.	2,55 m.	–
ÜK/ VI-15	0,60 m.	1,26 m.	–
ÜK/ VI-16	0,60 m.	0,98 m.	Güneybatı çörlen
ÜK/ VI-17	0,60 m.	1,79 m.	–
ÜK/ VI-18	0,60 m.	1,99 m.	–
ÜK/ VI-19	0,60 m.	1,61 m.	–
ÜK/ VI-20	0,60 m.	1,71 m.	–
ÜK/ VI-21	0,60 m.	1,46 m.	–
ÜK/ VI-22	0,60 m.	1,40 m.	–
ÜK/ VI-23	0,60 m.	1,44 m.	–
ÜK/ VI-24	0,60 m.	1,07 m.	Güneydoğu çörlen

Tablo55

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VI. SIRA			
ÜK/ VI-25	0,60 m.	1,84 m.	–
ÜK/ VI-26	0,60 m.	1,15 m.	–
ÜK/ VI-27	0,60 m.	1,46 m.	–
ÜK/ VI-28	0,60 m.	2,06 m.	–
ÜK/ VI-29	0,60 m.	1,04 m.	–
ÜK/ VI-30	0,60 m.	1,28 m.	–
ÜK/ VI-31	0,60 m.	1,89 m.	–
ÜK/ VI-32	0,60 m.	3,10 m.	Kapı Üstü

Tablo56

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VII. SIRA			
ÜK/ VII-1	0,59 m.	1,07 m.	–
ÜK/ VII-2	0,59 m.	1,51 m.	–
ÜK/ VII-3	0,59 m.	1,53 m.	–
ÜK/ VII-4	0,59 m.	1,57 m.	–
ÜK/ VII-5	0,59 m.	1,74 m.	–
ÜK/ VII-6	0,59 m.	1,79 m.	–
ÜK/ VII-7	0,59 m.	0,99 m.	–
ÜK/ VII-8	0,59 m.	1,65 m.	–
ÜK/ VII-9	0,59 m.	1,46 m.	–
ÜK/ VII-10	0,59 m.	1,30 m.	–
ÜK/ VII-11	0,59 m.	1,24 m.	–
ÜK/ VII-12	0,59 m.	1,07 m.	–
ÜK/ VII-13	0,59 m.	1,68 m.	–
ÜK/ VII-14	0,59 m.	1,81 m.	–
ÜK/ VII-15	0,59 m.	1,21 m.	–
ÜK/ VII-16	0,59 m.	1,20 m.	–
ÜK/ VII-17	0,59 m.	1,95 m.	–
ÜK/ VII-18	0,59 m.	1,69 m.	–
ÜK/ VII-19	0,59 m.	0,88 m.	–
ÜK/ VII-20	0,59 m.	1,26 m.	–
ÜK/ VII-21	0,59 m.	1,40 m.	–
ÜK/ VII-22	0,59 m.	1,64 m.	–
ÜK/ VII-23	0,59 m.	1,40 m.	–
ÜK/ VII-24	0,59 m.	1,47 m.	–

Tablo57

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VII. SIRA			
ÜK/ VII-24	0,59 m.	1,39 m.	–
ÜK/ VII-25	0,59 m.	2,10 m.	–
ÜK/ VII-26	0,59 m.	1,35 m.	–
ÜK/ VII-27	0,59 m.	1,33 m.	–
ÜK/ VII-28	0,59 m.	1,50 m.	–
ÜK/ VII-29	0,59 m.	0,98 m.	–
ÜK/ VII-30	0,59 m.	0,96 m.	–
ÜK/ VII-31	0,59 m.	1,11 m.	–
ÜK/ VII-32	0,59 m.	0,96 m.	–
ÜK/ VII-33	0,59 m.	0,83 m.	–
ÜK/ VII-34	0,59 m.	2,53 m.	–

Tablo58

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VIII. SIRA			
ÜK/ VIII-1	0,61 m.	1,54 m.	—
ÜK/ VIII-2	0,61 m.	1,14 m.	—
ÜK/ VIII-3	0,61 m.	1,48 m.	—
ÜK/ VIII-4	0,61 m.	1,46 m.	—
ÜK/ VIII-5	0,61 m.	1,65 m.	—
ÜK/ VIII-6	0,61 m.	1,65 m.	—
ÜK/ VIII-7	0,61 m.	1,42 m.	—
ÜK/ VIII-8	0,61 m.	1,86 m.	—
ÜK/ VIII-9	0,61 m.	0,84 m.	—
ÜK/ VIII-10	0,61 m.	1,48 m.	—
ÜK/ VIII-11	0,61 m.	1,15 m.	—
ÜK/ VIII-12	0,61 m.	1,10 m.	—
ÜK/ VIII-13	0,61 m.	1,28 m.	—
ÜK/ VIII-14	0,61 m.	1,75 m.	—
ÜK/ VIII-15	0,61 m.	1,53 m.	—
ÜK/ VIII-16	0,61 m.	1,50 m.	—
ÜK/ VIII-17	0,61 m.	1,07 m.	—
ÜK/ VIII-18	0,61 m.	1,03 m.	—
ÜK/ VIII-19	0,61 m.	1,56 m.	—
ÜK/ VIII-20	0,61 m.	1,13 m.	—
ÜK/ VIII-21	0,61 m.	1,38 m.	—
ÜK/ VIII-22	0,61 m.	1,51 m.	—
ÜK/ VIII-23	0,61 m.	1,50 m.	—
ÜK/ VIII-24	0,61 m.	1,47 m.	—

Tablo59

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
VIII. SIRA			
ÜK/ VIII-25	0,61 m.	1,68 m.	–
ÜK/ VIII-26	0,61 m.	1,79 m.	–
ÜK/ VIII-27	0,61 m.	1,46 m.	–
ÜK/ VIII-28	0,61 m.	1,54 m.	–
ÜK/ VIII-29	0,61 m.	0,91 m.	–
ÜK/ VIII-30	0,61 m.	1,13 m.	–
ÜK/ VIII-31	0,61 m.	1,18 m.	–
ÜK/ VIII-32	0,61 m.	1,10 m.	–
ÜK/ VIII-33	0,61 m.	1,06 m.	–
ÜK/ VIII-34	0,61 m.	0,93 m.	–
ÜK/ VIII-35	0,61 m.	1,32 m.	–
ÜK/ VIII-36	0,61 m.	1,02 m.	Kapı üstü

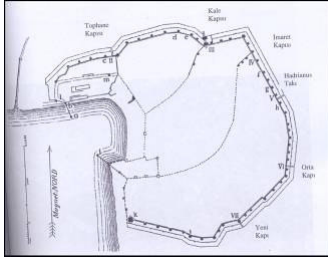
Tablo60

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
SAÇAK SİLMESİ			
ÜK/ SS-1	0,60 m.	1,52 m.	–
ÜK/ SS-2	0,60 m.	1,32 m.	–
ÜK/ SS-3	0,60 m.	1,31 m.	–
ÜK/ SS-4	0,60 m.	2,15 m.	–
ÜK/ SS-5	0,60 m.	1,29 m.	–
ÜK/ SS-6	0,60 m.	1,26 m.	–
ÜK/ SS-7	0,60 m.	1,75 m.	–
ÜK/ SS-8	0,60 m.	1,31 m.	–
ÜK/ SS-9	0,60 m.	1,12 m.	–
ÜK/ SS-10	0,60 m.	1,11 m.	–
ÜK/ SS-11	0,60 m.	1,26 m.	–
ÜK/ SS-12	0,60 m.	1,58 m.	–
ÜK/ SS-13	0,60 m.	1,21 m.	–
ÜK/ SS-14	0,60 m.	1,17 m.	–
ÜK/ SS-15	0,60 m.	1,27 m.	–
ÜK/ SS-16	0,60 m.	1,47 m.	–
ÜK/ SS-17	0,60 m.	0,93 m.	–
ÜK/ SS-18	0,60 m.	2,17 m.	–
ÜK/ SS-19	0,60 m.	1,13 m.	–
ÜK/ SS-20	0,60 m.	1,29 m.	–
ÜK/ SS-21	0,60 m.	1,38 m.	–
ÜK/ SS-22	0,60 m.	1,68 m.	–
ÜK/ SS-23	0,60 m.	1,44 m.	–
ÜK/ SS-24	0,60 m.	1,31 m.	–

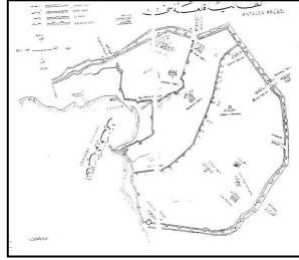
Tablo61

ÜST KAT			
BLOK NUMARASI	BLOK YÜKSEKLİĞİ	BLOK UZUNLUĞU	AÇIKLAMA
SAÇAK SİLMESİ			
ÜK/ SS-25	0,60 m.	0,93 m.	–
ÜK/ SS-26	0,60 m.	1,03 m.	–
ÜK/ SS-27	0,60 m.	1,64 m.	–
ÜK/ SS-28	0,60 m.	1,51 m.	–
ÜK/ SS-29	0,60 m.	1,02 m.	–
ÜK/ SS-30	0,60 m.	1,91 m.	–
ÜK/ SS-31	0,60 m.	1,09 m.	–
ÜK/ SS-32	0,60 m.	1,99 m.	–
ÜK/ SS-33	0,60 m.	1,49 m.	–
ÜK/ SS-34	0,60 m.	0,63 m.	–
ÜK/ SS-35	0,60 m.	1,53 m.	–
ÜK/ SS-36	0,60 m.	1,09 m.	Kapı üstü sağ blok
ÜK/ SS-37	0,60 m.	1,45 m.	Kapı üstü sol blok

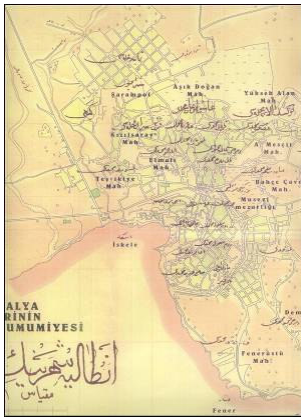
LEVHALAR

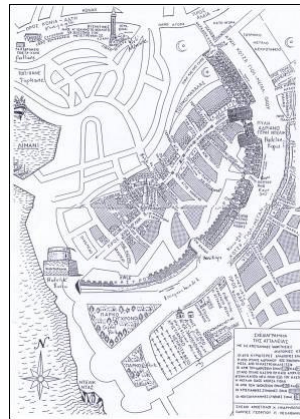
1. Attaleia. Plan

2. Adalia. Plan

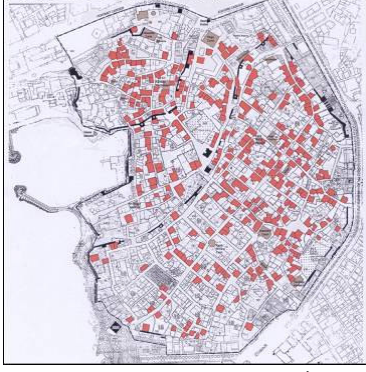

3. Antalya-Kaleiçi. Plan

4. Adalya-Kaleiçi. Plan

Lev. 2

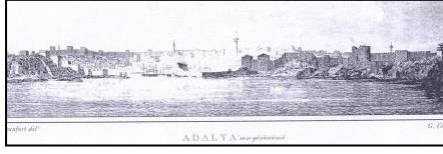
1. Antalya-Kaleiçi. Koruma Amaçlı Revize İmar Planı

2. Antalya-Kaleiçi. Hava Fotoğrafı

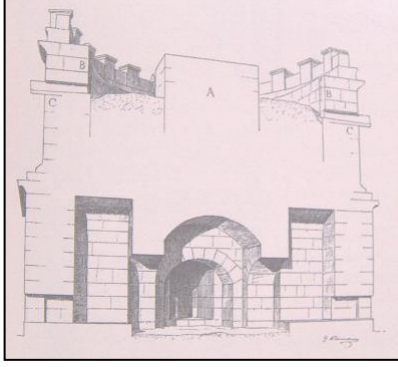
1. Hıdırlık Kulesi. Güneybatıdan Görünüş

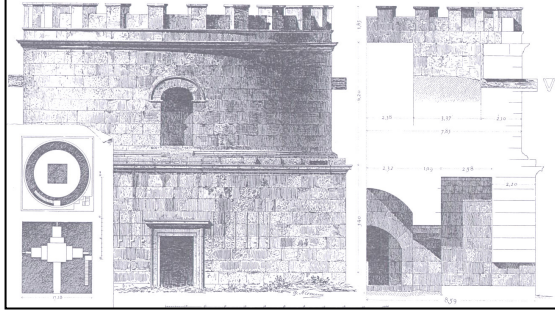
2. Antalya. Gravür

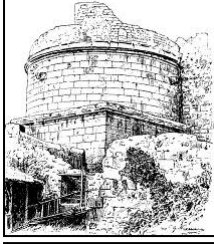
3. Antalya. Gravür..

1. Hıdırlık Kulesi. Kesit ve Profiller

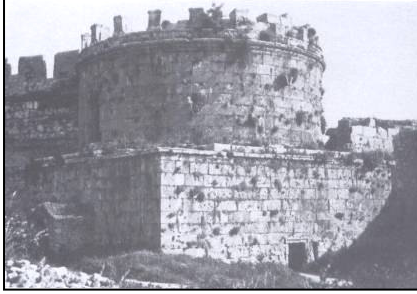
2. Hıdırlık Kulesi. Cephe. Plan. Kesit

1. Hıdırlık Kulesi.
Güneyden Görünüş

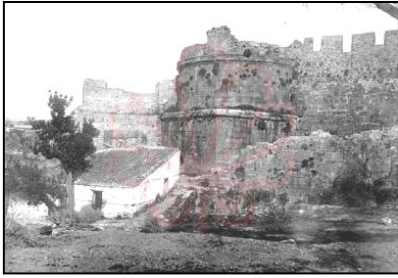

2. Hıdırlık Kulesi. Güneyden Görünüş 1915 civarı

3. Hıdırlık Kulesi. Kuzeyden Görünüş 1916

Lev. 6

1. Hıdırlık Kulesi.
Güneyden Görünüş
1900 civarı

2. Hıdırlık Kulesi.
Güneyden Görünüş
1910 civarı

3. Hıdırlık Kulesi.
Kuzeyden Görünüş 1936

1. Hıdırlık Kulesi. Güneyden Görünüş

2. Hıdırlık Kulesi. Kuzeyden Görünüş

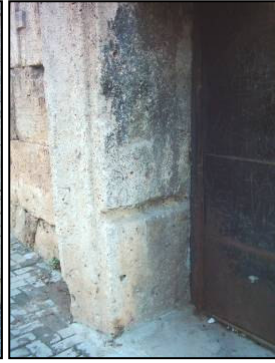
3. Hıdırlık Kulesi.
Doğudan Görünüş

4. Hıdırlık Kulesi.
Kuzey-Kuzeydoğudan Görünüş

1. Ana Giriş Kapısı

2. Ana Giriş Kapısı. Sol Söve

3. Ana Giriş Kapısı. Sağ Söve

4. Ana Giriş Kapısı. Sağ Söve İçi Haç Motifi

Lev. 9

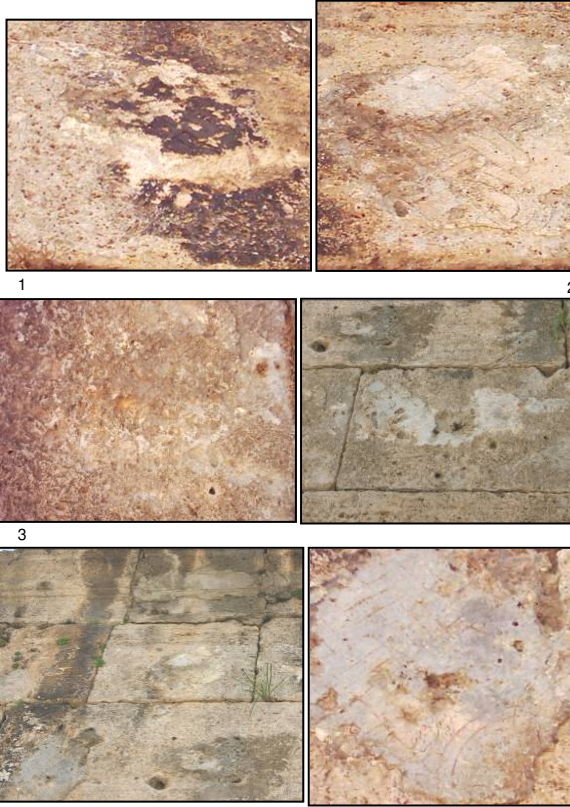
1. Kuzeydoğu Cephe.
Fascesler. Sağ

2. Kuzeydoğu Cephe.
Fascesler. Sol

3. Kuzeydoğu Cephe.
Hatıl Yuvaları

1-6. Kuzeydoğu Cephe. Harç Kalıntıları ve Zik-Zak Betimlemeleri

1. Güneydoğu Cephe

2. Güneydoğu Cephe. Detay

1. Güneybatı Cephe

4. Güneybatı Cephe. Mazgal Pencere ve Onarılan Açıklık

2. Güneybatı Cephe. Detay

3. Güneybatı Cephe. Detay

1. Güneybatı Köşe. Sur Duvarı Kalıntıları

2. Güneybatı Köşe. Sur Duvarı Kalıntıları

1. Kuzeybatı Cephe

2. Kuzeybatı Cephe. Detay. Doldurulan Kapı ve Mazgal Açıklığı

1. Ana Mekandan Giriş Koridoruna Bakış

2. Giriş Koridoru Tonoz Örtüsü. Güneybatıdan Görünüş

3. Giriş Koridoru Tonoz Örtüsü. Kuzeydoğudan Görünüş

1. Giriş Koridoru ve Niş Şeklindeki Girinti

2. Niş Şeklindeki Girinti. Detay

4. Ana Mekana Giriş Kapısı.
Güneyden Görünüş

3. Niş Şeklindeki Girinti. Detay

1. Ana Mekana Giriş Kapısı. Lento ve Demir Konstrüksiyon

2. Ana Mekana Giriş Kapısı. Lento ve Demir Konstrüksiyon. Detay

3. Ana Mekana Giriş Kapısı. Sol Sövedeki Tahribatlar

1. Ana Mekan. Kuzeydoğudan Görünüş

2. Ana Mekan. Güneydoğu Niş

3. Ana Mekan. Güneybatı Niş

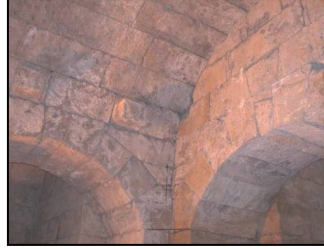
4. Ana Mekan. Kuzeybatı Niş

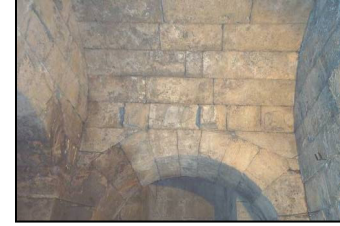
1. Ana Mekan. Güneybatı Niş.
Tahrip Edilmiş Zemin

2. Ana Mekan. Güneybatı Niş. Tahrip
Edilmiş Zemin

3. Ana Mekan. Güneydoğu ve
Kuzeybatı Kemer Ayakları ve İskele
Çıkıntıları

4. Ana Mekan. Güneydoğu ve
Kuzeybatı Kemer Ayakları ve İskele
Çıkıntıları

1. Ana Mekan. Güneybatı Niş Kemerli

2. Ana Mekan. Kuzeydoğu Tympanon

3. Ana Mekan Kuzeydoğu Duvarı ve Giriş

1. Güneydoğu Niş

2. Güneydoğu Niş Tabanı

1. Güneydoğu Niş ve Tonozu

2. Güneydoğu Niş ve Tonozu. Detay

1. Ana Mekan. Kazınmış Haç
Betimlemeleri

2

3

4

Ana Mekan Fresk ve Yazı Kalıntıları

5

6

Ana Mekan Fresk ve Yazı Kalıntıları

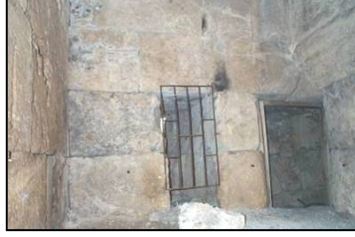
7

1. Güneybatı Niş

2. Güneybatı Niş Tonozu

1. Kuzeybatı Niş

2. Kuzeybatı Niş Tonozu

3. Kuzeybatı Niş. Sonradan Açılan Geçiş

1. Ana Mekan. Altar (?)

2. Ana Mekan. Altar (?)

3. Ana Mekan. Yazıtlı Blok Parçası

1. Kaide Üzerine Çıkış Merdiveni. Batıdan Görünüş

2. Kaide Üzerine Çıkış Merdiveni. Kuzeyden Görünüş

4. Kaide Üzerine Çıkış Merdiveni.
Kuzeyden Görünüş. Sahanlık

1. Sahanlık. Detay

2. Sahanlık. Kapatılan Kapı İç Görünüşü

1. Kaide Üstü. Kuzey Köşe

2. Kaide Üstü. Kuzey Köşe

3. Kaide Üstü. Doğu Köşe

1. Ana Cephe. İkinci Kata Giriş

2. Ana Cephe. İkinci Kata Giriş Önü

1. Kaide Saçak Silmesi

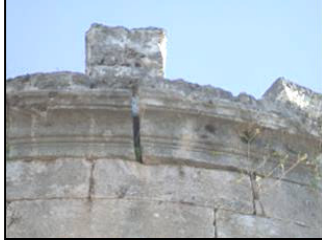
2. Kaide Saçak Silmesi. Detay

3. Kaide Saçak Silmesi. Detay

1. Kaide ve Üst Yapı Saçak Silmesi

2. Üst Yapı Saçak Silmesi. Detay

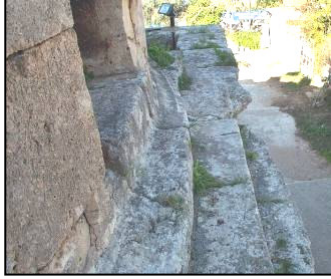
3. Üst Yapı Saçak Silmesi. Detay

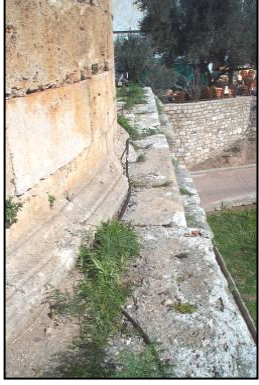
1. Kaide Üstü. Güney Köşe

2. Kaide Üstü. Kuzey Köşe. Eksik Bloklar ve Üst Yapı Toichobati

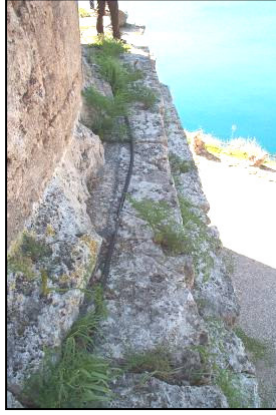
3. Kaide Üstü. İkinci Kata Giriş Önü

1

2

4

3

Kaide Üstü ve Üst Kat Toichobatrı. Detay Görüntüleri

1

2

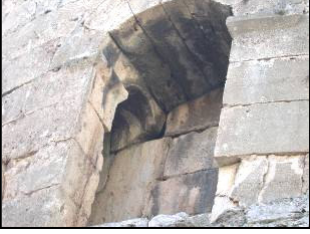
3

Çörtler

Lev. 25

1. Üst Kat Girişi

2. Üst Kat Girişi

3. Üst Kat Giriş Sahanlığı ve Basamaklı Çıkış

1. Üst Kat Giriş Sahanlığı

2. Üst Kata Basamaklı Çıkış

3. Üst Kat Giriş Sahanlığı Tonozu

4. Üst Kat Giriş Sahanlığı Tonozu

1. Üst Kat Giriş Eşiği.
Ahşap Söve ve Mil Yuvaları

2. Üst Kata Basamaklı Çıkış Duvarı.
Haç Betimlemesi

3. Üst Kata Basamaklı
Çıkış. Aşağıdan Görünüm

4. Üst Kata Basamaklı Çıkış.
Yukarıdan Görünüm

1. Üst Kat Merdiven Sonu

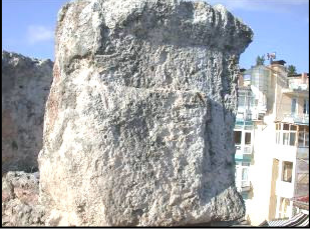
2. Üst Kat Örtü Blokları. Dıştan Görünüm

3. Üst Kat Örtü Blokları. İçten Görünüm

1. Üst Kat İçi. Genel Görünüm

2. Üst Kat İçi. Denda-Dan Blokları

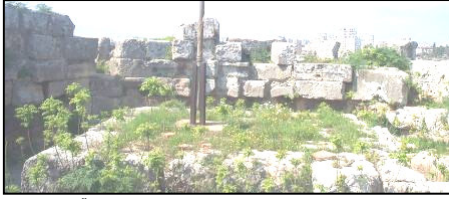
3. Üst Kat İçi. Denda-Dan Blokları

1. Üst Kat İçi. Kaide ve Geç Dönem Eklmeleri

2. Üst Kat İçi. Kaide ve Geç Dönem Eklmeleri

3. Üst Kat İçi. Kaide ve Geç Dönem Eklmeleri

1. Üst Kat İçi. Devşirme Bloklarda Kenet, Dübel ve Kaldırma Yuvaları

2. Üst Kat İçi. Devşirme Bloklarda Kenet, Dübel ve Kaldırma Yuvaları

3. Üst Kat İçi. Devşirme Bloklarda Kenet, Dübel ve Kaldırma Yuvaları

1. Üst Kat İçi. Geç Dönem Duvarındaki Profilli Bloklar

2. Üst Kat İçi. Geç Dönem Duvarındaki Profilli Bloklar

4. Üst Kat İçi. Geç Dönem Duvarındaki Profilli Bloklar

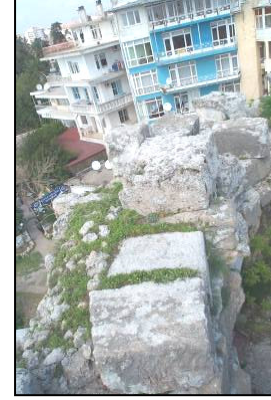
3. Üst Kat İçi. Geç Dönem Duvarındaki Profilli Bloklar

1. Üst Kat. Batı Köşede Sur Duvarına Açılan Kapı.

2. Üst Kat. Batı Köşede Sur Duvarına Açılan Kapı ve Duvar Dokusu

3. Üst Kat. Batı Köşede Sur Duvarına Açılan Kapı ve Duvar Dokusu

1

2

Üst Kat İçi. Kaide Etrafındaki Taban Döşeme

3

4

5

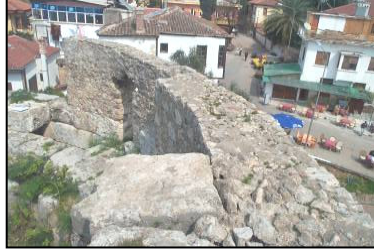
Üst Kat İçi. Tuğla Taban Döşemeler. Detay

1. Üst Kat İçi. Güneydoğu Çörtten Üzerindeki Künk Yuvası

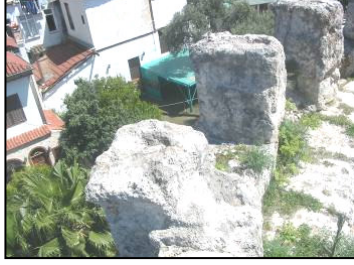
2. Üst Kat İçi. Kaidenin Kuzey Doğusundaki Seyirdim Yolu ve Blok Yığılı

3. Üst Kat. Geç Dönem Duvarları Üst Yüzeyi

4. Üst Kat. Geç Dönem Duvarları Üst Yüzeyi

1. Den-Dan Blokları ve Korkuluklar Üzerindeki İşçilikler

2. Den-Dan Blokları ve Korkuluklar Üzerindeki İşçilikler

3. Den-Dan Blokları ve Korkuluklar Üzerindeki İşçilikler

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Şebnem ALP

Doğum Tarihi ve Yeri : 23.10.1972 Isparta

Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Antalya Gazi Lisesi

Lisans Diploması : Anadolu Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Tez Konusu : Hıdırlık Kulesi
Antalya'da Bir Anıt Mezar
Arkeolojisi, Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Projeleri

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

Arkeoloji Bölümü

-Antalya Mimarlar Odası-Akdeniz Üniversitesi

1999 yılı Arkeoloji semineri.

-2005 yılı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel

Müdürlüğü 2005 yılı

raportörler semineri

İş Deneyimi

-1995-1998 yılları arası Antalya Kaleiçi ve Alanya'daki
sivil

mimarlık örneği pek çok yapının rölöve-restitüsyon-
restorasyon

projelerinin arazi ve büro çalışmaları.

-1996 yılı Alanya Kalesi Koruma Amaçlı İmar Planı
arazi çalışmaları.

- 1996 yılı Antalya Balbey Mahallesi'nde yer alan İki Kapılı Han'ın rölöve-restitüsyon-restorasyon projelerinin arazi ve büro çalışmaları.
- 1998 yılı Antalya Haşimişcan Mahallesi'nde bulunan ve şu anda "Kent Müzesi" olarak kullanılması düşünülen yapının rölöve –restorasyon projeleri hazırlanması.
- 1999 yılında Yalvaç Belediye Kültür Evi'nin rölöve-restitüsyon-restorasyon projelerinin hazırlanması.
- 1998-2000 yılları Side Liman Hamamı, Büyük Hamam, Anıt Mezar ve Tiyatroda proje ve uygulama kontrollüğü.
- 2000 yılı Alanya Atatürk Evi basit onarım kontrollüğü.
- 2001-2002 yılları Alanya Selçuklu Sarayı, Tophane ve Tersane yapılarının proje kontrollüğü.
- 2001 yılı Yalvaç Roma Kapısının projelendirilmesi işinde proje kontrollüğü.
- 2001 yılı Aspendos Tiyatrosu sahne binası onarımı işi kontrollüğü.
- 2002 yılı Side Antik Kenti portikli yolun onarım işi kontrollüğü.
- 2002 yılında Yalvaç Kültür-Turizm Evinin rölöve-restorasyon projelerinin hazırlanması.
- 2003 yılında, Isparta Aksu Zindan Mağarası Giriş Düzenlemesinin projelendirilmesi.

Stajlar : -1990 Temmuz, Mehmet Özkurt Mimarlık (şantiye stajı)
-1991 Temmuz, Adil Kadıgil Mimarlık (Büro stajı)

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : -1995-1998 yılları arası Nejat Üreğen Mimarlık Bürosu
-1998-2004 yılları arası Antalya Rölöve ve Anıtlar

Müdürlüğü

Koruma Bölge -2004- Antalya Kültür ve Tabiat Varlıkların

Kurulu Müdürlüğü

Adres : Yıldız Mah. 204 sokak Uras apt. no.10/15 Antalya

Tel. no : +90 242 2373272 – 0 505 5189648

